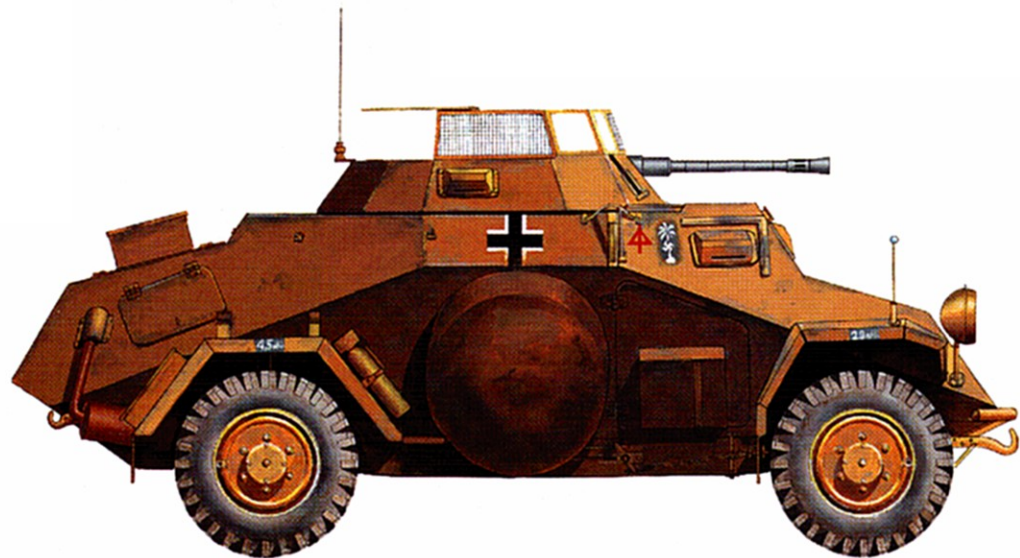

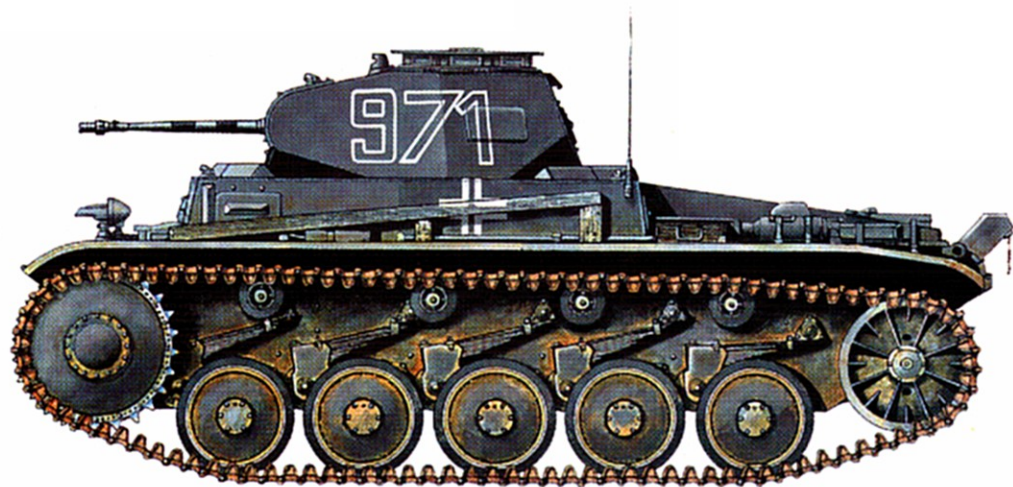
AFRIKA KORPS

Wydawnictwo
Militaria

Samochód pancerny Sd Kfz 222 (4x4) z 15. Dywizji Pancerniej, Libia, 1942 rok. *Sd Kfz 222 (4x4) armoured car of the 15. Panzer Division, Lybia, 1942*

Czołg lekki PzKpfw II Sd Kfz 121 Ausf. C z 5. Pulku Pancernego, 5. DLekkiej, DAK, Trypolis, luty 1941 roku. *PzKpfw II Sd Kfz 121 Ausf. C light tank of the 5. Panzer Regiment, 5. Leichte Division, DAK, Tripoli, February 1941*

Janusz Ledwoch

Afrika Korps

Warszawa 1997

Organizacja jednostek, schematy org. – Marcin Bryja

Okładka – Jarosław Wróbel

Plansze barwne – Jarosław Wróbel, Grzegorz Jackowski

Zdjęcia – IWM, London

Tank Museum, Bovington

ADM, Warszawa

CAW, Warszawa

VHV, Praha

Opracowanie redakcyjne – Artur Winiarski

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej książki nie może być kopiowana w żadnej formie ani żadnymi metodami mechanicznymi ani elektronicznymi, łącznie z wykorzystaniem systemów przechowywania i odtwarzania informacji bez pisemnej zgody właściciela praw autorskich. Układ graficzny strony tytułowej i liternictwo prawnie zastrzeżone. Znak wydawnictwa i nazwa prawnie zastrzeżona.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or any information storage and retrieval system without written permission from copyright owner.

© Copyright by Wydawnictwo „MILITARIA”®, Warszawa 1997

All rights reserved

Skład i łamanie: *NO FUTURE* – Warszawa, ul. Włoska 1B

Druk i oprawa: AZET, 05-800 Pruszków, ul. Groblowa 5

Wydawnictwo „MILITARIA”® – 00-961 Warszawa 42 skr. pocz. 106

Tel. 41 28 46, 41 76 67, fax 41 16 42, tel. 0 601 21 79 99

e mail: militaria@supermedia.pl

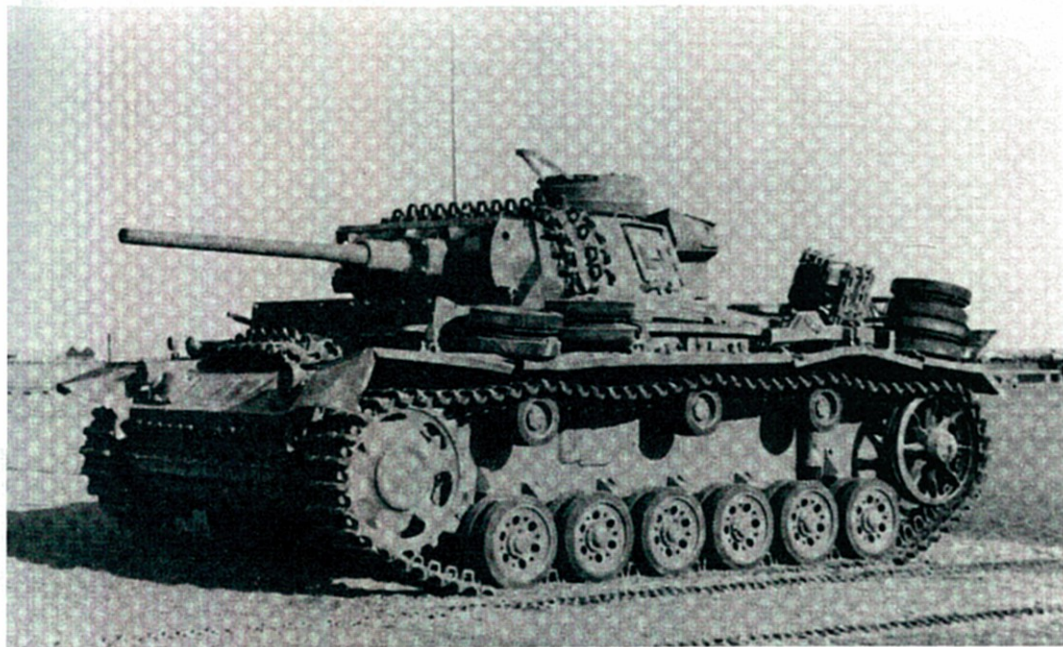
<http://www.militaria.supermedia.pl>

ISBN 83-86209-84-4

Wstęp	7
Łądowanie w Afryce	10
Pierwsza ofensywa – 1941	13
Tobruk – 1941	16
Operacja „Brevity”	20
Operacja „Battleaxe”. Bitwa pancerna pod Sollum	22
Reorganizacja DAK	26
Operacja „Crusader”. Bitwa pancerna pod Sidi Rezegh	29
Odwrót i pościg. Rok 1942	36
Bitwa pod Gazalą. Zdobywanie Tobruku – 1942	39
Kierunek Kair!	47
Pierwsza bitwa pod El Alamein	48
Bitwa pod Alam Halfa – „Afrykański Stalingrad”	51
Druga bitwa pod El Alamein	53
Wielki odwrót. Od El Alamein do Linii Mareth	56
Obrona Tunezji 1942–1943	57
Ostatnie walki. Kapitulacja – 1943	61
Umundurowanie Afrika Korps	66
Uzbrojenie i wyposażenie	69
Organizacja jednostek	73
Jednostki armii niemieckiej walczące w Afryce	81
Odnaczeni żołnierze DAK	89
Schematy organizacyjne jednostek	90

Erwin Rommel — pierwszy dowódca Deutsches Afrika Korps [ADM]

Rozbity czołg PzKpfw III Ausf. L z 15. DPanc [Tank Museum]

Jednym z mniej znanych w Polsce epizodów II wojny światowej są walki w Afryce w latach 1940—1943. Najpoważniejszym przeciwnikiem wojsk alianckich na „Czarnym Łądzie” był Deutsches Afrika Korps dowodzony przez „Lisa Pustyni” generała, a od połowy 1942 roku marszałka Erwina Rommla.

Koncepcja wysłania do Afryki niemieckich jednostek pancernych, zmotoryzowanych i lotnictwa stała się istotnym tematem rozważań sztabowych już niemal od chwili przystąpienia Włoch do wojny, w dniu 10 czerwca 1940 roku. Działania w Afryce były uznawane przez Oberkommando der Wehrmacht za istotny element planu, oczywiście oprócz bezpośredniej inwazji na Wlk. Brytanię, czyli operacji „Seelöwe”, całkowitego pokonania dumnego Albionu. Sukces w Afryce oznaczał bowiem odepchnięcie Wielkiej Brytanii od roponośnych terenów Iranu i Iraku oraz Półwyspu Arabskiego, zamknięcie najkrótszej drogi do Indii, najcenniejszej kolonii brytyjskiej.

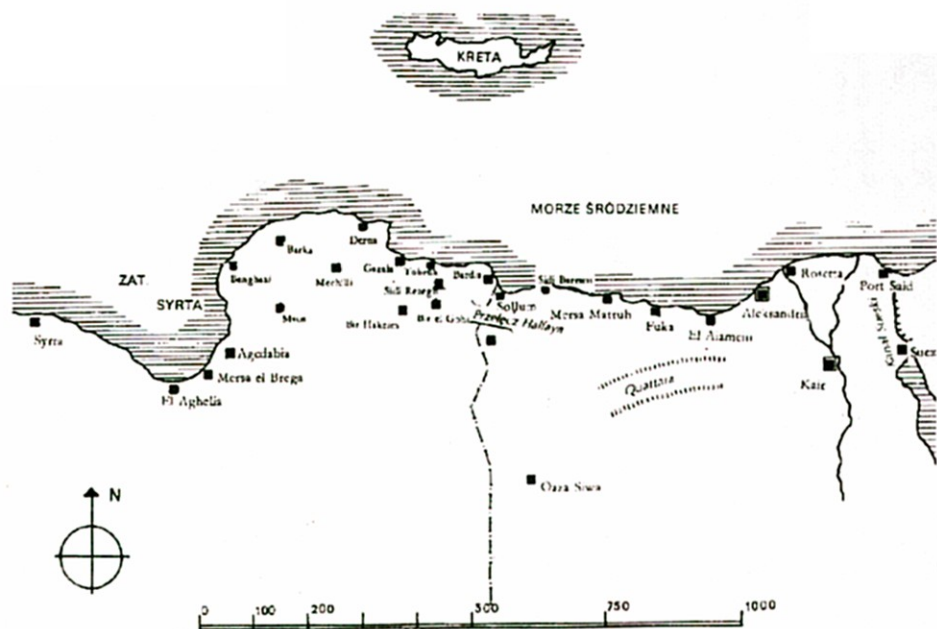
30 lipca marszałek Brauchitsch przedstawił ogólne zarysy interwencji w Egipcie. Następnego dnia Brauchitsch przedstawił plan akcji na Czarnym Łądzie szefowi OKH generałowi pułkownikowi Halderowi, który obiecał zreferować sprawę Führerowi. Niedługo potem do Afryki, a konkretnie do Libii, został wysłany dowódca 3. DPanc generał major Ritter von Thoma. Podczas spotkania Hitlera i Mussoliniego, na przełęczy Brenner wódz III. Rzeszy potwierdził chęć wysłania wojsk do Afryki.

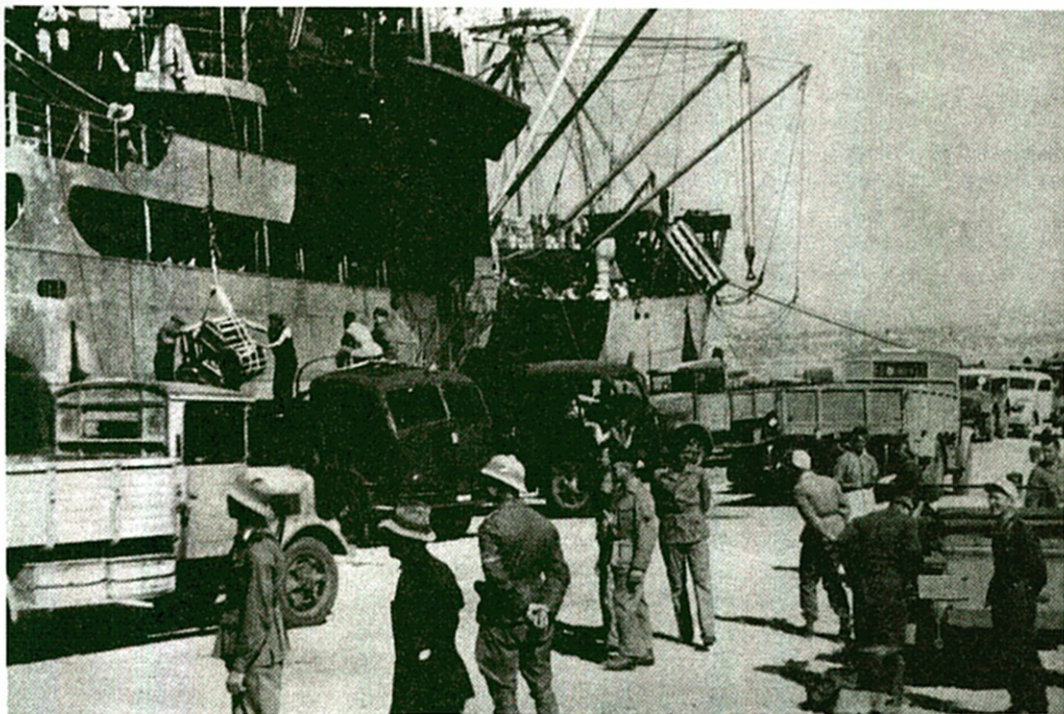
14 października 1940 roku opracowano rozkaz przerwania do Afryki 3. DPanc. W międzyczasie z Afryki powrócił generał Ritter von Thoma, który przedstawił dokładny raport na temat taktycznego użycia wojsk pancernych w Afryce. Najważniejszą konkluzją raportu było to, że w warunkach afrykańskich nie wskazane jest wysyłanie sił mniejszych niż cztery dywizje, z drugiej zaś strony liczniejsze wojska muszą się liczyć podczas walk na pustyni z dużymi trudnościami zaopatrzeniowymi.

Od 13 września 1940 roku Włosi prowadzili działania ofensywne w Libii i powoli zbliżali się do granicy z Egiptem. Kampania włoska w Afryce rozwijała się pomyślnie. Wprawdzie włoski Blitzkrieg w niczym nie przypominał niemieckiego odpowiednika, to jednak Włosi mieli na koncie poważne sukcesy wojskowe. Sytuacja uległa zmianie po agresji Włoch na Grecję w dniu 28 października 1940 roku. Od tej chwili front afrykański przestał być traktowany jako priorytetowy. Większość rezerw: ludzi i sprzętu pochłaniały wojska beznadziejnie tkwiące w górach Macedonii.

12 listopada 1940 roku Hitler wydał Führerbefehl nr 18 precyzujący cele akcji militarnej w Afryce. Najważniejszym stwierdzeniem było to, że Niemcy przystąpią do działania po zajęciu Mersa Matruh, czyli po przekroczeniu przez wojska włoskie granic Egiptu. 10 grudnia Oberkommando der Luftwaffe wydało rozkaz operacji „Mittelmeer”, czyli przerzucenia na Sycylię X. Korpusu Lotniczego, jednostki wyspecjalizowanej w zwalczaniu celów morskich.

Dzień wcześniej nastąpiła nieoczekiwana kontrofensywa aliancka – operacja „Compass”. 7 DPanc i 4. Dywizja Indyjska przerwały front i rozpoczęły śmiały manewr oskrzydający. Następnymi dniami były nieustającym pasmem zwycięstw wojsk alianckich. Kolejno zdobyto Bir Enba, Bir Tahir, fort Nibeiva, Tummar, Sidi Barrani. 11 grudnia 1940 padł Buq Buq. Pięć dni później alianci zdobyli Solluch. 19 grudnia 1940 roku Mussolini wysłał osobisty list do Hitlera z prośbą o przyspieszenie pomocy wojskowej. Dosłownie i w przenośni „pierwszą jaskółką” działań niemieckich w Afryce były samoloty dowodzonego przez gen. por. Hansa Geislera X. Korpusu Lotniczego. Zadaniem samolotów Luftwaffe było zwalczanie żeglugi na Morzu Śródziemnym i osłona własnych konwojów zaopatrzeniowych.

Wyladunek jednostek Afrika Korps w Trypolisie, luty 1941 roku [ADM]

Gdy 4 stycznia 1941 roku włoski generał Guzzoni meldował o utrzymaniu pozycji, alianci wkroczyli do Bardii. Następnego dnia żołnierze australijscy dotarli do El Adem.

Ostatecznie na początku stycznia 1941 roku Hitler skonkretyzował plan działania wojsk niemieckich na froncie afrykańskim. W pierwszym rzędzie ze składu 3. DPanc został wydzielony mały oddział przeciwpancerny mający za zadanie powstrzymać posuwanie się wojsk alianckich w głąb Libii. Natomiast 15 stycznia do Afryki odleciał dowódca 3. DPanc generał major Hans Freiherr von Funck, który pierwotnie miał zostać dowódcą nowo powołanej 5. Dywizji Lekkiej. Dywizja lekka składała się z pułku pancernego, dywizjonu artylerii, dywizjonu armat przeciwpancernych i batalionu rozpoznawczego. 19 stycznia 1941 roku podczas spotkania Hitlera z Mussolinim w Berchtesgaden definitywnie uzgodniono ostatnie szczegóły.

22 stycznia poddał się Tobruk, zaś w pierwszych dniach lutego powrócił z Libii generał Funck. Jego raport był alarmistyczny. Potrzebna była standardowa dywizja pancerna, a nie „dywizja lekka”. Hitler polecił, aby X. Korpus Lotniczy podjął ataki na cele położone w Libii, a nie tylko przeciwko żegludze na Morzu Śródziemnym i Malcie.

6 lutego marszałek Keitel wydał dyrektywę dotyczącą operacji „Sonneblume” – czyli interwencji w Afryce. Dowódcą sił niemieckich w Afryce mianowano generała majora Erwina Rommla – który podczas kampanii francuskiej był dowódcą 7. DPanc. 12 lutego świeżo awansowany generał porucznik Rommel stanął na Czarnym Łądzie. 18 lutego na podstawie specjalnego rozkazu Hitlera niemieckie oddziały w Afryce otrzymały nazwę Deutsches Afrika Korps (DAK). Równocześnie powołano dowództwo lotnicze tzw. Fliegerführer Afrika. Pierwszym dowódcą Luftwaffe w Afryce został generał major Stefan Fröhlich.

Warto jeszcze dodać, że przed wysłaniem do Afryki niektóre oddziały (głównie 3. DPanc) ćwiczyły na poligonach w Gross-Born (Borne-Sulimowo) i Arys (Orzysz). Na terenie Pustyni Błędownskiej prowadzono próby terenowe samochodów.

ŁĄDOWANIE W AFRYCE

Pierwszymi jednostkami niemieckimi jakie dotarły do Trypolisu nie były wcale jednostki bojowe. Forpocztą Deutsche Afrika Korps był Szpital Polowy nr 4/572 i Jednostki Zaopatrzenia w Wodę nr 800 i 804 oraz ruchomy warsztat polowy.

Później 14 lutego po południu do Trypolisu przybył statek s.s. „Saarfeld” wiozący 3. Dywizjon Rozpoznawczy i 39. Zmotoryzowany Dywizjon Niszczycieli Czołgów. Batalion został niezwłocznie wyladowany w porcie i rankiem 15 lutego wyruszył na front.

Następnego dnia po południu batalion dotarł do Syrty. Niezwłocznie dowódca 3. Dywizjonu Rozpoznawczego major baron Irnfrief von Wechmar otrzymał rozkaz osłony skrzydła włoskiej dywizji „Pavia” i wykonania rozpoznania rejonu En Nofilia – El Aghelia. Następnego dnia rankiem dywizjon wsparty włoskim batalionem rozpoznawczym „Santa Maria” rozpoczął marsz Via Balbia (droga nadmorska) do Nofilia. 24 lutego 1941 roku na południowy-wschód od Agedabia doszło do pierwszego starcia z brytyjskim patrolem. Niemcy zniszczyli trzy samochody pancerne typu Morris AC 9, a jeden uszkodzili. Dwa dni później o potyczce poinformował oficjalny komunikat OKW.

25 lutego 1941 roku do Afryki przybył generał major Johannes Streich – dowódca 5. Dywizji Lekkiej. Dwa dni później w Trypolisie znalazł się sztab dywizji i 8. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych dowodzony przez ppłk Gustawa von Ponatha. Po wylądunku nowa jednostka została wysłana na front pod Syrtę. Batalion zajął pozycje obronne wzdłuż Via Balbia.

11 marca 1941 roku do Afryki dotarła główna jednostka 5. DLekkiej – 5. Pułk Pancerny (ex-3. DPanc). W tym czasie Rommel systematycznie wysyłał patrole rozpoznawcze. W ten sposób dowódca Afrika Korps miał w ręku najświeższe informacje o przeciwniku.

13 marca oddział włosko-niemiecki obsadził oazę Marada.

Defilada jednostek 5. Dywizji Lekkiej w Trypolisie, 1941 rok. Na zdjęciu czołgi PzKpfw III Ausf. G [ADM]

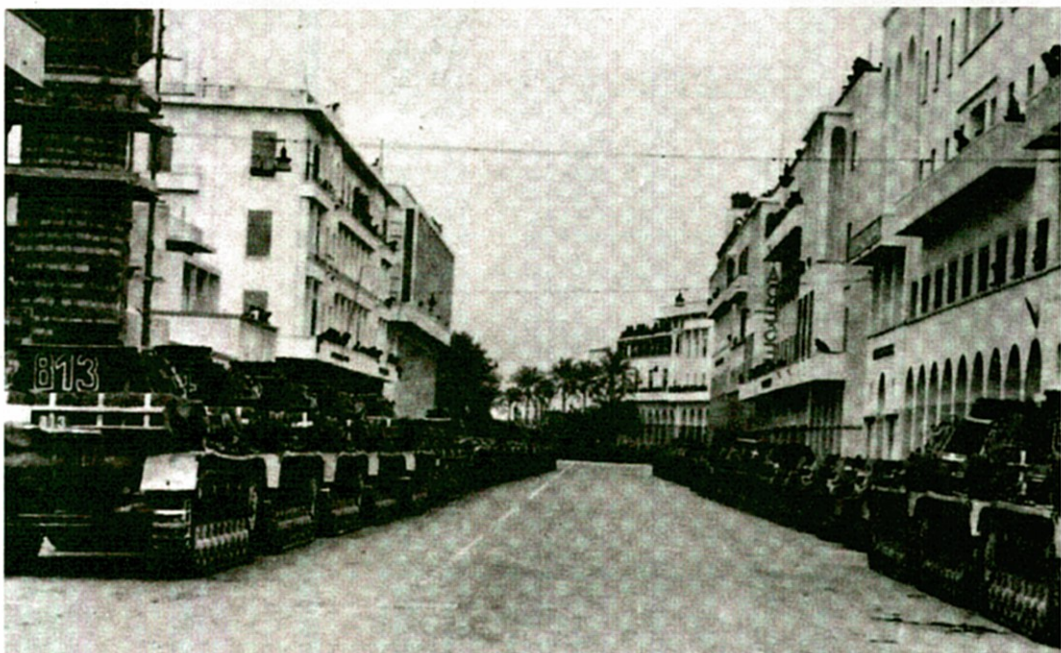
Wyladunek wozu dowodzenia K1 Pz Bf Wg Sd Kfz 265 z I. Batalionu 5. Pułku Pancernego, 5. Dywizji Lekkiej DAK [CAW]

19 marca Rommel poleciał do Głównej Kwatery Hitlera, aby przedstawić plan nowych działań zaczepnych w Afryce i jednocześnie odebrać Krzyż Rycerski z Liśćmi Dębowymi.

OKH chciało bowiem rozpocząć ograniczone działania zaczepne dopiero po przybyciu do Afryki 15. DPanc. Z kolei Rommel zdając sobie sprawę ze słabości sił przeciwnika chciał uderzyć nie czekając aż nieprzyjaciel podciągnie odwoły i dostarczy zaopatrzenie. OKH nie chciało aby Rommel atakował, ponieważ w przededniu operacji „Barbarossa” nie chciało wysłać żadnych dalszych jednostek do Afryki. Podczas odprawy u Hitlera marszałek Brauchitsch postulował podjęcie natarcia...jesienią. OKH nie zgodziło się na żadne działania zaczepne, zresztą 21 marca 1941 roku Rommel otrzymał stosowny rozkaz na piśmie. Także Hitler podzielał stanowisko generałów z OKH. Po przybyciu do Libii generał Rommel poinformował swojego włoskiego przełożonego, że plan ataku został...zaakceptowany. Ostatecznie generał Gariboldi głównodowodzący sił włoskich w Afryce Północnej przekazał do dyspozycji Rommla dywizję pancerną „Ariete” i transportowaną samochodami dywizję piechoty „Brescia”.

23 marca 1941 roku 3. Dywizjon Rozpoznawczy podjął atak na El Agheila. Kompania motocyklowa niezauważona obeszła fort Agheila i zajęła pozycję na północy, od strony morza. Rankiem 24 marca motocykliści przy znikomym oporze sił brytyjskich zajęli fort. Kolejnym celem ofensywy był Marsa el Brega. W ciągu kilku następných dni nastąpił „wymuszony rozejm” – na pustyni szalała burza piaskowa.

Niespodziewany atak Rommla został podjęty w sprzeczności z zasadami sztuki wojennej, nakazującej podciągnięcie rezerw i uzupełnień. Rommel nie liczył się z klęską własnych oddziałów, gdyż po niepowodzeniu ataku Afrika Korps cała Libia natychmiast zostałyby zajęta przez wojska alianckie.

Czołgi 5. Dywizji Lekkiej: PzKpfw IV Ausf. D, PzKpfw II Ausf. C i PzKpfw III (po lewej) oraz PzKpfw IV i PzKpfw I (po prawej) [CAW]

Motocykliści z 3. Batalionu Rozpoznawczego 5. Dywizji Lekkiej. Motocykle nadal posiadają ciemnoszare malowanie europejskie [CAW]

PIERWSZA OFENSYWA 1941

28 marca 1941 roku chansim szalejący w rejonie El Agheila – Marsa el Brega począł zamierać. Pozwoliło to na powtórne podjęcie działań. Pierwszy atak na Marsa el Brega, 30 marca 1941 roku, spotkał się ze zmasowanym przeciwdziałaniem sił alianckich. Celny ogień artylerii powstrzymał natarcie 5. Pułku Pancernego 5. DLekkiej. Dopiero przegrupowanie na lewą flankę 2. Zmotoryzowanego Batalionu Karabinów Maszynowych (major Voightsberger) i obejście pozycji obronnych wojsk brytyjskich przez Bir es Suara umożliwiło włamanie (pierwsza próba oskrzydlenia zakończyła się niepowodzeniem).

Rankiem 1 kwietnia doszło do walki czołgów 5. Pułku Pancernego z pułkiem rozpoznawczym brytyjskiej 2. DPanc. Niemcy zniszczyli blisko 50 nieprzyjacielskich pojazdów pancernych.

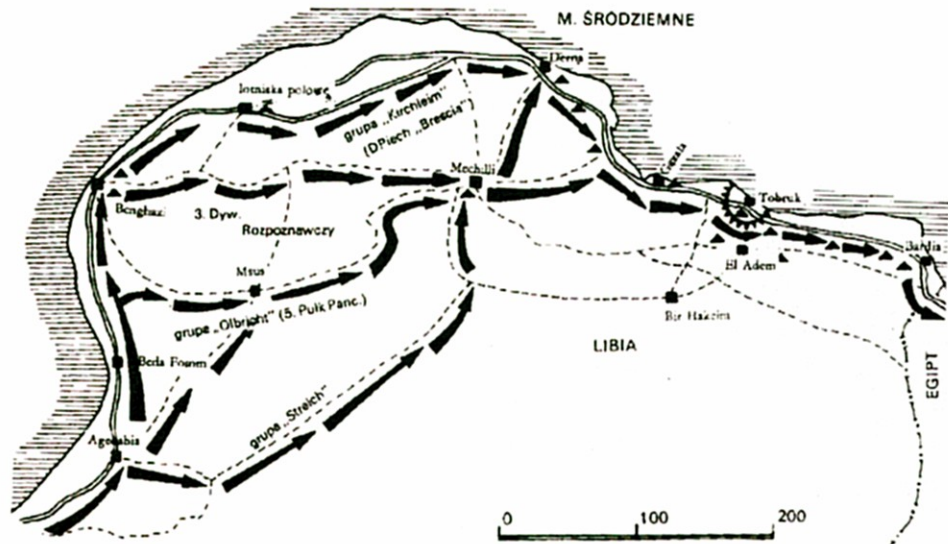
W kierunku Agedabia został wysłany 8. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych i 3. Dywizjon Rozpoznawczy. W południe 2 kwietnia batalion znajdował się w odległości 4 kilometrów od celu ataku. Nieprzyjacielskie uderzenie na lewe skrzydło batalionu zostało odparte przez 5. kompanię 8. Batalionu i 2. baterię 39. Dywizjonu Niszczycieli Czołgów. Zdobyto 17 samochodów pancernych i 6 ciężarówek. Doszło też do walki z czołgami 5. Royal Tank Regiment. Niemcy wciągnęli czołgi brytyjskie w rejon gdzie znajdowały się zamaskowane działa 88 mm. Atak kosztował Brytyjczyków aż 25 straconych pojazdów pancernych. Po południu doszło do walki z grupą czołgów Vickers Mark VI uzbrojonych w karabiny maszynowe. Niemieckie czołgi uzbrojone w działka (głównie PzKpfw III i IV) zniszczyły bez strat własnych siedem czołgów. Reszta wycofała się. Po zajęciu opuszczonej Agedabii 5. Dywizja Lekka zorganizowała obronę tej pozycji. W kierunku Benghazi został wysłany pluton samochodów pancernych Sd Kfz 232 z 3. Dywizjonu Rozpoznawczego. Niemieckie samochody pancerne zniszczyły brytyjski ruchomy punkt obserwacyjny artylerii. Broniąca tego rejonu brytyjska 2. Dywizja Pancerna wycofała się do Antelat pozostawiając niebronioną Via Balbia.

Rankiem 3 kwietnia poddali się ostatni żołnierze broniący Agedabia. Następnymi celami ofensywy Rommla były El Mechilli i Derna. Rommel postanowił zasugerować przeciwnikowi, że celem działań jego wojsk jest tylko wzięcie Benghazi, a nie całkowite pobicie wojsk alianckich w Cyrenajce. Dlatego też naczelnym zadaniem wojsk niemiecko-włoskich było wyprzedzenie aliantów wycofujących się wzdłuż drogi nadbrzeżnej – Via Balbia. Jediną możliwością wykonania takiego manewru dawał przemarsz przez pustynne bezdroża przez Msus i Mechilli do Derna. Zebrano wszystkie sprawne samochody ciężarowe – razem około 800 sztuk. Kosztem znacznie ograniczonych racji żywnościowych i amunicji (jednodniowa jednostka ognia) udało się załadować zapas paliwa potrzebny do pokonania pustyni. Oddziały niemiecko-włoskie miały posuwać się w czterech zgrupowaniach. Pierwsze składające się z większości sił 5. DLekkiej, części włoskiej DPanc „Ariete”, Kampfgruppe „von Schwerin” i Colonna „Santa Maria” miała maszerować od Agedabii do Bir Ben Gania i dalej, po rozdzieleniu sił do Mechilli i ku Zatoce Bomba. Była to tzw. grupa bojowa „Streich”. Drugie zgrupowanie (5. Pułk Pancerny, 2. Batalion Karabinów Maszynowych, część DPanc „Ariete”) podążał z Antelat i Soluch do Msus, 3. Dywizjon Rozpoznawczy i 8. Zmot. Batalion Karabinów Maszynowych i część DPiech „Brescia” stanowiące trzecie zgrupowanie posuwały się z Benghazi na Mechilli. Czwarte zgrupowanie (jednostki włoskie i Kampfgruppe „von Kirchem”) atakowało z Benghazi przez Tokra do Barki i Deryn.

Przemarsz utrudniały burze piaskowe –chamsin, ogromne tumany piasku wznoszone przez jadące pojazdy i... błędne mapy. Włoskie mapy tych okolic miały rozbieżności rzędu 20-30 kilometrów! O wiele lepsza była jedyna zdobyczna mapa brytyjska. 6 kwietnia rano wojska niemiecko-włoskie dotarły do Mechilli. W Mechilli stacjonowała indyjska 3. Brygada Piechoty Zmotoryzowanej (dokładniej przewożona samochodami ciężarowymi – lorried), dowództwo 2. DPanc, bateria „M” 1. Pułku Królewskiej Artylerii Konnej, 3. Australijski Pułk Artylerii Przeciwpancernej (uzbrojony m.in w polskie działka Bofors wz. 36 kalibru 37 mm!). W walkach o El Mechilli wyróżnił się 8. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych, który zniszczył na przedpolach tego miasta kolumnę złożoną z 40 samochodów ciężarowych.

Samochody pancerne Sd Kfz 221 i 222 z 3. Dywizjonu Rozpoznawczego w marszu na Agedabia [Tank Museum]

Pierwsza ofensywa Afrika Korps, marzec—kwiecień 1941

W kierunku Derna bez przerwy podążał 3. Dywizjon Rozpoznawczy i 8. Batalion. Żołnierze tej ostatniej jednostki wzięli do niewoli gen. O'Connor – bohatera zwycięskiej ofensywy zimą 1940 i gen. Neame VC. Zadaniem niemieckich jednostek było niedopuszczenie do połączenia sił alianckich wycofujących się z Mechilli z wojskami w Derna. 7 kwietnia do Derna dotarł 3. Dywizjon Rozpoznawczy. Obie jednostki uderzyły na miasto. Po krótkiej walce garnizon aliancki poddał się Niemcom. Nieprzyjaciel powtórnie utworzył pozycję zaporową na Via Balbia w Acroma – 25 kilometrów na zachód od Tobruku. Przygotowano do obrony okrzęnej El Adem.

W nocy z 7 na 8 kwietnia wojska niemiecko-włoskie przypuściły generalny szturm na oblężone Mechilli. Po krótkim skoncentrowanym natarciu sił włoskich i niemieckich Brytyjczycy poddali się. Z okrążenia wyrwała się tylko mała grupa samochodów pancernych i kilka ciężarówek z żołnierzami indyjskimi. Rankiem 8 kwietnia wojska alianckie przerwały opór. Najważniejszą zdobyczą w Mechilli były zapasy paliwa. Zdobyta benzyna popłynęła do zbiorników unieruchomionych na pustyni czołgów 5. Pułku Pancernego. 8 kwietnia Brytyjczycy opuścili bez walki Tmimi. Cała Cyrenajka została odzyskana.

Pomimo niewątpliwych zdobyczy terenowych ofensywa DAK i wojsk włoskich nie zakończyła się całkowitym sukcesem, gdyż ze strefy walk wydostało się wiele oddziałów alianckich m.in 9. Dywizja Australijska, która potem przez wiele miesięcy stanowiła trzon obrony Tobruku.

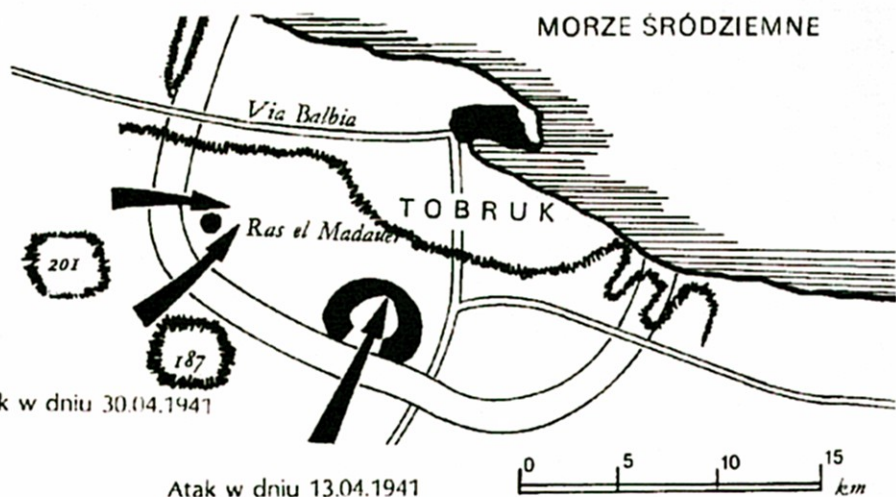
9 kwietnia 1941 roku Rommel wydał rozkaz pościgu za uchodzącym nieprzyjacielem w celu odciążenia go od Derna. Manewr był spóźniony, gdyż 9. DPiech zdołała już się wyrwać z matni, mocno ucierpiały jedynie oddziały 2. DPanc. Kolejnym celem DAK był Tobruk.

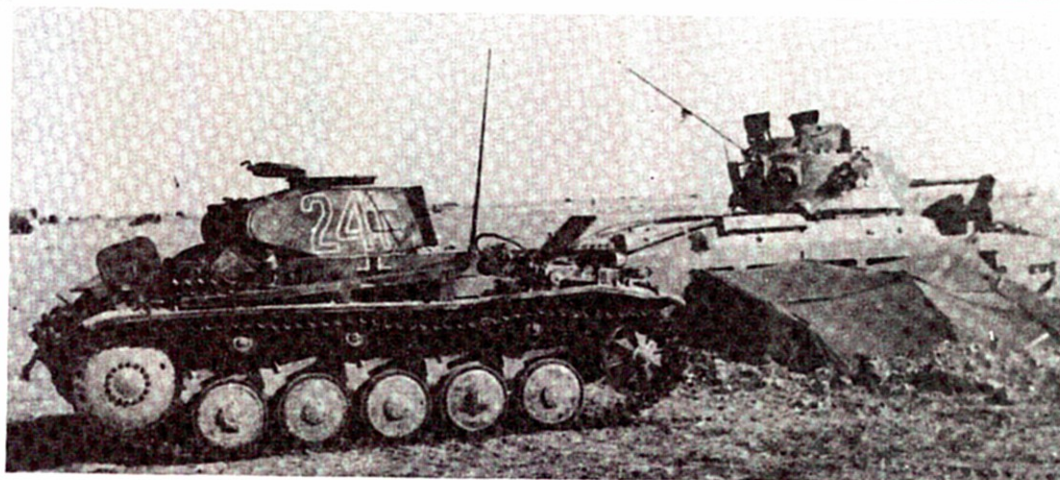
TOBRUK — 1941

Pomimo niedostatecznych sił Rommel postanowił kontynuować działania zaczepne. Dowódca DAK miał nadzieję, że w przypadku napotkania przeważających sił będzie mógł liczyć na wsparcie oddziałów 15. DPanc wylądowujących się w Trypolisie.

9 kwietnia oddziały niemieckie dotarły do Gazala. Oddziały 5. DLekkiej, niektóre jednostki włoskiej dywizji pancerniej „Ariete” oraz luźne pododdziały 15. DPanc maszerowały na Tobruk. 10 kwietnia 1941 roku znajdowały się w rejonie tzw. „Białego Domu” 18 kilometrów na zachód od Tobruku, stopniowo zbliżając się wzdłuż drogi nadmorskiej do linii obrony Tobruku. Początkowo Rommel chciał wziąć Tobruk z marszu, lecz silny ogień artylerii brytyjskiej zmusił atakujących do opuszczenia pozycji wyjściowych do natarcia. Duże straty poniosły tutaj oddziały włoskie. Pierwsze starcie wykazało, że wojska alianckie obsadziły wszystkie pozycje obronne zbudowane w twierdzy tobruckiej jeszcze przez Włochów i dodatkowo rozbudowały silny system umocnień polowych. Posiadanie portu eliminowało problem zaopatrzenia drogą lądową. Royal Navy niepodzielnie panowała na Morzu Śródziemnym i transporty z zaopatrzeniem bez przeszkód docierały do Tobruku.

Obrona Tobruku składała się z dwóch pasów umocnień ze stanowiskami armat przeciwpancernych i karabinów maszynowych. Między okopami znajdowały się zasieki z drutu kolczastego i przeszkody przeciwpancerne. Ponadto zbudowano pewną ilość umocnień stałych – bunkrów. Umieszczenie punktów oporu i stanowisk ogniowych pierwszej linii obrony w dwóch rzędach umożliwiało wzajemną osłonę i wsparcie ogniowe. Drugi pas obrony był podobny do pasa zasadniczego, lecz w kwietniu 1941 roku nie był całkowicie ukończony. Obronę uzupełniały liczne pola minowe. Na terenie twierdzy znajdowało się też duże lotnisko polowe – Tobruk T 2. Tobruk był obsadzony przez 18. i 24. Brygadę Piechoty 9. DPiech Australijskiej, brytyjski 4. Pułk Artylerii Konnej (pułk był „konny” tylko z nazwy, gdyż była to jednostka w pełni zmotoryzowana), 32. Pułk Czołgów.

Zniszczony czołg PzKpfw II Ausf. C z 5. Dywizji Lekkiej, Tobruk, maj 1941 [Tank Museum]

W pierwszym rzędzie Niemcy dokładnie otoczyli Tobruk. Od wschodu twierdzę blokował 39. Dywizjon Niszczycieli Czołgów i 3. Batalion Rozpoznawczy, od strony południowej znajdowały się jednostki 5. DLeckiej. Od strony zachodniej stacjonowała włoska dywizja piechoty „Brescia”.

Wojska alianckie w tym czasie zajmowały pozycje obronne we wszystkich ważniejszych punktach obronnych na wschód od Tobruku: przełęczy Halfaya, Sollum, Bardii i Sidi Barrani.

11 kwietnia Rommel polecił aby 3. Dywizjon Rozpoznawczy ruszył w kierunku Bardii (3. Dywizjon zajął niebronioną Bardię 12 kwietnia), zaś 12 kwietnia rano grupa ppłk Knabego (15. Batalion Motocyklowy) ruszyła na Sollum.

12 kwietnia na przedpolach Tobruku toczyły się tylko starcia oddziałów rozpoznawczych.

Rommel wiedząc o odchodzeniu wojsk alianckich do Egiptu chciał szybko zdobyć Tobruk i ruszyć w pościg za nieprzyjacielem.

Główny atak od południa miała przeprowadzić 5. DLecka wzmocniona jednostkami włoskimi m.in. czołgami z DPanc „Ariete”, 62. Pułkiem Piechoty Zmotoryzowanej (bersalierów) DZmot „Trento”, od zachodu pierścien oblężenia zamykała dywizja „Brescia”.

Wojska włoskie znajdujące się na zachód od twierdzy miały pozorować działania zaczepne, ale tylko w taki sposób, aby zmusić wojska alianckie do koncentracji sił na tym odcinku. Jednocześnie 8. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych miał dokonać obejścia przez Gazalą i El Adem, aby wdrzeć się do Tobruku od południa.

Do walk doszło już przed zlurowaniem z zachodniego odcinka 8. Batalionu, kiedy manewr wojsk Osi został odkryty. Nie pomogło nawet wsparcie 20 czołgów z 5. Pułku Pancernego. Artyleria niemiecka z powodu znikomej ilości amunicji nie otwierała ognia. Żołnierze 8. Batalionu zalegli na przedpolu. Kolejne natarcie zostało wyznaczone na godzinę 17.50. Bateria lekkich armat przeciwlotniczych kalibru 20 mm wyznaczona do zlikwidowania nieprzyjacielskich stanowisk karabinów maszynowych została zniszczona, zanim zdołała zająć stanowiska ogniowe. Powtórne natarcie pozwoliło uzyskać tylko około 300 metrów terenu. Podpułkownik Ponath chciał ponowić atak w nocy. Po otwarciu wylomu rankiem czołgi 5. Pułku Pancernego miały uderzyć w głąb umocnień Tobruku. Nie powiódł się atak niemieckiej grupy szturmowej na punkt oporu R. 33 i kiedy o 2.30 w nocy 14 kwietnia 1941 roku rozpoczęło się właściwe natarcie grupy szturmowe 8. Batalionu wdarły się między umocnione punkty R. 33 i R. 35, lecz szybko zostały odcięte i unieruchomione na odkrytym terenie. Czołgi 5. Pułku przybyły dopiero o 5.20 rano. Czołgi niosły desant piechoty, lecz ogień kompanii „D” z 17. Batalionu 9. DPiech australijskiej zadał jej znaczne straty. Pojedynek alianckich armat polowych i przeciwpancernych z czołgami zakończył się klęską 5. Pułku Pancernego, który stracił 17 (21?) z 38 pojazdów jakie ruszyły do natarcia.

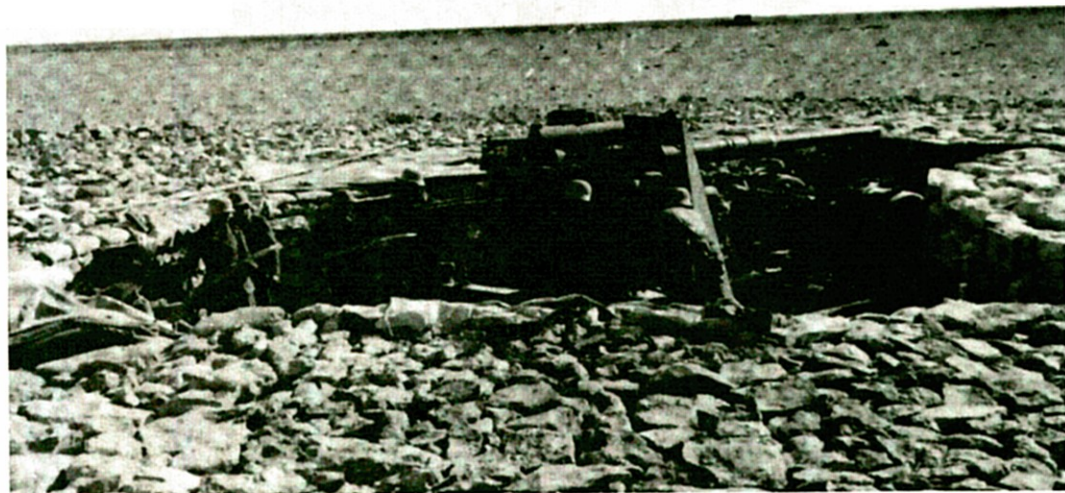
Podczas szturmego poległ dowódca 8. Zmotoryzowanego Batalionu Karabinów Maszynowych ppłk Gustaw von Ponath. Z 1200 żołnierzy tej jednostki ocalało tylko około 300!

10 kwietnia 1941 roku podczas rozpoznania pozycji na przedpolach Tobruku poległ dowódca 15. DPanc generał major Heinrich von Pritwitz und Gaffron. Jego „Kübelwagen” został trafiony przez pocisk z armaty przeciwpancernej. Tego samego dnia ranny został generał major Kirchheim przydzielony do włoskiego dowództwa w Libii.

Oddziały niemieckie i włoskie nacierały ponownie 15, 16 i 17 kwietnia, ale i tym razem ataki na zachodnim odcinku (pod Ras el Madauer) zakończyły się niepowodzeniem. Duże straty poniosła szczególnie DPanc „Ariete”. Podczas ataku podjętego 17 kwietnia powtórzyła się sytuacja ze szturmego z 13 kwietnia – czołgi DPanc „Ariete” wdarły się w głąb obrony, lecz pozbawione wsparcia piechoty walczącej z Australijczykami szybko padły łupem armat przeciwpancernych i czołgów A 12 „Matilda” Mk II.

Rommel niesłusznie sądził, że alianci w Tobruku dysponują niewielkimi siłami, dlatego też dążył za wszelką cenę do opanowania twierdzy. Przed kolejnym szturmego udało się wreszcie sprowadzić dobre mapy Tobruku, do tej pory dysponowano mapami w skali 1:400000! Pierwszą reperkusją nieudanych działań w rejonie Tobruku było zdymisjonowanie gen. Streicha, który tylko formalnie pozostał dowódcą 5. DLekkiej. Narastały także konflikty Rommela z dowództwem włoskim, które nie było wcale zachwycone mirażem drogi do Kairu. 19 kwietnia Rommel dokonał inspekcji wschodniego odcinka frontu i nakazał zdobycie przełęczy Halfaya. 23 kwietnia po południu ppłk Herff rozpoczął atak na Halfaya, po krótkiej walce zajął Fort Capuzzo i zbliżył się do przełęczy. Trzy dni później po kilkugodzinnej walce zmusił do odwrotu piechotę brytyjską (dwa bataliony z pułków „Durham” i „Coldstream”) Wojska Osi wyszły na rubież Sidi Omar – Sidi Suleiman.

Niepowodzenie ataków na Tobruk znacznie zredukowało potencjał bojowy wojsk Osi. Niemcy i Włosi utracili wiele sprzętu bojowego i ludzi, a ponadto część sił została użyta do blokowania twierdzy.

Stanowisko armaty przeciwlotniczej 8,8 cm Flak 36 kalibru 88 mm w rejonie Fortu Capuzzo [CAW]

Stanowisko obserwacyjne artylerii w rejonie Tobruku [ADM]

Z powodu braku informacji na temat działań w Afryce i nieporozumień między Rommlem a włoskim Commando Supremo OKH postanowiło wysłać do Afryki specjalnego inspektora, który miał zbadać sytuację i ocenić zdolność bojową DAK.

27 kwietnia 1941 roku do Rommla przybył wysłannik OKH, pierwszy kwatermistrz generał porucznik Friedrich von Paulus. Rommel wymógł na von Paulusie zgodę na kolejny atak na Tobruk. Jednocześnie nakazał wstrzymanie dalszych działań zaczepnych od linii na wschód od Sollum.

Nowy plan przewidywał wykonanie głównego uderzenia na południowo-zachodnim odcinku obrony twierdzy. W pierwszym etapie Rommel zamierzał zdobyć Ras el Madauer, w drugim etapie natarcie miało rozwijać się przez Bianca i Pilastrino do portu. Pierwszy rzut tworzyły jednostki niemieckie, zaś drugi włoskie. Główny wysiłek był umiejscowiony na prawym skrzydle, gdzie nacierał 5. Pułk Pancerny liczący wówczas 78 czołgów. Grupa bojowa (Kampfgruppe) 15. DPanc miała tylko niepełną kompanię czołgów, część 104. Pułku Piechoty Zmotoryzowanej i artylerię. Ogółem przeznaczone do szturmowania wojska Osi miały około czterech dywizji (5. DLekka, część 15. DPanc, DPanc „Ariete” i DPiechoty „Brescia”).

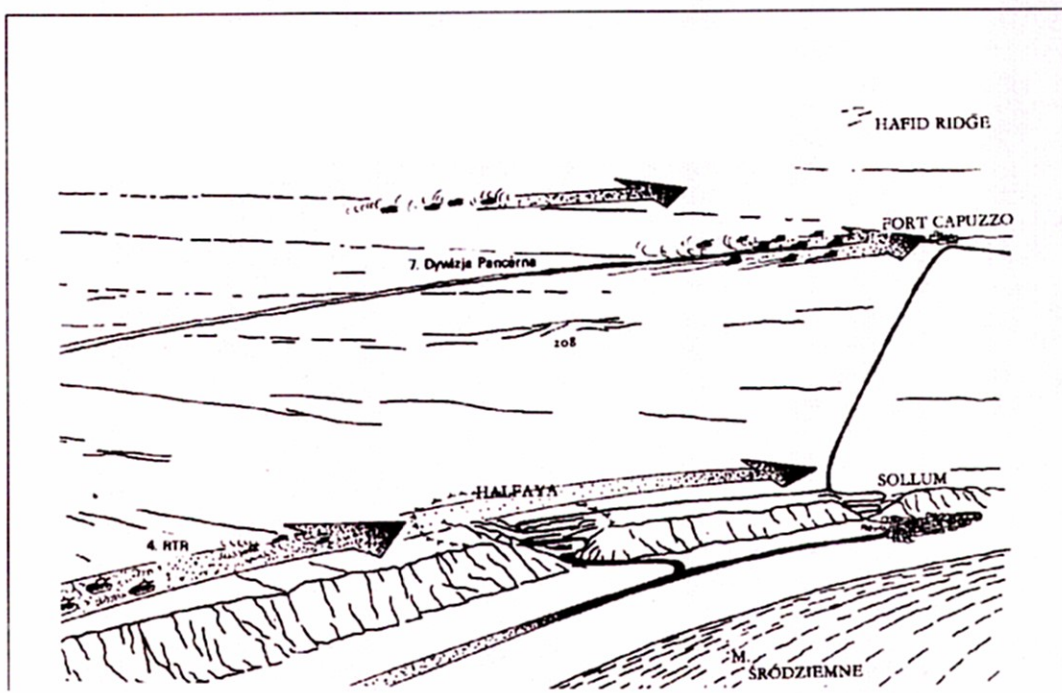
Po blisko miesiącu prac fortyfikacyjnych Tobruk miał ukończoną pierwszą linię obrony, kończono też drugi pas umocnień. Stałe umocnienia wzmocniono okopanymi dobrze opancerzonymi brytyjskimi czołgami piechoty A 12 „Matilda” Mk II. Atak wojsk Osi znajdował się w pasie obrony 24. batalionu 26. Brygady Piechoty 9. DPiech Australijskiej.

Atak rozpoczęto wieczorem 30 kwietnia 1941 roku. Po bombardowaniu lotniczym piechota zajęła podstawy wyjściowe do ataku. Atak posuwał się bez przeszkód, gdyż zerwane linie łączności i celny ogień obeszładniający nie pozwalały na przerzucenie odwodów na zagrożone odcinki. Do godziny 21.30 wojska Osi włamały się w obronę (między R.1 a S.5) przechodząc jej pierwszą linię. Rankiem 1 maja piechota niemiecka „wykończyła” kilka punktów oporu wojsk alianckich i zdobyła stary fort Ras el Madauer. Kilka godzin pozwoliło jednak na przesunięcie odwodów. Atak 5. Pułku Pancernego w kierunku południowym mający na celu poszerzenie wylomu zakończył się niepowodzeniem. Do południa wojskom Osi udało się jedynie utrzymać włamanie, jednak dalsze posuwanie się naprzód zostało powstrzymane. Rommel (zgodnie zresztą z opinią obserwującego działania generała von Paulusa) polecił przerwać szturm i ograniczyć się tylko do poszerzania wylomu, co zresztą za cenę dość dużych strat zakończyło się powodzeniem.

W następnych dniach toczyły się walki pomiędzy kontratakującymi wojskami brytyjsko-australijskimi, a żołnierzami 104. Pułku walczącymi m.in o umocnione punkty oporu R.7 i R. 8. Dalsze walki o wyłom groziły stratami najważniejszego oręża na pustyni – czołgów. Rommel natomiast pragnął zachować pojazdy pancerne do starcia z wojskami alianckimi stojącymi na granicy z Egiptem. Najważniejszym zadaniem DAK było utrzymanie przełęczy Halfaya i rejonu Sollum – Fort Capuzzo. Obszar ten stał się w następnych miesiącach terenem zaciekłych bitew, a rejon Halfaya Pass otrzymał nawet zaszczytne miano „kleines Verdum”.

OPERACJA „BREVITY”

Rankiem 15 maja 1941 roku jednostki brytyjskiej 22. Brygady Gwardii przyspuściły niespodziewany, silny atak na pozycje kompanii z 15. Batalionu Motocyklowego obsadzającej przełęcz Halfaya. Po krótkiej walce większość żołnierzy niemieckich i artylerzyści włoscy z baterii dział na przełęczy dostali się do niewoli. Po zajęciu przełęczy wojska brytyjskie zdobyły Sollum i Fort Capuzzo. Rommel kontratakował batalionem czołgów z 8. Pułku Pancernego 15. DPanc i jednostkami artylerii przeciwlotniczej, która została użyta do zwalczania celów naziemnych. Niemcy odebrali Capuzzo i Sollum. Nie zdołali natomiast zająć przełęczy Halfaya. Podczas lotu rozpoznawczego w dniu 17 maja stwierdzono, że przełęcz obsadzają jednostki artylerii i czołgów.

Stanowisko niemieckiego karabinu maszynowego MG 34 na Przełęczy Halfaya [CAW]

Zdobycie przełęczy Halfaya przez Brytyjczyków zamykało drogę przez nadmorski klif do drogi położonej wzdłuż brzegu morza. 27 maja 1941 roku oddziały Afrika Korps podjęły próbę odzyskania przełęczy. 8. Pułk Pancerny dowodzony przez ppłk Hansa Kramera uderzył z Sollum przez pustynię osłaniając prawe skrzydło. Obchodząc nieprzyjacielskie pozycje od wschodu uderzał na przełęcz od tyłu. Czołgi były wspierane przez działa 33. Pułku Artylerii Zmotoryzowanej i 15. Batalionu Motocyklowy. Atak frontalny na przełęcz wykonywali żołnierze 1. batalionu 104. Pułku Piechoty Zmotoryzowanej dowodzeni przez kpt. Wilhelma Bacha (kapitan Bach był w cywilu...pastorem luterańskim). Żołnierze kapitana Bacha zdołali tylko osiągnąć pozycje wyjściowe do ataku, dalej teren ostrzeliwany był przez nieprzyjacielskie karabiny maszynowe. Dopiero po podciągnięciu armaty przeciwpancernej udało się zniszczyć stanowiska nieprzyjacielskich karabinów maszynowych. Kiedy żołnierze 104. Pułku atakowali od frontu, od tyłu na pozycje wojsk brytyjskich wdarły się czołgi i motocykliści niemiecy. Przełęcz Halfaya była zdobyta.

Niemcy niezwłocznie przystąpili do umacniania zdobytej pozycji. Budowano nowe stanowiska ogniowe, zakładano pola minowe. Minowaniem zajmowała się głównie dowodzona przez porucznika Wolfganga Richtera 1. kompania 1. batalionu 104. Pułku. Na przełęczy znajdowały się stanowiska dział 88 mm, włoska bateria dział kalibru 75 mm, saperzy i kilka dział samobieżnych 4,7 cm Sfl auf PzKpfw I (Panzerjäger I) z 33. Dywizjonu Przeciwpancernego. Utrzymanie przełęczy Halfaya pozwalało na opóźnianie posuwania się wojsk nieprzyjacielskich w kierunku Tobruku i dalsze prowadzenie oblężenia tej twierdzy.

Żołnierze niemieccy zdobyli 12 dział i armat przeciwpancernych oraz pięć czołgów. Straty broniącego przełęczy 3. batalionu Pułku „Coldstream Guards” wynosiły 172 żołnierzy zabitych i wielu rannych.

OPERACJA „BATTLEAXE”. BITWA PANCERNA POD SOLLUM

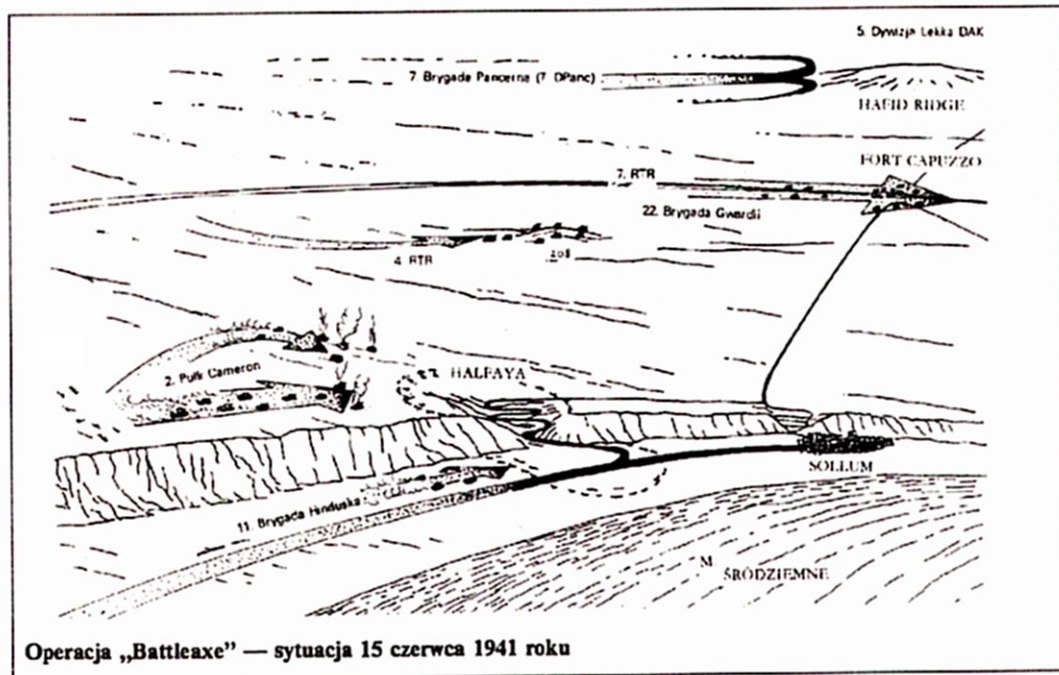
Korzeni alianckiej (czytaj: brytyjskiej) ofensywy podjętej latem 1941 roku należy doszukiwać się w ... Berlinie, a nie w mglistym Londynie.

W kwietniu 1941 roku Oberkommando der Heeres zaniepokojone faktem, że generał porucznik Erwin Rommel wymknął się spod wszechwładnej kurateli OKH i kontaktuje się w sprawach natury wojskowej bezpośrednio z Hitlerem, postanowiło wysłać do Afryki specjalnego „superkontrolera”. Wybór padł na doświadczonego oficera sztabowego generała porucznika Friedricha von Paulusa.

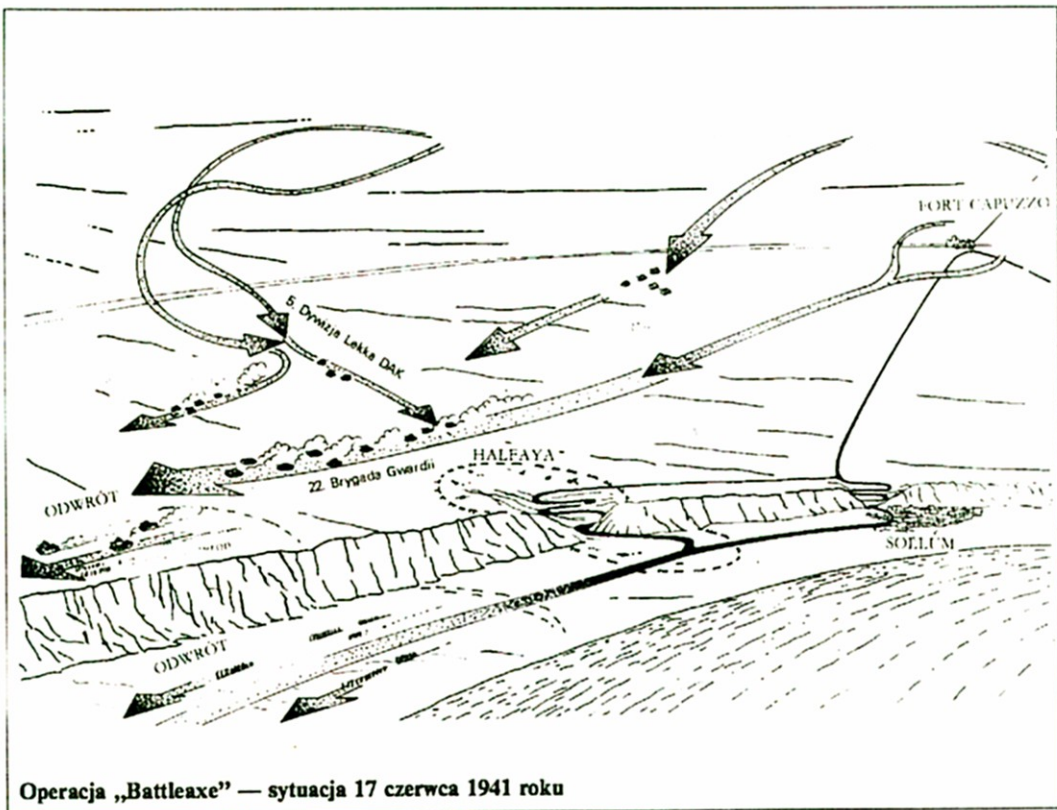
Paulus systematycznie przysyłał drogą radiową dokładne i wyczerpujące raporty obrazujące sytuację bojową. Pod koniec kwietnia 1941 roku położenie DAK było bardzo trudne, gdyż ujawniły się wszystkie problemy związane ze zbyt pospiesznym formowaniem tej jednostki, a co za tym idzie także poważne uchybienia w zaopatrzeniu i uzbrojeniu.

Stanowiący trzon 5. Dywizji Lekkiej żołnierze berlińskiej 3. DPanc byli szczególnie rozgoryczeni trudami wojowania na pustyni. Walka w Afryce zupełnie nie przypominała „spaceru przez Francję” w maju i w czerwcu 1940 roku. Szczególnym obiektem krytyki było, co tu dużo mówić podłe wyżywienie. Zamiast piwa i kiełbasy wojsko wciąż otrzymywało niejadalne konserwy produkcji włoskiej opatrzone napisem „A.M.” co tłumaczono jako „Assaso Mussolini”, czyli „osiół Mussolini”. Brakowało wody pitnej (pierwszym zadaniem jednostek, które odzyskały przełęcz Halfaya było zwiększenie wydajności źródła w Sollum, które miało wydajność... aż 20 litrów na godzinę). W maju 1941 roku oddziały DAK potrzebowały 30.000 ton zaopatrzenia miesięcznie i około 20.000 ton zapasów.

Raporty Paulusa były przysyłane zaszyfrowane za pomocą maszyny szyfrującej „Enigma”. Wszystkie depeze były jednak dekodowane przez Brytyjczyków, którzy posiadali urządzenie deszyfrujące „Ultra”. Raport z 12 maja 1941 roku polecał, aby nie zwiększać kontyngentu w Afryce, lecz kierować do wojny z ZSRS. Paulus proponował wycofanie wojsk spod Tobruku i rozbudowę pozycji przesłaniania na wysokości Gazala.

Operacja „Battleaxe” — sytuacja 15 czerwca 1941 roku

Operacja „Battleaxe” — sytuacja 17 czerwca 1941 roku

20 kwietnia 1941 roku premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill polecił generałowi Wavelowi przyspieszenie terminu nowej ofensywy w Afryce Północnej. Wielki konwój z zaopatrzeniem (m.in 234 czołgi i 43 samoloty myśliwskie „Hurricane”) wysłano nie długą drogą wokół Afryki, lecz nie zważając na ryzyko utraty statków z Gibraltaru przez Morze Śródziemne do Aleksandrii.

Pomimo poważnego zwiększenia sił Brytyjczycy nie posiadali wcale wyraźnej przewagi. Większość czołgów miała liczne usterki techniczne, ponadto posiadano dwa typy pojazdów. Czołgi szybkie (cruiser tanks) oraz czołgi wsparcia piechoty (infantry tanks) silnie opancerzone, lecz posiadające małą prędkość. Czołgi DAK były w większym stopniu zunifikowane. Innym nowym wprowadzonym przez Niemców podczas walki na pustyni było skuteczne użycie jako broni przeciwpancernej armat przeciwlotniczych Flak 18/36/37 kalibru 88 mm. Na marginesie warto zauważyć, że z podobną koncepcją zastosowania ciężkich dział przeciwlotniczych kalibru 94 mm wystąpił dowódca brytyjskiej artylerii przeciwlotniczej gen. Pile. Jednak do końca wojny Brytyjczycy nie używali w ten sposób armat przeciwlotniczych, choć w zasadzie do połowy 1944 roku brakowało im dobrych armat przeciwpancernych.

Od pierwszych dni czerwca niemieckie oddziały rozpoznania radiowego Fernmeldungsauflärungs dowodzone przez podporucznika Seebohma stwierdziły podczas nasłuchu radiowego dużą ilość depech radiowych znamionujących przegrupowanie wojsk. Także patrole rozpoznawcze wysyłane na wschód od Halfaya meldowały o ruchach wojsk alianckich.

15 czerwca 1941 roku oddziały alianckie przekroczyły linię zasieków na granicy Egiptu i Libii i rozpoczęły marsz w kierunku Via Balbia. Rozpoczęła się ofensywa znana jako operacja „Battleaxe”.

W tym czasie 15. Dywizja Pancerna dowodzona przez generała majora Wilhelma von Neumann-Silkowa była ugrupowana z przodu z zadaniem obrony linii granicznej, z kolei dowodzona przez generała majora von Ravensteina 5. Dywizja Lekka stanowiła ruchomy odwód zgrupowany w rejonie El Adem – Acroma. Innym zadaniem 5. DLekkiej było odparcie ewentualnej próby przebicia się garnizonu Tobruku na wschód.

Wojska alianckie nacierały w trzech kolumnach. 4. Dywizja Indyjska dowodzona przez generała Messerwego wysłała 11. Brygadę Indyjską z zadaniem zdobycia przełęczy Halfaya. 22. Brygada Gwardii i 4. Brygada Pancerna uzbrojona w czołgi A 12 „Matilda” Mk II niszczyły siły nieprzyjacielskie w rejonie Fortu Capuzzo, bardziej na lewo w kierunku Hafid Ridge nacierała 7. Dywizja Pancerna (gen. O’Moore Creagh). Po zajęciu Capuzzo 4. Brygada miała być włączona do 7. DPanc.

Niemieckie linie obronne były oparte o dwa istotne punkty. Wzgórze 208, naturalne stanowisko obronne położone w odległości 30 kilometrów na północny wschód od Capuzzo oraz przełęcz Halfaya. Obrona tych dwóch stanowisk pozwalała na rozwinięcie ugrupowań i ewentualny kontratak DAK. Wzgórze 208 bronione było przez Kompanię Zaopatrzenia w Wodę (tzw. Oasis-Kompanie) dowodzoną przez ppor. Paulewicza, wsparcie zapewniał pluton dział przeciwpancernych Pak 35/36 kalibru 37 mm i bateria dział 88 mm z 1. Dywizjonu 33. Pułku Artylerii Przeciwlotniczej (Flak Regiment) dowodzona przez porucznika Ziamera.

Obrona przełęczy Halfaya spoczywała w rękach kapitana Wilhelma Bacha. Oddziały niemiecko-włoskie podpuściły czołgi brytyjskie na najbliższą odległość zanim otworzyły ogień. Szczególnie krwawe żniwo zbierała doskonale zamaskowana włoska bateria armat dowodzona przez majora Pardi. Jednak pierwsze straty poniosły czołgi brytyjskie już na polu minowym postawionym przez żołnierzy 104. Pułku. Pięć czołgów „Matilda” zostało zniszczonych. Tylko jeden czołg zdołał przekroczyć „pole śmierci”, lecz podczas wycofywania się i on znalazł swoją minę. Także na odcinku bronionym przez 3. kompanię 104. Pułku nieprzyjaciel nie zdołał wdrzeć się na przełęcz.

Na drodze atakującej od południa 7. Dywizji Pancerniej znajdowało się samotne wzgórze 208 i jego nieliczna załoga. Niemiecka artyleria przeciwlotnicza otworzyła ogień zaraz po ukazaniu się nieprzyjacielskich oddziałów pancernych. Kolejne natarcie rozpoczęło się o 11.00 rano. Tym razem trzon nacierających sił stanowiła grupa 70 czołgów, w większości A 12 „Matilda”. Kolejne ataki ponowiono po południu. W tym czasie do walki weszły czołgi 5. Pułku Pancernego 5. DLekkiej. Pozycja została jednak utrzymana. Pierwszy dzień walki kosztował 7. DPanc 47 czołgów.

Niemiecki niszcyciel czołgów 4,7 cm Pak(t) Sfl PzKpfw I Ausf. B z 39. Dywizjonu Niszczycieli Czołgów 5. DLekkiej [Tank Museum]

Stanowisko samobieżnej armaty przeciwlotniczej 2 cm Fla 38 Sfl Sd Kfz 10/4 z 605. Dyw. Art. Przeciwlotniczej, 1941 rok [CAW]

Alianci odnieśli jedynie sukcesy w rejonie Fort Capuzzo, który został zajęty przez 22. Brygadę Gwardii. Kontratak 15. DPanc został odparty.

16 czerwca w walce wyróżnił się 8. Pułk Pancerny 15. DPanc. Natarcie prowadził dowódca 1. batalionu kapitan Johannes Kümmel. Batalion w ciągu krótkiego czasu zniszczył kilkanaście czołgów brytyjskich w tym dziewięć „Matilda” Mk II. Niemcy jednak także ponieśli poważne straty m.in. został zniszczony czołg dowodzony przez st. sierżanta Krucka. Odważna, samodzielna akcja kapitana Kümmela, który pomimo przewagi nieprzyjacielskich oddziałów pancernych zaatakował czołgi brytyjskie przyczyniła się do zastopowania natarcia.

Rommel postanowił kontratakować siłami 5. Pułku Pancernego 5. DLeckiej z Sidi Omar na Sidi Sulejman, aby zmusić 7. DPanc do opuszczenia Fort Capuzzo. 15. DPanc zabezpieczała lewe skrzydło 5. DLeckiej i dążyła do okrążenia i zniszczenia 22. Brygady Gwardii i 4. Dywizji Hinduskiej w rejonie Capuzzo.

Atak wojsk niemieckich rozpoczął się 17 czerwca rano o godzinie 4.30. Preludium do bitwy było krótkie starcie 2. batalionu 8. Pułku Pancernego. Już o 8.00 czołgi 5. Pułku Pancernego dotarły do Sidi Sulejman. Rano czołgi niemieckie dosłownie rozjechały sztab 4. Brygady Pancerniej. 1. batalion 8. Pułku Pancernego atakował w kierunku przełęczy Halfaya. Około 11.00 oddziały alianckie z 4. Dywizji Indyjskiej otrzymały rozkaz rozpoczęcia odwrotu. Zaraz po godzinie 16.00, 5. i 15. Dywizja dotarły do przełęczy Halfaya. Wojska alianckie uciekały przez lukę między Sidi Omar a Halfaya. Odwrót wojsk alianckich zakończył się dopiero w Sidi Barrani. W wyniku walk w 7. Dywizji Pancerniej pozostały tylko 24 czołgi, z kolei 15. DPanc DAK straciła 15 pojazdów, a 5. DLecka 10 czołgów.

16 i 17 czerwca wojska alianckie bezskutecznie atakowały Halfaya. Pierwszego dnia obrońcy przełęczy odparli pięć ataków, kontratakując odbili zaś położoną u podnóża przełęczy wieś Halfaya.

Ostatnią ofiarą operacji „Battleaxe” stał się generał Wavell, który został 21 czerwca 1941 roku zastąpiony przez generała Auchinleeka.

Bitwa pancerna koło Sollum wykazała wysoki poziom wyszkolenia wojsk DAK, zwłaszcza dobre współdziałanie piechoty z artylerią. Ponownie potwierdziły się cenne walory „deadly 88” – śmiertelności 88 mm. Armaty mniejszych kalibrów (37 i 50 mm) otwierały ogień z bliskiej odległości. Wtedy stosowano pociski podkalibrowe PzGr 40, które przebijały 78 mm pancierz czołowy czołgu A 12 „Matilda” Mk II.

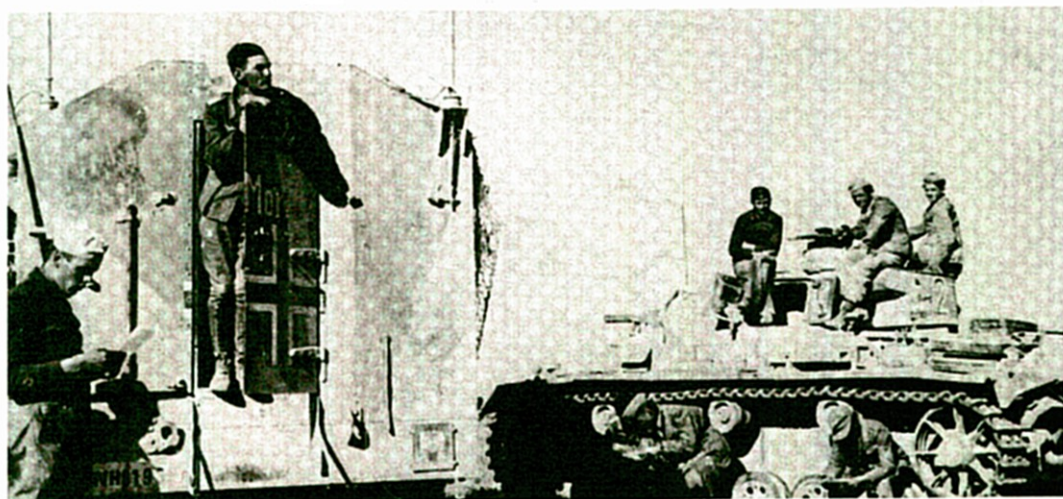
REORGANIZACJA

Latem 1941 roku Deutsches Afrika Korps został zreorganizowany.

1 lipca 1941 roku Erwin Rommel został awansowany do stopnia generała wojsk pancernych (General der Panzertruppe). 5 Dywizja Lekka w październiku 1941 roku została przekształcona w dywizję pancerną, która otrzymała numer 21. W Afryce pojawiła się trzecia wielka jednostka wojsk niemieckich. Początkowo nazywana była Division zur besonderer Verwendung (Div.z.b.V) „Afrika”, a później 90. Afrykańska Dywizja Lekka. Jednostka mimo podobieństwa nazwy nie miała nic wspólnego z dywizją lekką (jak np. 5. DLekką). Jednostka składała się z trzech pułków piechoty: 155. i 200. Pułku Strzelców oraz 361. Pułku Afrykańskiego (Afrika-Regiment). Ta ostatnia jednostka składała się z byłych żołnierzy francuskiej Legii Cudzoziemskiej (głównie Niemców i Austriaków, choć w szeregach pułku znajdowali się m.in. Francuzi, Czesi i Polacy). Większość żołnierzy 361. Pułku miała doświadczenie w prowadzeniu walk w warunkach tropikalnych m.in. w Maroku, Sudanie i Algierii. Dowódcą pułku był pułkownik Gund. 361. Pułk został sformowany w lipcu 1941 roku w Salzburgu (XVIII Okręg Wojskowy). Dowódcą 90. Afrykańskiej Dywizji Lekkiej został generał major Max Sümmermann. Dywizja była zmotoryzowana.

Rommel mimo wielokrotnych zapewnień Hitlera nie otrzymał żadnych nowych jednostek. Utworzenie Panzergruppe Afrika nie zaowocowało przybyciem nowych jednostek pancernych. Panzergruppe składał się z dwóch jednostek korpusnych. Deutsches Afrika Korps – dowodzony przez generała porucznika Ludwiga Crüwella (15. i 21. DPanc, 90. DLekka i włoska dywizja piechoty „Savona”). Drugi korpusem był włoski XXI. Korpus Armijny (dywizja piechoty zmot. „Trento” i dywizje piechoty „Bologna”, „Brescia” i „Pavia”).

Dowódcą Panzergruppe Afrika był generał broni pancernej Erwin Rommel.

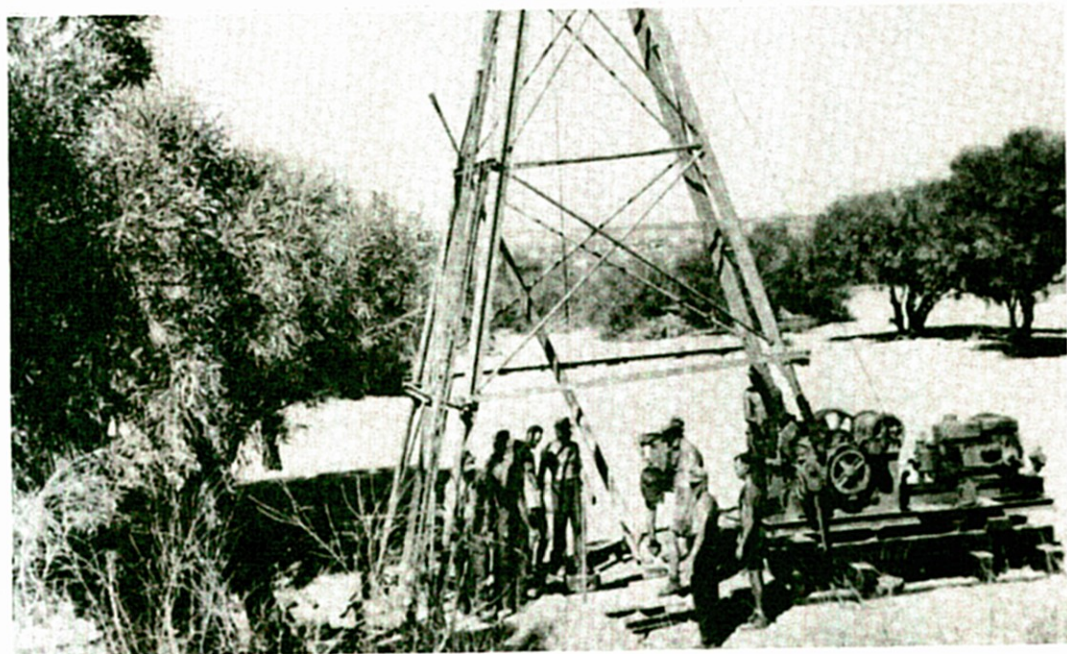

Wóz sztabowy generała Rommla „Moritz”, zdobyczny brytyjski AEC i czołg PzKpfw III Ausf. H, 1941 rok [CAW]

14 września 1941 roku Rommel wycofał z frontu 5. DLEkką i resztki 8. Zmotoryzowanego Batalionu Karabinów Maszynowych. Ponadto powstały trzy grupy bojowe: Kampfgruppe „Stephan” składała się z 5. Pułku Pancernego, Kampfgruppe „Schütte” z 602. Dywizjonu Przeciwpancernego, plutonu 606. Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej i dywizjonu z 33. Pułku Artylerii Zmot., zaś Kampfgruppe „Panzerhagen” z 3. batalionu 361. Pułku 90. Afrykańskiej Dywizji Lekkiej. Zadaniem tych jednostek bojowych było zdobycie brytyjskich składów zaopatrzenia położonych koło Bir el Khiregat. Atak zakończył się niepowodzeniem. Po kilku potyczkach z brytyjskimi jednostkami pancernymi, niemieckie jednostki wycofały się do własnych linii. Jednostki DAK uczestniczyły też w ograniczonym zakresie w blokowaniu sił alianckich w Tobruku. W okresie od lipca do listopada 1941 roku samoloty Luftwaffe wykonały 500 lotów bojowych przeciwko twierdzy tobruckiej. Artyleria niemiecka i włoska prowadziły regularny ostrzał linii obronnych nieprzyjaciela.

Niezwykle interesującym faktem jest utworzenie grupy artylerii (Arko 104) w rejonie El Duda – Belhamed składającej się z 9 haubic kalibru 210 mm, 38 armat i haubic kalibru 150 mm i 12 haubic 105 mm. Niemieckie działa w przypadku podjęcia ofensywy przez wojska alianckie mogły być bez potrzeby zmiany stanowisk ogniowych użyte do ostrzału rejonu Sidi Rezegh. Na przedpolu Tobruku dochodziło do potyczek patroli rozpoznawczych. Większe walki toczyły się jedynie w rejonie „Wyłomu”.

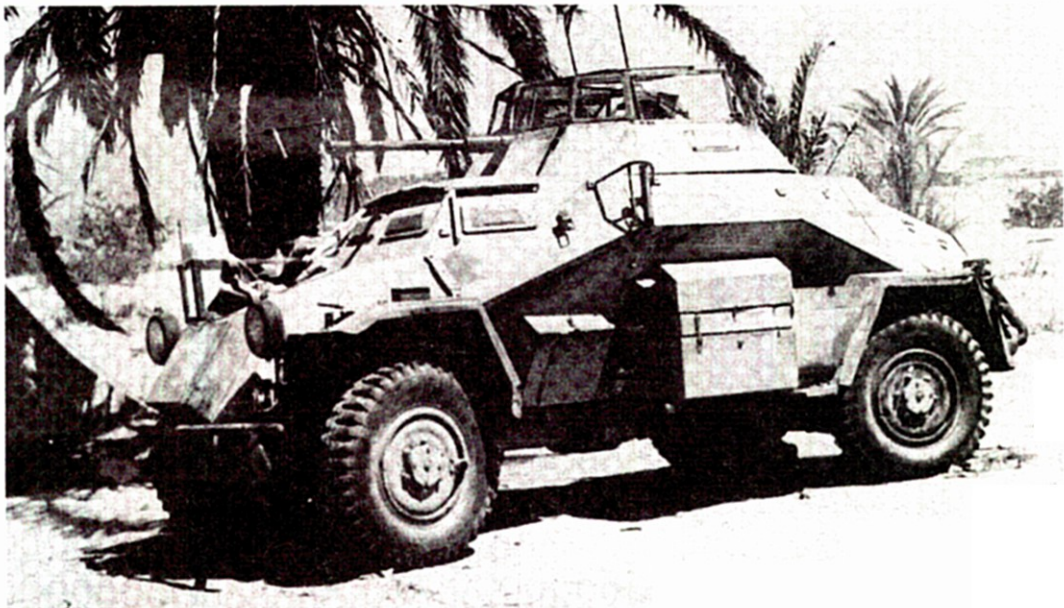
Jesienią alianci i wojska niemiecko-włoskie podjęły przygotowania do nowych działań ofensywnych mających doprowadzić z jednej strony do zdobycia Tobruku, zaś z drugiej strony do odblokowania twierdzy i wyrzucenia wojsk niemiecko-włoskich ze wschodniej Cyrenajki (tzw. Marmariki). Obie strony gromadziły zapasy paliwa, broni i amunicji. Do decydującego starcia miało dojść w połowie listopada 1941 roku!

Wiercenie studni głębinowej. W ramach Afrika Korps istniały specjalne oddziały zaopatrzenia w wodę tzw. Oasis—Kompanie [CAW]

Spotkanie na pustyni. Łącznik motocyklowy i samochód pancerny Sd Kfz 222 z 33. Dywizjonu Rozpoznawczego 15. DPanc [CAW]

Samochód pancerny Sd Kfz 222 z 21. DPanc [Tank Museum]

OPERACJA „CRUSADER”. BITWA PANCERNA POD SIDI REZEGH

W dniu 18 listopada 1941 roku alianci uprzedzając uderzenie wojsk Osi na Tobruk rozpoczęli wielką ofensywę nazwaną operacją „Crusader”. Operacja „Crusader” rozpoczęła się podczas...potężnej burzy i ogromnej ulewy. Okopy wypełniły się wodą, a pustynne wadi zamieniły się w rwące potoki. Trudne warunki atmosferyczne, jakie panowały w okresie od 12 do 18 listopada 1941 roku umożliwiły skryte podejście wojsk alianckich na pozycje wyjściowe do ataku. Niemcy nie mogli prowadzić rozpoznania powietrznego, a ściśle przestrzeganie ciszy radiowej przez wojska alianckie uniemożliwiło poznanie zamiarów przez podsłuch radiowy. Tak więc aż do końca przygotowania do operacji były osłonięte tajemnicą. 16 listopada żołnierze patrolu z 33. Dywizjonu Rozpoznawczego (kpt. Ferry Heraucourt) zdobyli mapę z zaznaczonym kierunkiem ataku, jednak uznano, że naniesiony na niej plan natarcia jest w istocie tylko planowanym kierunkiem... działań rozpoznawczych.

Dopiero po rozwinięciu się nieprzyjacielskich jednostek pancernych generał von Crüwell uznał, że pomimo fatalnej pogody alianci podjęli działania ofensywne. Z kolei Rommel nabrał pewności, że chodzi o wielką ofensywę, a nie o lokalne działania zaczepne jak operacja „Brevity” dopiero po wysłuchaniu w BBC komunikatu na ten temat. Stało się to jednak dopiero 20 listopada wieczorem.

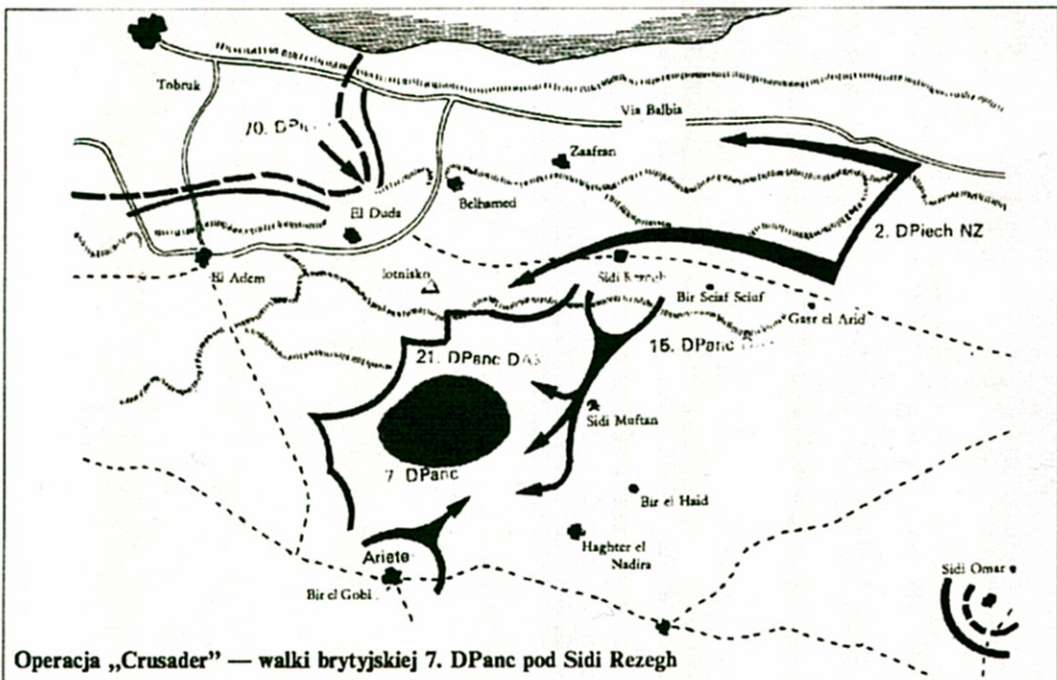
Działania wojsk alianckich rozwijały się wzdłuż dwóch osi natarcia. 7. Dywizja Pancerna „Szczerów Pustyni” i 1. Dywizja Południowoafrykańska oraz 22. Brygada Czolgów (czołgi „Valentine” Mk III) obchodziły pozycje wojsk Osi od południa, by po osiągnięciu Bir el Gobi zaatakować na północ. W kierunku Sollum atakowały inne jednostki XIII. Korpusu: 2. Dywizja Nowozelandzka, 4. Indyjska i 1. Brygada Pancerna (czołgi A 12 „Matilda” Mk II). Lewe skrzydło tej grupy okrężało Bardię docierając do morza. Dalej jednostki te miały przerwać pierścień oblężenia Tobruku.

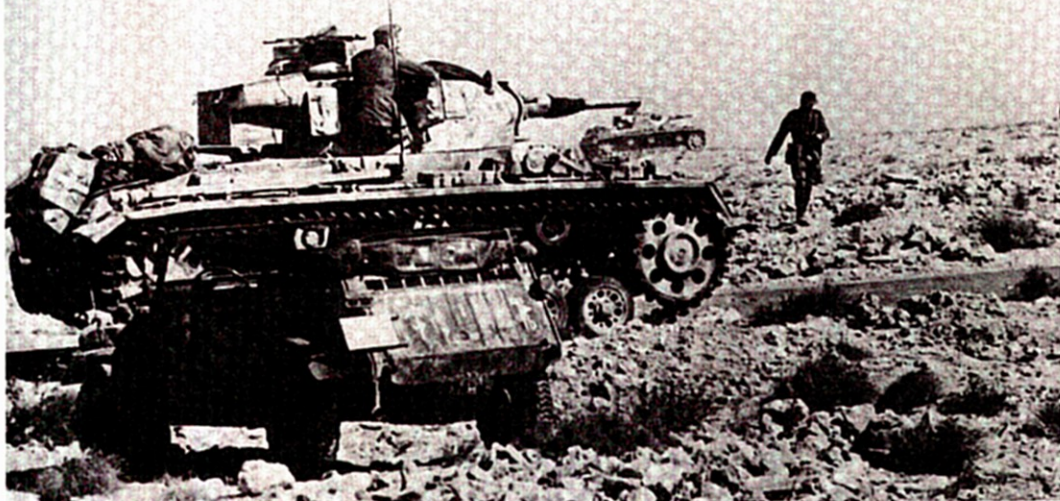
19 listopada pod Gabr Saleh doszło do walki brytyjskich oddziałów pancernych z 3. Royal Tank Regiment (3. Pułk Czołgów) z 3. Batalionem Rozpoznawczym Afrika Korps. Słaby oddział niemiecki został zmuszony do odwrotu do Gasr el Arid. Dopiero pod Sidi Rezegh wojska brytyjskie napotkały zdecydowany opór żołnierzy z 361. Pułku Piechoty Zmot. Ex-legioniści bez trudu odparli ataki brytyjskiego 6.RTR (pułku czołgów) z 7. Brygady Pancernej. Pod Bir el Gobi natarcie wojsk brytyjskich zatrzymało się na pozycjach obsadzonych przez wojska włoskie: dywizję „Młodych Faszystów” i dywizję pancerną „Ariete”. Niedoświadczona w boju 22. Brygada Pancerna zaatakowała jednostki włoskie bez wsparcia artylerii; rezultat starcia to strata 25 czołgów. Wprawdzie Włosi utracili aż 33 czołgi, ale utrzymali El Gobi. Miało to potem kapitalne znaczenie dla przebiegu całej operacji „Crusader”.

Dopiero po południu 19 listopada 1941 roku dowództwo wojsk niemieckich zdecydowało się na wysłanie silnej grupy bojowej z 21. DPanc w kierunku na Gabr Saleh. Do przeprowadzenia operacji utworzono Kampfgruppe „Stephan” składającą się z 5. Pułku Pancernego wspartego działami, w tym baterią „88”. W walce ze zgrupowaniem nieprzyjacielskiej broni pancernej Afrika Korps zniszczył pod Trigh el Abd 23 czołgi M 3 „Stuart” z 4. Brygady Pancernej 7. DPanc „Szczerów Pustyni – („Desert Rats”). Także następnego dnia doszło do bitwy pancernej. Tym razem 4. Brygada straciła aż 55 czołgów ze 123 posiadanych tego dnia pojazdów. 7. Dywizja Pancerna wycofała się na południe.

Rommel chciał najpierw zdobyć szturmem Tobruk, by po zajęciu twierdzy ostatecznie rozprawić się z nieprzyjacielskimi wojskami atakującymi od południa i wschodu. Plan był na pozór logiczny i...prosty. Jednak sytuacja operacyjna była bardziej złożona.

Rano 20 listopada oddziały 21. DPanc DAK dotarły do Sidi Azeziz. Doszło tam do walki z 3. RTR (pułk czołgów). Z powodu braku paliwa jednostki 21. DPanc zatrzymały się pod Sidi Omar. Z kolei oddziały 15. DPanc uderzyły z pozycji położonej 13 km na południowy-zachód od Gasr el Aid. Na północny wschód od Gabr Saleh Niemcy natknęli się na 4. Brygadę Pancerną. W bitwie pancernej 4. Brygada straciła 55 czołgów. Zupełnie niewytłumaczalnym faktem jest brak pomocy dla niej ze strony znajdującej się w odległości zaledwie kilku kilometrów 2. Dywizji Piechoty

Czołg PzKpfw III Ausf. G z 21. DPanc, Trigh Capuzzo, listopad 1941 roku [CAW]

nowozelandzkiej! Tego dnia wojska alianckie (7. Grupa) podjęły również próby przerwania pierścienia oblężenia Tobruku. W nocy z 20 na 21 listopada niemiecka 90. Dywizja odparła atak jednostek z Tobruku. Pojawienie się oddziałów 7. Dywizji Pancerniej pod Tobrukiem postawiło w stan gotowości wojska Osi oblegające twierdzę. Atak Brytyjczyków z Tobruku był jednak chaotyczny i niezdecydowany. Został odparty przez 361. Pułk 90. Dywizji Lekkiej.

Pierwsze dni operacji „Crusader” to okres braku zdecydowanego planu działania, sprzecznych rozkazów i pomyłek.

Następny dzień przyniósł kolejne próby przerwania oblężenia Tobruku, w odpieraniu natarć szczególnie wyróżnił się 2. batalion 361. Pułku dowodzony przez majora Rylla. Atak wojsk z twierdzy tobruckiej wsparty był przez 50 czołgów A 12 „Matilda” Mk II. Żołnierze niemieckiego 361. Pułku do zwalczania czołgów użyli „koktajli Mołotowa”. Inne jednostki DAK ustawiły się frontem w kierunku południowym, aby zagrozić drogę wojskom alianckim nadchodzącym z tej strony. Główna pozycja Deutsches Afrika Korps znajdowała się na płaskowyżu koło Sidi Rezegh. Powstrzymany został też skrzydłowy atak jednostek 7. Dywizji Pancerniej. W nocy obie dywizje pancerne DAK zajęły ubezpieczone pozycje: 15. DPanc została ześrodkowana koło Sidi Matruh, zaś 21. DPanc koło Punktu 175 leżącego koło Sidi Rezegh.

Szczególnie trudna sytuacja wytworzyła się na odcinku włoskiej dywizji „Bologna”. Tutaj nacierające z Tobruku wojska brytyjskie zdołały wdrzeć się na stanowiska dywizji. Zostały rozbite dwa bataliony piechoty i 35 dział. Dopiero w rejonie Bir el Gobi wyłom we froncie został „załatany” przez 3. Dywizjon Rozpoznawczy.

W nocy z 21 na 22 listopada 15. i 21. DPanc otrzymały rozkaz dokonania przegrupowania: 15. DPanc do Gambut, zaś 21. DPanc do rejonu Zaafran. Rommel rozkazał, aby obie jednostki w dniu 22 listopada wykonały uderzenie z rejonu Trigh Capuzzo. W nocy 8. Pułk Pancerny 15. DPanc okrążył na pustyni nieubezpieczoną 4. Brygadę Pancerną. 1. batalion 8. Pułku uderzył frontalnie rozcinając zgrupowanie nieprzyjacielskich czołgów na dwie części, a 2. batalion okrążył czołgi 4. Brygady. DAK zdobył 35 czołgów. W walce wyróżnił się dowódca 1. batalionu 8. Pułku major Fenski, w dniu 31 grudnia 1941 roku pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego.

W dniu 22 listopada oddziały 21. DPanc walczyły o lotnisko w Sidi Rezegh. Pancerniaków wspierała artyleria z Arko 104 i działa 2. dywizjonu 155. Pułku Artylerii Zmotoryzowanej dowodzonego przez majora Beila. Tego dnia ostatecznie została rozbita brytyjska 7. Grupa przebijająca się do Tobruku, w walce 22. Brygada Pancerna straciła dalszych 45 czołgów.

Pod Sollum 3. i 33. Dywizjon Rozpoznawczy powstrzymały posuwanie się wojsk XIII. Korpusu do Via Balbia i Trigh Capuzzo.

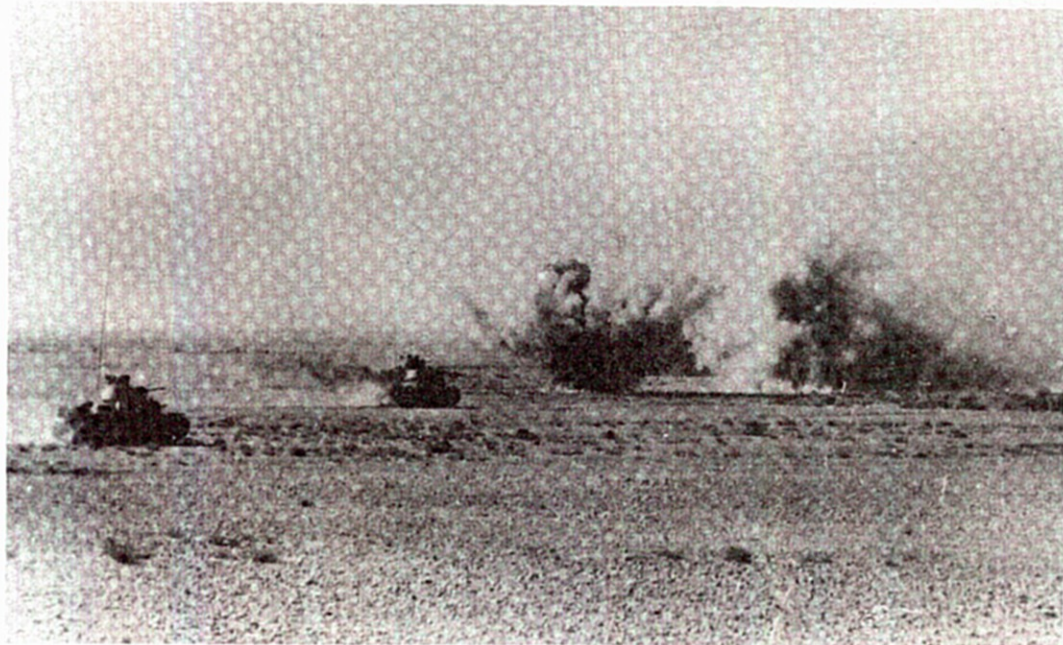
Bilans pierwszej fazy operacji „Crusader” był następujący: wojska alianckie straciły (według źródeł niemiecko-włoskich) około 260 czołgów, warto pamiętać jednak, że tylko 7. DPanc meldowała o stracie aż 303 pojazdów pancernych. Niemcy stracili około 40 czołgów, zaś Włosi blisko 100.

Wynik bitwy w niedzielę 23 listopada 1941 roku w dużej mierze był wynikiem...pedantycznej dyrektywy operacyjnej Rommla. Generał Rommel wysłał drogą radiową do dowódcy DAK generała Crüwella zaszyfrowany sześciostronicowy dokładny rozkaz operacyjny. Crüwell nie czekając na całkowite rozszyfrowanie tekstu podjął decyzję o wydaniu bitwy. O 5.30 rano jednostki zaczęły zajmować pozycje wyjściowe do ataku. W pierwszych minutach operacji generał Crüwell o mało nie dostał się do niewoli, gdy zbyt wysunięty punkt dowodzenia zaatakowali nieprzyjacielscy żołnierze.

Wielka bitwa pancerna trwała przez cały dzień. Kulminacyjny moment zmagania nastąpił w godzinach popołudniowych, kiedy to uderzyły dwa pułki pancerne DAK. Lewą kolumnę natarcia stanowił 8. Pułk Pancerny, zaś prawą kolumnę tworzył 5. Pułk. W pierwszej linii posuwał się 1. batalion 8. Pułku wsparty 3. baterią 33. Pułku Artylerii Przeciwlotniczej, zaś w drugiej linii 2. batalion. Piechota zmotoryzowana posuwała się zaraz za czołgami. Pomimo silnego ognia artylerii przeciwnika jednostki Afrika Korps zdołały zająć pozycje do ataku, o 15.30 1. batalion 8. Pułku przełamał obronę brytyjską. Szybkie podciągnięcie piechoty ze 115. Pułku umożliwiło utrzymanie zdobytej pozycji. Kilkadziesiąt minut później niemieckie czołgi operowały już na tyłach nieprzyjaciela. Trzeba jeszcze dodać, że dowódca 1. batalionu 8. Pułku kapitan Johannes Kümmel prowadził natarcie nie dysponując sprawną radiostacją, używał tylko chorągiewek sygnalizacyjnych.

Porzucony czołg PzKpfw IAuf. A z 21. DPanc. Operacja „Crusader” odbywała się w porze deszczowej stąd nietypowe na pustyni rozlewisko [Tank Museum]

Atak czołgów włoskiej DPanc „Ariete” [Tank Museum]

Na odcinku 5. Pułku Pancernego natarcie przebiegało w dwóch kierunkach. Część pułku atakowała zbieżnie z 8. Pułkiem, zaś część sił uderzyła w kierunku wschodnim w celu zniszczenia stanowisk artylerii przeciwnika.

Do wieczora wojska niemieckie całkowicie opanowały sytuację na froncie. Rozbite oddziały alianckie wycofywały się na południowy-zachód.

W tym samym czasie 21. DPanc (bez 5. Pułku Pancernego) znajdowała się na północ od pola bitwy osłaniając front od strony Tobruku. Dywizja walczyła z wojskami południowoafrykańskimi niszcząc większość 5. Brygady Południowoafrykańskiej, walczyła też z czołgami z 22. Brygady.

Podczas bitwy pancernej 23 listopada wojska alianckie straciły około 100 czołgów. Poważne straty poniósł też Afrika Korps. 8. Pułk Pancerny stracił 14 czołgów PzKpfw II, 30 PzKpfw III i 9 czołgów PzKpfw IV. Jednak około 2/3 z tej ilości czołgów udało się potem naprawić. Sprawnych pozostało tylko 61 czołgów i 4 wozy dowodzenia.

Po zakończeniu bitwy generał Crüwell zamierzał dokonać zwrotu na wschód i zniszczyć 2. Dywizję Nowozelandzką i 4. Dywizję Hinduską. Rommel polecił jednak wycofać z linii oblężenia Tobruku wszystkie oddziały DAK (bez Ark0 104) i rzucić je do ataku w kierunku Sidi Omar. W przypadku powodzenia oddziały niemieckie miały nacierać na Sollum i Sidi Omar tak, aby odciąć drogę odwrotu wojskom alianckim w Trigh el Abd. 21. Dywizja Pancerna miała osłaniać od południowego zachodu przełęcz Halfaya, atakować miała tylko w przypadku podjęcia przez przeciwnika natarcia na rejon Fort Capuzzo. Atak 5. Pułku Pancernego na oddziały 7. Brygady Hinduskiej zakończył się niepowodzeniem. Artyleria indyjska zniszczyła wiele czołgów, poległ m.in dowódca pułku ppłk. Stephan (nowym dowódcą został major Mildebrath). 33. Dywizjon Rozpoznawczy atakował składy w Habata, lecz w wyniku ataku samolotów RAF-u poniósł duże straty. 15. DPanc w walce z czołgami brytyjskiej 7. Brygady Pancerniej zniszczyła 16 czołgów (głównie A 12 „Matilda” Mk II).

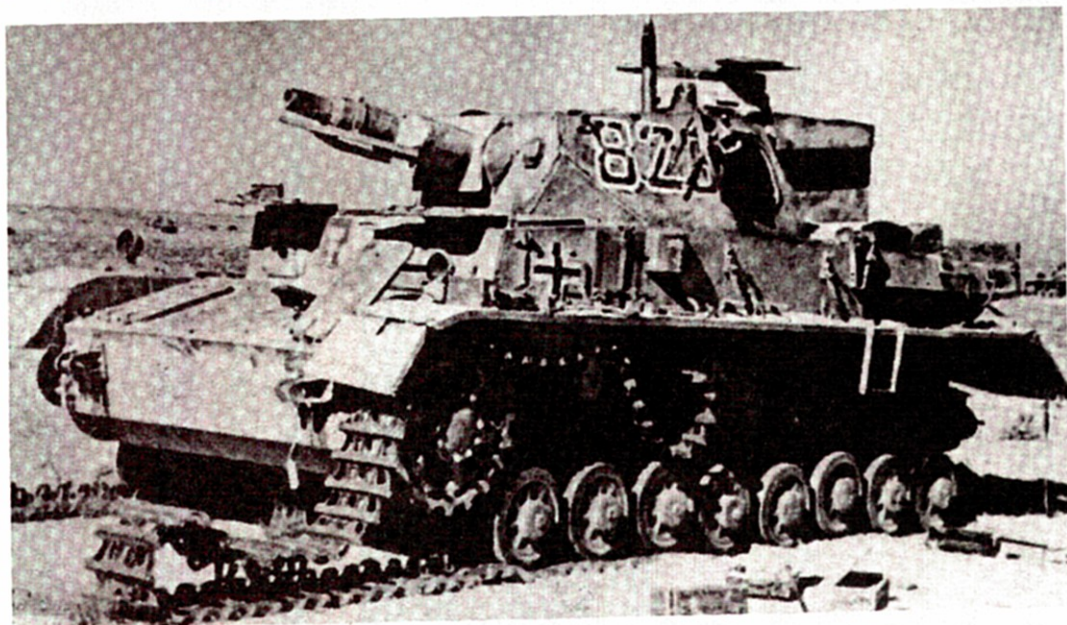
Sytuacja pod Tobrukiem była ustabilizowana, atak dwóch batalionów nowozelandzkich został odparty przez oddziały włoskie z dywizji piechoty „Pavia”.

Wieczorem 25 listopada oddziały DAK nie napotkały nieprzyjaciela pod Trigh Capuzzo. Natomiast włoska dywizja pancerna „Ariete” zmagala się z wojskami południowoafrykańskimi i 22. Brygadą Pancerną. Osłonę magazynów DAK w Gambut powierzono specjalnie utworzonej Kampfgruppe „Briel” składającej się z kilku czołgów i 606. Zmotoryzowanego Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej.

Druga faza operacji „Crusader” to cykl wyniszczających bitew pancernych na przedpolu Tobruku. 8. Armia ponaglana nieustannymi rozkazami generała Auchinlecka za wszelką cenę szukała sukcesu w starciu z wojskami niemiecko-włoskimi.

Na przykład w dniu 25 listopada 2. DPiech nowozelandzkiej podejmuje uderzenie wzdłuż morza w kierunku Tobruku. Wojska alianckie pragnęły dokonać wyłomy pod Belhamed. 25 i 26 listopada Kampfgruppe „Böttcher” (Arko 104, 155. i 361. Pułk Piechoty Zmotoryzowanej) znajdowała się pod nieustannym natarciem wojsk nowozelandzkich.

W nocy z 25 na 26 listopada pada Belhamed. O 6.30 rano rozpoczyna się atak obrońców Tobruku, którzy zdobywają El Duda. Po kontrataku pułku bersalierów z dywizji „Trento” odbito zajęty teren. Po południu 26 listopada z Tobruku wychodzi kolejne natarcie wsparte 30 czołgami, które po kilku godzinach dotarły do wojsk nowozelandzkich w Belhamed. Oblężenie Tobruku zostało jednak przerwane. Po kilku godzinach ciężkich walk oddziały niemiecko-włoskie ponownie jednak zamknęły pierścień okrążenia. Większość wojsk alianckich cofnęła się do twierdzy. Ponowny atak umożliwił znów wojskom alianckim otwarcie korytarza do Tobruku. Dywizja „Trieste” i grupa „Bötcher” cofnęły się na południe. Z powodu przerwania łączności Rommel nie znał sytuacji w rejonie Tobruku. Podpułkownik Westphal nadał otwartym tekstem dramatyczną depeszę radiową: „Afrika-Korps musi natychmiast z największą prędkością maszerować w kierunku Tobruku. Wszystkie odmienne rozkazy zostają anulowane. Dowództwo Panzergruppe Afrika Ia.” Dowódca 21. DPanc generał major von Ravenstein przekazał treść depeszy Rommlowi. Dowódca Panzerarmie Afrika początkowo uznał treść rozkazu za „pospolity szwindel Anglików, którzy złamali nasze kody”, lecz po nawiązaniu kontaktu z Westphalem uznał słuszność postępowania swego szefa sztabu. Wieczorem 26 listopada 21. DPanc zawróciła do Tobruku.

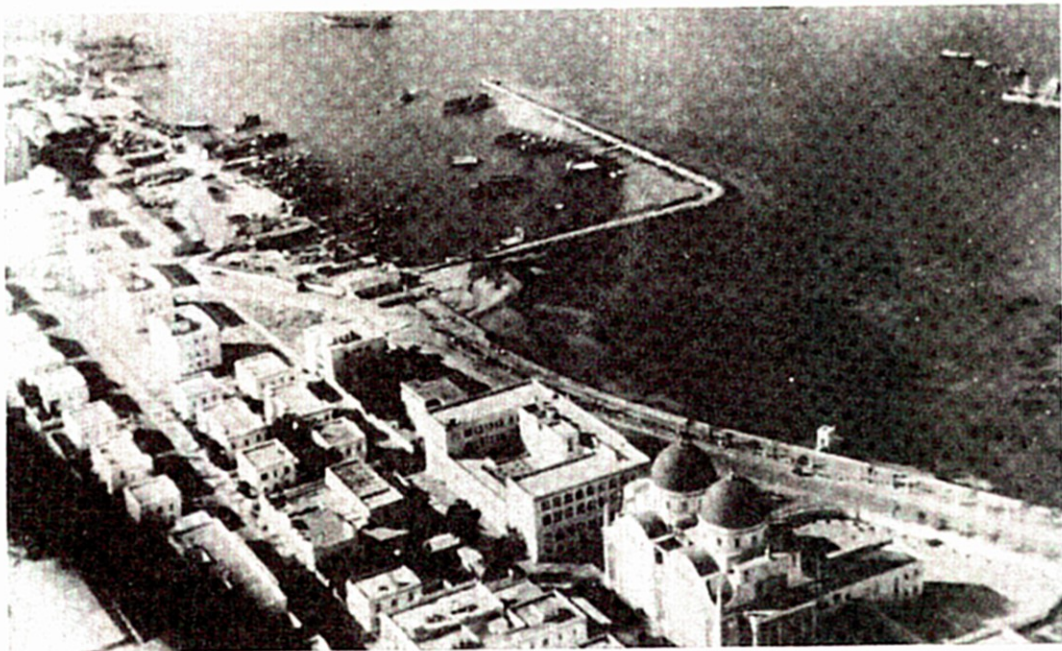
Zniszczony czołg PzKpfw IV Ausf. D z 8. kompanii 5. Pułku Pancernego 21. DPanc [VHU]

Kolumna czołgów PzKpfw II Afrika Korps, 1941 rok [VHU]

Ranikiem 27 listopada to samo uczyniła stojąca pod Sollum 15. DPanc. Pod Sidi Azeiz 8. Pułk Pancerny rozbił większość wojsk 5. Brygady Piechoty nowozelandzkiej. 28 listopada 21. DPanc atakowała pod Zaafran w celu odbudowania od wschodu pozycji wokół Tobruku i na północ od Punktu 175 nawiązała kontakt z jednostkami 90. DLekkiej. Nacierająca na lewo od 21. Dywizji Pancerniej, 15. DPanc atakowała na południe od Sidi Rezegh. Dowódca Deutsches Afrika Korps generał porucznik Crüwell rozkazał, aby 29 listopada obie dywizje pancerne DAK zaatakowały Sidi Rezegh. Rano podczas podróży do dowództwa 15. DPanc dostał się do niewoli dowódca 21. DPanc generał major Johann von Ravenstein. Samochód dowódcy 21. DPanc wpadł w zasadzkę żołnierzy nowozelandzkich. W tej sytuacji von Ravenstein był zmuszony zjeść śniadanie z dowódcą sławnej 2. DNNowozelandzkiej generałem Freybergiem. 21. DPanc (dowodzona przez generała majora Bötchera) odpierała tego dnia atak 7. DPanc i 1. DPiech południowoafrykańskiej atakujących od południa. Przez cały dzień wojska 90. DLekkiej znajdujące się na północ od „korytarza” nie zdołały nawiązać kontaktu z nadciągającą od południa 15. DPanc. Dywizja pancerna „Ariete” została przetrzucona na północ, na wybrzeże. Ranikiem 30 listopada atak czołgów 15. DPanc ostatecznie zamknął „korytarz” utworzony do Tobruku. Niemcy skoncentrowali się na atakach na okrążoną 2. Dywizję Piech nowozelandzkiej. Po południu Kampfgruppe „Mickl” po szturmie zajęła Sidi Rezegh. W szturmie szczególnie odznaczył się 2. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych.

Wieczorem 30 listopada 1941 roku Rommel przeprowadził z generałem Bastico rozmowę na temat zaopatrzenia wojsk DAK. Jeszcze tego dnia wysłano pilne zapotrzebowania na nowy sprzęt, paliwo i amunicję, szczególnie amunicję czołgową. Rommel jednak doskonale wiedział, że w najbliższym czasie nie może spodziewać się żadnych poważniejszych dostaw z Europy. 21. DPanc miała 15 czołgów PzKpfw III i IV oraz 6 czołgów PzKpfw II, a 15. Dywizja Pancerna 28 czołgów PzKpfw III i 11 czołgów PzKpfw I i II. 1 grudnia 15. DPanc wsparta baterią haubic kalibru 210 mm z Arko 104 i 2. Zmotoryzowanym Batalionem Karabinów Maszynowych wyparły nieprzyjaciela z Belhamed. Na północ od Sidi Rezegh grupa „Mickl” walczyła z 4. Brygadą Pancerną 7. DPanc. Do niewoli dostało się 1500 żołnierzy nowozelandzkich. Były to już ostatnie walki w operacji „Crusader”. 3 grudnia Afrika Korps miał tylko 34 sprawne czołgi, w walkach utracono 167 czołgów i samochodów pancernych.

Benghazi [ADM]

ODWRÓT I POŚCIG. ROK 1942

Dzień 2 grudnia 1941 roku jest uznawany przez historyków za datę zamykającą operację „Crusader”. Blisko dwutygodniowe zmagania przyniosły prawie całkowite „wyczerpanie materiałowe” obu walczących stron. Wystarczy powiedzieć, że 1 grudnia 15. DPanc miała sprawnych 11 czołgów PzKpfw II, 24 PzKpfw III i tylko 3 czołgi PzKpfw IV. DAK utracił ogółem 167 czołgów niszcząc blisko 800 czołgów alianckich, Niemcy stracili 600 zabitych, 1900 rannych i 2200 zaginionych. W nocy z 4 na 5 grudnia DAK wycofał się na zachód między El Duda a Sidi Rezegh. Natarcie na El Gobi odwołano, bo...nie przybyły oczekiwane dwie dywizje włoskie z XX. Korpusu Zmotoryzowanego. Ostatnią próbę natarcia podjęto 6 grudnia. Anemiczny atak resztek 15. i 21. DPanc został odparty przez wojska alianckie. Ostatnią ofiarą operacji „Crusader” był dowódca 15. DPanc generał major Neumann-Silkow, który zginął trafiony pociskiem artyleryjskim, kiedy z wieży czołgu kierował natarciem. Dowództwo dywizji objął pułkownik Menny, a od 9 grudnia generał major von Vaerst.

Bilans operacji „Crusader” jest niezwykle trudny do ustalenia. Brytyjczycy odnieśli sukces strategiczny zajmując dogodną pozycję do rozwinięcia ofensywy dalej na zachód i zdobycia całej Cyrenajki, otworzyli (wprawdzie na krótko) „korytarz” do Tobruku. Niemcy z kolei odnieśli nie kwestionowane zwycięstwa w zmaganiach na pustyni powstrzymując atak silniejszego przeciwnika, zaś stosując aktywną obronę zniszczyli gros jego sprzętu pancernego. Jednak wojska alianckie szybciej zasilone rezerwami mogły podjąć działania zaczepne już 8 grudnia 1941 roku. Rommel jasno widział, że DAK i wojska włoskie w obecnej chwili nie są w stanie obronić Cyrenajki. Pomimo sprzeciwu dowództwa włoskiego i samego Duce postanowił zarządzić odwrót. Rommel zawiadomił Kesselringa i generała Bastico, że Włosi, jeżeli chcą mogą bronić Cyrenajki...sami bez udziału Afrika Korps. Włosi postawieni wobec takiej alternatywy musieli także wycofać się na zachód.

Jako pierwsze na pozycję Gazala wycofały się: włoski XX. Korpus i 90. DŁekka. Główne siły DAK osłaniał 15. Batalion Motocyklowy. 12 grudnia DAK osiągnął Gazalę. Wojska alianckie podążyły śladem wycofujących się wojsk Osi.

Rommel zawiadomił OKW, że jest zagrożony okrążeniem i musi opuścić Gazalę, aby dojść do linii el Mechilli – Derna przed ścigającym go nieprzyjacielem. Nie pomogły wizyty generała Bastico i generała Cavalliero, decyzja Rommela nie uległa zmianie: jak najszybszy odwrót. Straż tylną Afrika Korps stanowił wspomniany już 15. Batalion Motocyklowy dowodzony przez majora Kurta Ehle. 15 grudnia batalion liczył 5 oficerów, 14 podoficerów i 58 żołnierzy, posiadał trzy zdobyczne brytyjskie działka przeciwpancerne zamontowane na samochodzie (tzw. portee), 10 ciężarówek, pięć Kübelwagenów i sześć (!) motocykli. Ta mała armada przez wiele dni stanowiła ariergardę Afrika Korps. Batalion zasłużył się szczególnie podczas obrony Solluch. Pomimo przygniatającej przewagi nieprzyjaciela zdołał utrzymać pozycje. W walce szczególnie wyróżnił się podporucznik Servas.

Afrika Korps osiągnął Agedabia 25 grudnia 1941 roku. Tam Rommel postanowił zbudować silną pozycję obronną i „przywitać” nadciągającą 8. Armię. Okazało się bowiem, że sytuacja wojsk Osi polepszyła się po przybyciu do Trypolisu i Benghazi konwoju z zaopatrzeniem. Tak oczekiwane uzupełnienia przybyły o miesiąc za późno! Rommel bowiem nie od parady nosił miano „Lisa Pustyni”. Obok pozycji obronnej w Agedabia tworzył linię obrony w Mersa el Brega.

8. Armia zamierzała atakować frontalnie siłami 1. i 7. Dywizji Panczernej i Brygadą Gwardii. 22. Brygada Pancerna miała obejść pozycje niemieckie i zaatakować z flanki. 27 grudnia doszło do bitwy panczernej. Atak brytyjskich czołgów wprost nadział się na okopane „88” z 135. Pułku Artylerii Przeciwlotniczej dowodzonej przez majora Hechta. W ciągu kilku godzin przed pozycjami DAK płonęło 136 czołgów! Ocalałe czołgi umknęły na pustynię ścigane przez cztery PzKpfw IV. 29 grudnia rano bitwa była zakończona. Pozycja została utrzymana. Rommel wykorzystał przerwę w walkach na stopniowe wycofanie się do Mersa el Brega. Pomimo konieczności opuszczenia Agedabia morale Afrika Korps było niezwykle wysokie. W wieczór sylwestrowy żołnierze DAK śpiewali oraz urządzili pokaz sztucznych ogni.

Żołnierze DAK na plaży [CAW]

Zestrzelony samolot Bf 109 E-4/B z SKG 210 [IWM]

Na tyłach frontu pozostało kilka okrążonych punktów oporu. Po szturmie 2 stycznia 1942 roku poddała się Bardia. W Sollum – zdobyty przez Afrika Korps 21 listopada 1941 roku – pozostało kilka luźnych oddziałów dowodzonych przez kapitana Enneccerusa. Obrona trwała 56 dni. W ostatnich dniach obrony racja żywnościowa wynosiła... 20 gramów chleba. Sollum poddało się 12 stycznia. Do 17 stycznia broniła się załoga niemiecka na przełęczy Halfaya. Dowódca obrony, major Wilhem Bach poddał się dopiero po wyczerpaniu wszystkich zapasów żywności i amunicji.

Tymczasem pod Mersa el Brega trwały przygotowania do rozpoczęcia nowej ofensywy wojsk Osi. 5 stycznia przybył konwój wiozący 54 czołgi, 23 samochody pancerne i dużą ilość dział, głównie przeciwpancernych. Rommel trafnie przewidział, że 8. Armia będzie miała trudności w zaopatrzeniu z powodu wydłużenia linii komunikacyjnych. Zaś dowództwo brytyjskie nadal wykazywało nieuzasadniony optymizm, sądząc, że „Lis Pustynii” wycofa się do Trypolisu. Alianci planowali właśnie dalszą ofensywę (kryptonim „Acrobat”) kiedy 21 stycznia 1942 roku odezwały się włoskie i niemieckie działa obwieszczając niespodziewany zwrot w wojnie w Afryce. Rommel atakował! O szóstej rano ruszyła Kampfgruppe „Marcks” składająca się ze 155. Pułku Piechoty Zmotoryzowanej oraz części czołgów włoskiej dywizji „Ariete”. Czołowy atak wojsk niemiecko-włoskich przełamał obronę brytyjską. Droga do Agedabia była wolna. Włoski XX. Korpus dowodzony przez rzutkiego generała Zinghalesa (nazywanego nawet „włoskim Guderianem”) podążył do Agedabia. Po zajęciu tego miasta Rommel wydał rozkaz ataku na Antelat.

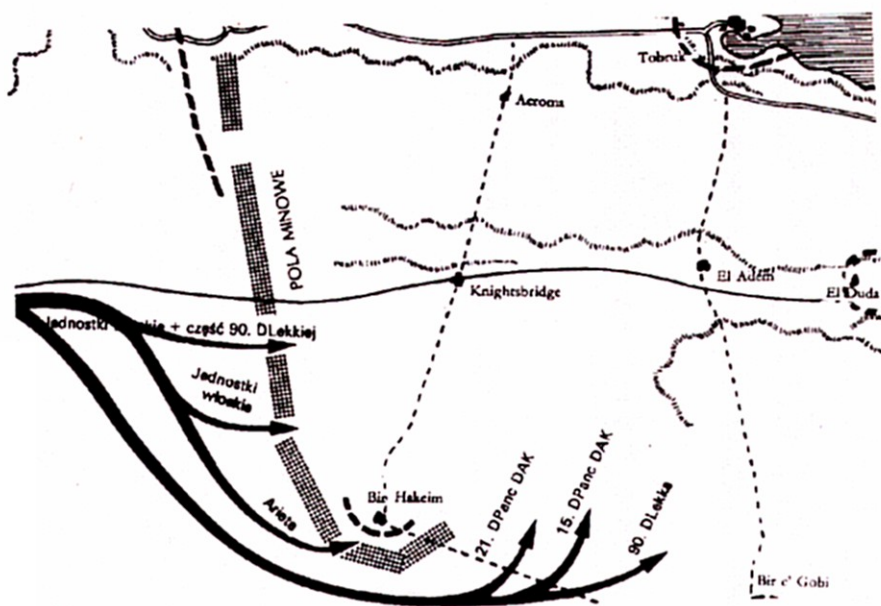
W tym samym czasie DAK obszedł od południa pozycje nieprzyjaciela. Wokół brytyjskiej 1. Dywizji Pancerniej zajmującej pozycje między Agedabia i Giof el Mater zaciskał się pierścień okrążenia. W kierunku Antelat posuwała się też grupa bojowa „Warrelmann” składająca się z 2. Zmot. Batalionu Karabinów Maszynowych, kompanii motocyklistów i baterii z 33. Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej. Na przedpolach fortu jednostka odparła atak czołgów niszcząc osiem „Stuartów” i „Valentine’ów” W ciągu następnego dnia, podobnie jak w marcu i w kwietniu 1941 roku, padały poszczególne punkty oporu wojsk 8. Armii. Antelat, Msus. W tym ostatnim zdobyto 600 samochodów ciężarowych, 127 armat i 280 pojazdów pancernych; czołgów i transporterów opancerzonych. Grupa bojowa „Marcks” prowadzona osobiście przez Rommla 27 stycznia osiągnęła El Regima, kilka godzin później zdobyła lotnisko w Benghazi. Miasto padło po krótkiej gwałtownej walce. Następnym celem była Derna. Ostatecznie Rommel zatrzymał się 3 lutego 1942 na przedpolu pozycji obronnej pod Gazalą. Notabene pozycji obronnej, którą sam kilka tygodni wcześniej polecił utworzyć. Na południowej flance frontu wojska Osi zajęły oazę Gialo. W ten sposób zostało zabezpieczone prawe skrzydło wojsk Afrika Korps. Na linii Gazala front zastygł aż do końca maja 1942 roku.

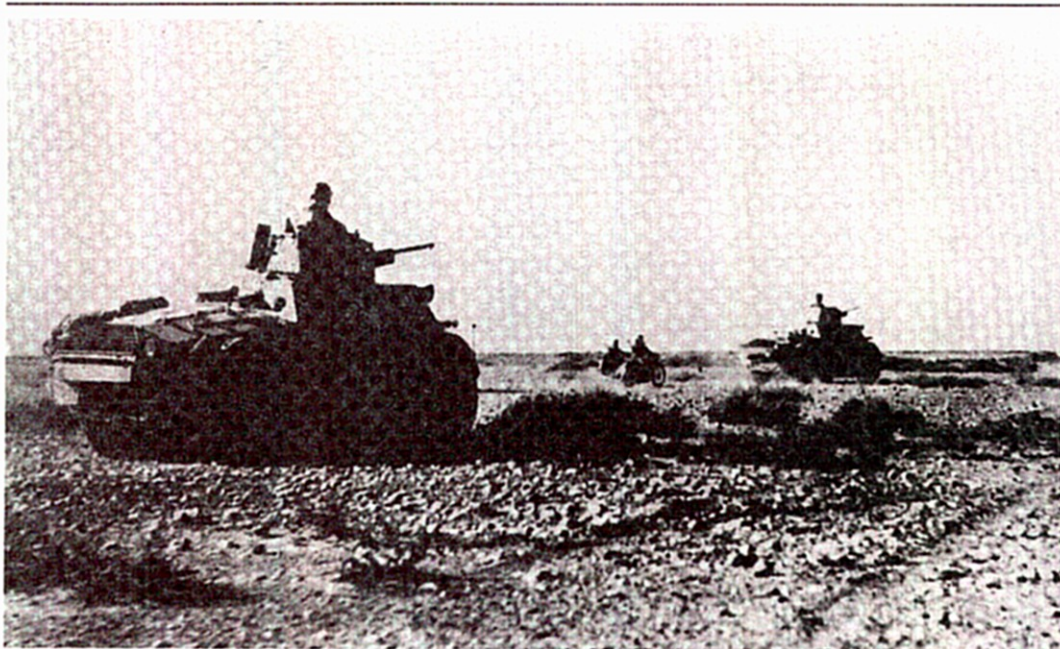
BITWA POD GAZALĄ ZDOBYCIE TOBRUKU – 1942

Ofensywa wojsk Osi pod Gazalą rozpoczęła się rano 26 maja 1942 roku. Plan akcji został opracowany przez generała pułkownika E. Rommla. Wydany 20 maja 1942 roku rozkaz bojowy dokładnie precyzował cele natarcia. „W pierwszej fazie ofensywy włoskie dywizje piechoty mają wykonać atak frontalny na odcinku Gazala. Jednostki te zwiążą walką brytyjską 50. DPiech i 1. Dywizję Południowoafrykańską. Wsparcie ataku stanowi artyleria zgrupowana w Arko 104. Oddziały mają pozorować przygotowania oddziałów pancernych do zajęcia pozycji wyjściowych. W tym celu przeznaczone do pozoracji czołgi zataczać będą koła.

W ciągu dnia oddziały zmotoryzowane mogą wykonywać przemarsze tylko w kierunku natarcia włoskich jednostek piechoty. Przed zapadnięciem ciemności żaden oddział nie może wyruszyć na podstawy wyjściowe natarcia. Główny atak mają wykonać dywizje pancerne: niemieckie 15. i 21. oraz włoska 131. „Ariete” i zmotoryzowana „Trieste” oraz część 90. Afrykańskiej Dywizji Lekkiej wzmocniona trzema batalionami rozpoznawczymi (3., 33. i 580. Aufklärungs Abteilung).

Przemarsz rozpocząć po zapadnięciu ciemności. Kierunek Bir Hacheim (polska pisownia Bir Hakeim). Po osiągnięciu Bir Hacheim DAK i XX. Korpus Włoski uderzą na Acroma i dalej w kierunku morza tak, aby odciąć i zniszczyć oddziały pancerne nieprzyjaciela zgrupowane w tym rejonie.

Włoskie samochody pancerne pod Gazalą [Tank Museum]

90. Dywizja Lekka i trzy przydzielone do niej bataliony rozpoznawcze będą nacierać na rejon El Adem – Belhamed w celu uniemożliwienia wycofania się garnizonu Tobruku i odciążenia dostaw z Acroma. Zakładamy szybkie pobicie wojsk 8. Armii i zdobycie Tobruku.”

Plan Rommla początkowo przebiegał bez zakłóceń – dywizje włoskie „Brescia”, „Pawia” i „Trento” oraz niemiecka 15. Brygada Strzelców z 90. DLekkiej „hałasowały” na froncie pod Gazalą. Pomimo markowania ataku 361. Pułk Piechoty zdołał się wdrzeć w głąb pozycji wojsk alianckich, został jednak powstrzymany kontratakami.

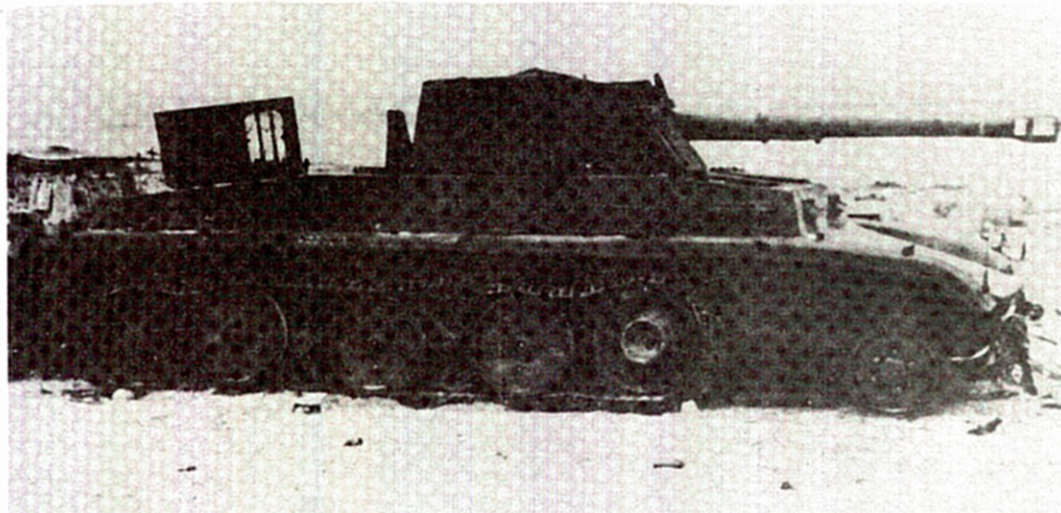
O godzinie 22.00 padło hasło „Venezia” będące sygnałem do wymarszu. Kolumna blisko 10000 pojazdów DAK i dywizji włoskich posuwała się w ogromnej chmurze pyłu i kurzu. Widoczność wynosiła niekiedy tylko 10-15 metrów. Chociaż każdy czołg i samochód miał obserwatorów, dochodziło do wypadków i kolizji. W 617. Dywizjonie Artylerii Przeciwlotniczej dwóch obserwatorów siedzących na błotnikach zostało zmiądzonych przez gąsienice własnych pojazdów! Rano po osiągnięciu Bir Hakeim (65 km od punktu wyjściowego) oddziały włoskie przystąpiły do zajmowania fortu, natomiast DAK zakręcił na północ. Na lewym skrzydle posuwała się 21. DPanc, a na prawym 15. Ogółem wojska Osi miały 564 czołgi, w tym DAK 372 czołgi. 8. Armia tego dnia miała 631 sprawnych czołgów i 250 pojazdów rezerwowych znajdujących się w drodze z Egiptu. Po raz pierwszy od przybycia do Afryki 8. Pułk Pancerny 15. DPanc miał pełny stan przewidziany etatem. Czołgi 8. Pułku nacierały na froncie o szerokości trzech kilometrów, zaś głębokość ugrupowania bojowego każdego batalionu wynosiła tylko półtora kilometra. Sprzyjało to skoncentrowaniu ognia, lecz także...ułatwiała ostrzał nieprzyjacielskiej artylerii i czołgów.

Nieprzyjaciel znajdował się w dobrze zamaskowanych, okopanych stanowiskach położonych między wydmami. 4. Brygada Pancerna posiadała nowe czołgi M3 „General Grant” uzbrojone w armatę kalibru 75 mm umieszczoną w kazamacie w kadłubie, ruchome uzbrojenie „Granta” stanowiła armata kalibru 37 mm umieszczona w wieżyczce. Dowódca 1. batalionu 8. Pułku wspomniany już kapitan Kümmel rozkazał zwalczać nieprzyjacielskie czołgi ogniem poszczególnych plutonów. Kolejno plutony zatrzymywały się i otwierały ogień, tymczasem reszta czołgów pod „parasolem ogniowym” nacierała dalej. Była to lepsza taktyka niż strzelanie prowadzone podczas

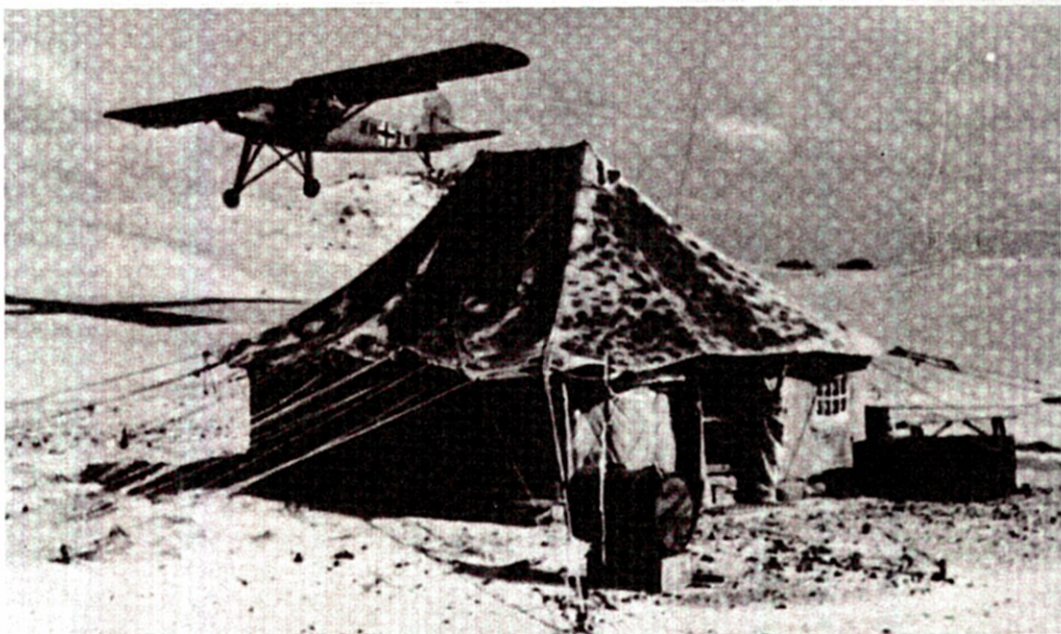
jazdy przez wszystkie czołgi. Szarża niemieckich czołgów załamała się w ogniu „Grantów”. Impas przełamał dopiero dowódca 8. Pułku ppłk Teege, który na czele 2. batalionu obszedł pozycję brytyjską i zaatakował „Granty” z flanki. Posiadające słaby pancierz boczny „Granty” poniosły duże straty. Atak z flanki pozwolił 1. batalionowi na wysunięcie kompanii „ciężkiej” posiadającej czołgi PzKpfw IV i zniszczenie „Grantów” od czoła. W kontrataku kompania „C” 8. Pułku Huzarów 4. Brygady Pancerniej straciła 16 „Grantów”.

90. DLecka i XX. Korpus włoski nacierały na El Adem, zaś 21. DPanc na Acroma. 15. DPanc miała osiągnąć brzeg morza. Krytycznym momentem natarcia był kontratak brytyjski wykonany siłami brygady czołgów. Rozciągnięte formacje niemieckie nie miały szans w walce z czołgami. Jedynym odwodem przeciwpancernym DAK były działa kalibru 88 mm ze 135. Pułku Artylerii Przeciwlotniczej. Dowódca DAK generał porucznik Nehring i dowódca 135. Pułku pułkownik Alwin Wolz „wyluskiwali” z kolumny ciągniki holujące „88” i wysłali je na pustynię przed kolumnę DAK. Działa przeciwlotnicze 43. Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej zajęły trzykilometrową pozycję ogniową wysuniętą przed front DAK! Pozbawione jakiegokolwiek osłony działa, zaraz po odłączeniu od ciągników otwierały ogień. Nie wystarczyło nawet czasu, aby działa ustawić na podstawach. „88” prowadziły ogień z podwozia kołowego. Niemieckie działa zniszczyły 24 czołgi. Flak uratował DAK! Brytyjska 4. Brygada Pancerna została prawie całkowicie zniszczona. Niemieccy pancerniacy z 21. DPanc dotarli do Acroma i przez lornetki widzieli Morze Śródziemne. I wtedy nadszedł kryzys. Niemieckie oddziały były od trzech stron otoczone przez wojska alianckie, a jedyna droga zaopatrzenia wiodła od strony południowej, gdzie wszelkie dostawy paraliżowali bohaterscy obrońcy Bir Hakeim. 28 i 29 maja nie nastąpiła żadna zmiana w położeniu wojsk niemieckich. Wieczorem 28 maja Rommel rozkazał, aby wojska włoskie od zachodu rozerwały obronę nieprzyjaciela pod Gazalą i utworzyły korytarz do DAK. Podczas lotu rozpoznawczego nad linią frontu został zestrzelony samolot generała Crüwella, który dostał się do niewoli. W wyniku tego zdarzenia pozbawione dowódcy wojska włoskie (gen. Crüwell był dowódcą sił atakujących od zachodu) nie podjęły natarcia. Nie wykonały nawet odpowiednich przejeżdż w polach minowych.

Okoliczności dostania się do niewoli generała Crüwella są dość niezwykle. Crüwell miał odbyć lot rozpoznawczy wzdłuż linii frontu w celu ustalenia kierunku natarcia wojsk niemiecko-włoskich. Aby samolot nie dostał się nad terytorium przeciwnika oficer 90. DLeckiej po zauważeniu nadlatującego „Storcha” miał wystrzelić raketę wskazującą położenie przedniego skraju własnych

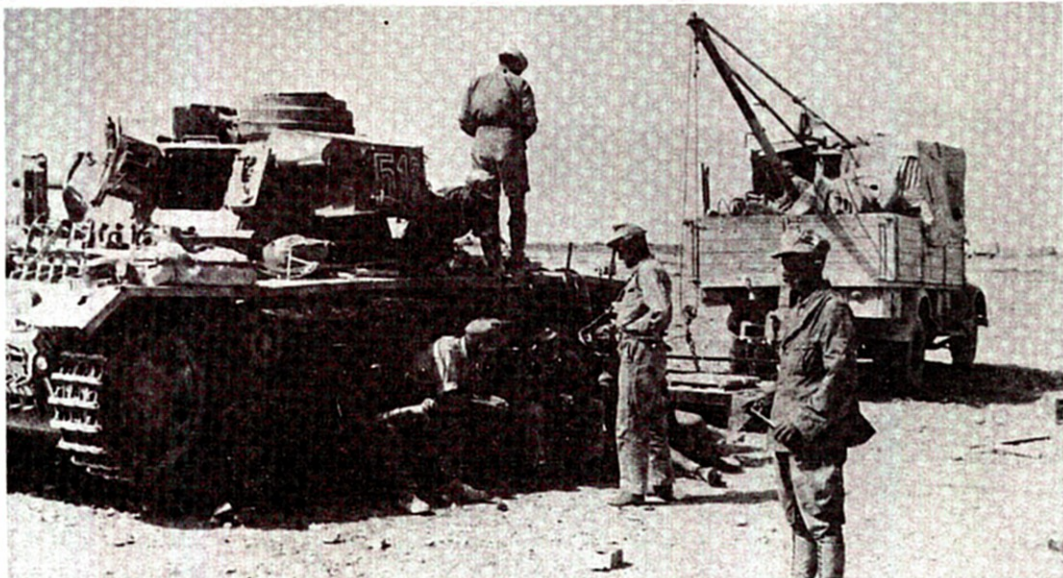
Zniszczone niemieckie działo samobieżne 7,5 cm Panzerselbstfahrlafette L/40 Modell 1/2, Gazala, maj 1942 roku [Tank Museum]

Start samolotu Fieseler Fi 156 „Storch” [VHU]

pozycji. Traf chciał, że kiedy nadleciał Crüwell oficer został wezwany do telefonu i nie wystrzelił rakiety sygnalizacyjnej. Samolot wiozący generała Crüwella wleciał w głąb pozycji nieprzyjaciela i został ostrzelany przez karabiny maszynowe. Zabity został pilot samolotu..., a niepilotowany „Storch” wykonał sam poprawne przymusowe lądowanie (uszkodził tylko podwozie!) Kilka minut później generał porucznik Ludwig Crüwell stał się kolejnym podopiecznym brytyjskiego Zarządu Jeńców Wojennych i Internowanych. Dowodzenie wojskami grupy zachodniej przejął przejściowo przybyły do Afryki marszałek Kesselring.

Wieczorem 29 maja Rommel postanowił przeprowadzić się przez pola minowe na zachód. Rankiem 30 maja jednostki 15. DPanc stanęły przed brytyjskimi umocnieniami w Got el Ualeb. Umocniony rejon pod Got el Ualeb „Knightsbrige” (nazwa pochodzi od nazwy stacji metra w Londynie) obsadzała 150. Brygada Piechoty wsparta 80 czołgami A 12 „Matilda” Mk II, które pełniły rolę umocnionych stałych punktów ogniowych. Atak pancerny przeprowadzony przez 5. Pułk Pancerny 21. DPanc załamał się po stracie 12 czołgów. Dalsze ataki piechoty także nie przyniosły powodzenia. Decydujące natarcie rozpoczęło się 2 czerwca 1942 roku o 5.15. Grupa szturmowa złożona z żołnierzy 104. Pułku Piechoty Zmot. za cenę ogromnych strat wdarła się na pozycje brytyjskie niszcząc dwa czołgi „Matilda”. Atak opóźniła konieczność tworzenia przejść w zasiekach i polach minowych. Dowódca saperów 11. kompanii 104. Pułku ppor. Franz Schröder został ranny. Dopiero podciągnięcie na pierwszą linię dział pancernych „Marder” III i działek 20 mm uciszyło nieprzyjacielskie punkty ogniowe. Do walki włączyły się też działa 2. Dywizjonu 155. Pułku Artylerii Zmot, które zniszczyły stanowiska artylerii przeciwnika. Dowódca dywizjonu major Beil osobiście na pierwszej linii frontu prowadził rozpoznanie celów. O 8.30 „Stukasy” z StG. 3 wykonały nalot na pozycje brytyjskie. Niedługo potem nadeszły czołgi 8. Pułku Pancernego, które ostatecznie przyczyniły się do przerwania frontu i połączenia z wojskami włoskimi znajdującymi się na zachód od „Knightsbridge”. Żołnierze 104. Pułku zdobyli cztery czołgi „Matilda”. Dowódca 3. batalionu 104. Pułku, prowadzący natarcie, kapitan Werner Reissmann został odznaczony Krzyżem Rycerskim.

Wymiana silnika czołgu PzKpffw III [CAW]

1 czerwca wieczorem z ponad 300 czołgów DAK rozpoczynających natarcie pod Gazalą pozostało tylko 134!

W nocy generał pułkownik Rommel przesunął 90. DLEkką wzmocnioną czołgami z DAK i 33. Dywizjonem Rozpoznawczym oraz dywizję „Trieste” na Bir Hakeim. Rommel postanowił osobiście prowadzić własne oddziały do ataku. Zajęcie fortu Bir Hakeim zapewniało ochronę flanki i podjęcie marszu na północ w kierunku Tobruku. Od zachodu Bir Hakeim miała atakować Kampfgruppe „Wolff” składająca się z 135. Pułku Artylerii Przeciwlotniczej, 33. Dyw. Niszczycieli Czołgów i 3. Dyw. Rozpoznawczego. 5 czerwca grupa „Wolff” została przerzucona na wschód od fortu w celu wsparcia włoskiej dywizji pancerniej „Ariete” atakowanej przez Brytyjczyków. Rommel osobiście poprowadził kontratak 15. DPanc i Kampfgruppe „Wolff”. 5 i 6 czerwca oddziały niemieckie całkowicie rozbiły nieprzyjaciela. Pierwszego dnia walki działa Flak 18 i 36/37 kalibru 88 mm zniszczyły 51 czołgów. 7 czerwca od południa Bir Hakeim próbowała zdobyć Kampfgruppe „Briel”. Rankiem 8 czerwca pod osłoną mgły żołnierze niemieccy podeszli do fortu. Po raz pierwszy w ataku na Bir Hakeim została użyta Sonderverband 288, jednostka specjalna (dywersyjna) pierwotnie przeznaczona do wsparcia powstania w Iraku, w marcu przerzucona do Afryki. Stanowiła zmotoryzowany odwód DAK. Przez cały dzień trwały ataki, które pozwoliły jedynie na zbliżenie się na odległość 500 metrów do głównej pozycji obronnej. Zawiódł też atak czołgów Kampfgruppe „Kiehl”. Nieprzyjacielskie armaty przeciwpancerne zniszczyły sześć z jedenastu atakujących czołgów.

Dopiero 10 czerwca skoncentrowany atak 115. Pułku Grenadierów Pancernych pozwolił na wdarcie się do Bir Hakeim. Na podstawie zeznań jeńca dowództwo niemieckie dowiedziało się o mającej nastąpić próbie przerwania okrażeńia. Niemcy na wskazany odcinek przerzucili dodatkowe siły. Dowódcy jednostek kpt. Briel i kpt. Kayser osobiście ustalili sektory ostrzału. Na stanowiskach bojowych znalazło się po raz pierwszy sześć doskonałych karabinów maszynowych Rheinmetall-Borsig MG 42. Pochodzące z serii próbnej MG 42 zostały przydzielone przez OKH do DAK w celu ich sprawdzenia w warunkach pustynnych.

Niemcy całkowicie zaskoczyli żołnierzy przebijających się z Bir Hakeim, ogień karabinów maszynowych wprost dziesiątkował żołnierzy francuskich pułkownika Königa. Mniej jak połowa obrońców „pustynnej twierdzy” dotarła do pozycji wojsk brytyjskich. Rankiem fort został zajęty. Bitwa o Bir Hakeim była zakończona. Następnym celem ataku był Tobruk.

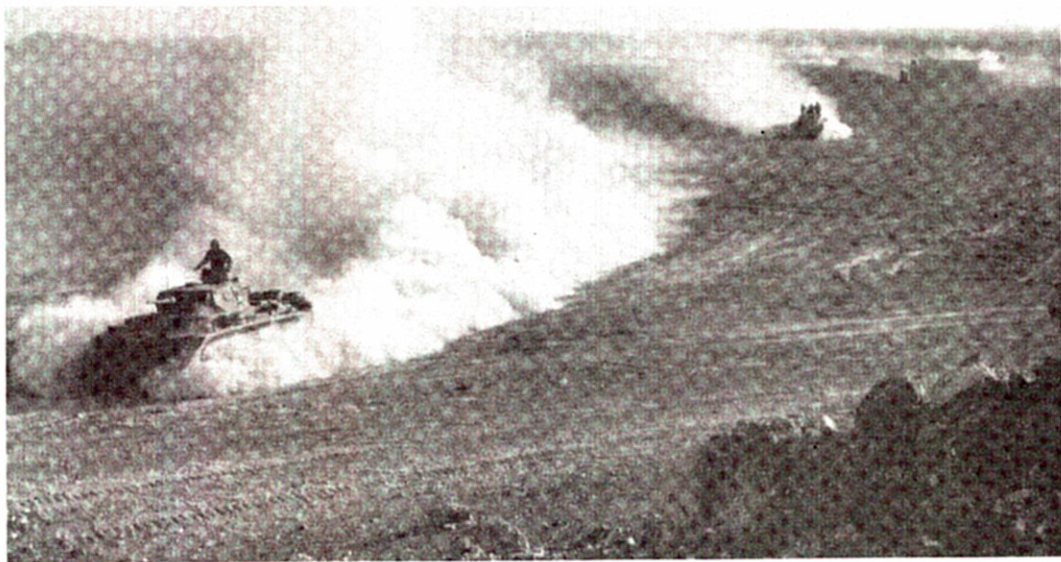
Na północ od Bir Haccim oddziały niemiecko-włoskie były bezustannie atakowane przez wojska 8. Armii. 6 czerwca 21. DPanc odparła atak wojsk 2. i 4. Brygady Pancernej. Dwie dywizje alianckie nacierały na włoską dywizję pancerną „Ariete”. Po odparciu ataku wojsk brytyjskich 21. DPanc uderzyła w kierunku wschodnim i przeszła pas fortyfikacji. Całkowicie zawiódł zamiar dowódcy 8. Armii gen. Ritche, aby zniszczyć DAK na linii fortyfikacji, rozbijając tam jej poszczególne dywizje, bez angażowania się w walkę z całym DAK.

Wieczorem 11 czerwca DAK znajdował się 8 kilometrów na południe od El Adem. W następnych dniach wojska alianckie zostały pobite w szeregu bitew i potyczek między El Adem a Tright Capuzzo. 14 czerwca 1942 roku dowódca 8. Armii gen. Ritche nadał sygnał kodowy „Freeborn” nakazujący ostatnim nienaruszonym jednostkom 8. Armii, znajdującym się na północy: 50. brytyjskiej DPiech i 1. DPiech południowoafrykańskiej obronę twierdzy Tobruk. Rankiem 14 czerwca oddziały 90. DLekkiej dotarły do przedpoła Tobruku.

Do Tobruku zgodnie z rozkazem jednak dotarli tylko żołnierze południowoafrykańscy, 50. DPiech została zmuszana do przebijania się przez wojska włoskie (X. Korpus) i odeszła na południe. Tylko nieliczne oddziały 50. DPiech znalazły się w Tobruku. Wczesnym rankiem 15 czerwca czołgi niemieckiej 15. DPanc dotarły do morza. Tego dnia 21. DPanc otrzymała rozkaz natarcia w kierunku wschodnim na Acroma. Do wieczora zdobyto Batruma i Sidi Rezegh. Dwa dni trwały walki 361. Pułku Grenadierów (dowódca ppłk Panzerhagen) z wojskami indyjskimi broniącymi El Adem. 16 czerwca padły forty El Duda i Belhamed. Następnym celem Afrika Korps i dywizji „Ariete” był Gambut. Wieczorem 17 czerwca ex-legioniści z francuskiej Legii Cudzoziemskiej, stanowiący gros żołnierzy 361. Pułku dotarli do Gambut. Fort został zdobyty następnego dnia rano. Na lotnisku połowym Niemcy zdobyli 15 samolotów alianckich.

Głównodowodzący wojskami w Afryce włoski marszałek Bastico i oficerowie włoscy [ADM]

Zdobyce Tobruku, niemieckie czołgi na przedpolu twierdzy

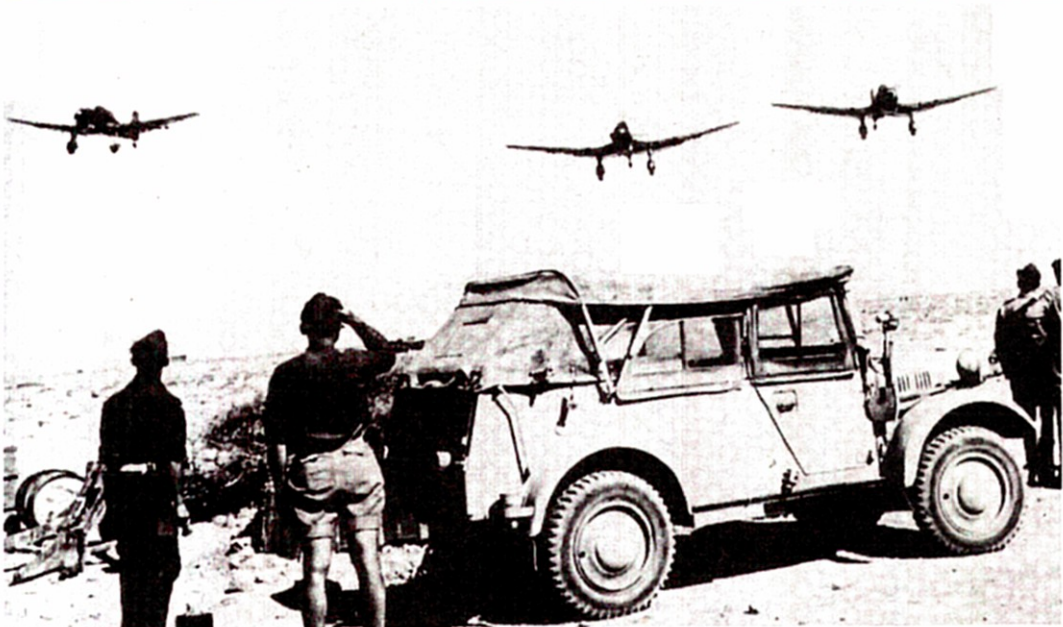
Po południu 19 czerwca Rommel nakazał wojskom DAK dokonanie zwrotu na zachód w kierunku Tobruku. 90. DLekka miała zabezpieczać działania DAK od wschodu, zająć rejon Bardii i atakami zamaskować odejście DAK na Tobruk.

Atak na Tobruk rozpoczął się 20 czerwca rano. Najpierw włoski XXI. Korpus wykonał pozorowany atak na południowo-zachodni odcinek obrony. Po silnym bombardowaniu lotniczym wojska niemieckie rozpoczęły właściwe natarcie na odcinku wschodnim. Po wykonaniu przejść w polach minowych i zasiekach wojska niemieckie rozwinęły się do ataku. Trzon zgrupowania przelamującego stanowiły jednostki pancerne: 5. i 8. Pułk Pancerny. Za nimi posuwała się piechota zmotoryzowana: 15. Brygada Piech. Zmot. i 361. Pułk. W bitwie pancernej w rejonie skrzyżowania dróg koło Sidi Mahmud Niemcy zniszczyli blisko pięćdziesiąt czołgów brytyjskich. Do wieczora 15. DPanc zajęła fort Gabr Gasem i Pilastrino. 20 czerwca po południu 361. Pułk zbliżył się do lotniska Tobruk T 2. Lotnisko zostało zajęte przez oddział wydzielony dowodzony przez kpt. Klärmanna. Po zdobyciu lotniska oddział zaatakował port. Wieczorem port został zajęty. Niemcy zdobyli w warsztatach remontowych 44 czołgi brytyjskie. W tym czasie czołgi z 21. i 15. DPanc niszczyły ostatnie punkty oporu wojsk południowoafrykańskich. 21 czerwca 1942 roku o godzinie 9.40 dowódca 1. Dywizji Południowoafrykańskiej generał Pietet Klopper poddał Tobruk. Niemcy i Włosi wzięli do niewoli 43 tysiące żołnierzy alianckich, zdobyli ponad 100 czołgów i armat, a zniszczyli blisko 1000 czołgów i innych pojazdów oraz 400 dział.

Generał pułkownik Erwin Johannes Eugen Rommel w uznaniu odniesionego sukcesu został awansowany do stopnia marszałka (Feldmarschal), zaś dowódca DAK generał porucznik Walter K. Nehring do stopnia generała broni pancernej (General der Panzertruppe).

Dowódca 21 DPanc general major Georg von Bismarck (po lewej) obserwuje przedpole Tobruku [CAW]

„Stukasy” wracają z bombardowania pozycji wojsk alianckich pod Mersa Matruh, lipiec 1942 roku [CAW]

KIERUNEK KAIR!

Upadek Tobruku nie zakończył kampanii w Afryce Północnej. Po zajęciu twierdzy Rommel niezwłocznie przegrupował siły i kontynuował walkę z 8. Armią. Jeszcze przed zajęciem Tobruku nakazał 90. DLekkiej natarcie w kierunku wschodnim, następne rzuty ataku miały tworzyć jednostki użyte podczas szturmów Tobruku.

Jedyna poważniejsza przeszkoda w podjęciu dalszych działań zaczepnych – brak paliwa, przestała istnieć po zdobyciu brytyjskich składów materiałów pędnych w Habata.

25 czerwca Afrika Korps znajdował się w odległości 50 km od Mersa Matruh. Dywizje niemieckie nacierały w trzech kolumnach: w północnej 90. DLekka, w środkowej 21. DPanc, a na południu 15. DPanc. Jednostki włoskie – dywizje „Ariete”, „Treiste” i „Littorio” z powodu braku paliwa nie nacierały razem z DAK.

Na południe od Mersa Matruh rozegrała się wielka bitwa pancerna zakończona wycofaniem się wojsk alianckich. Pozycje wokół Mersa Matruh zostały zdobyte w bezpośrednim szturmie. W walce szczególnie wyróżniła się 2. kompania 361. Pułku Grenadierów Pancernych. Nie jest natomiast prawdą informacja u udziale w szturmie sił włoskich, które odeszły na południe w celu zagrozenia drogi XIII. Korpusowi Brytyjskiemu. Za cenę dużych strat okrażonym jednostkom alianckim udało się wyrwać z „kotła” pod Mersa Matruh.

Po zajęciu Mersa Matruh Rommel rozkazał oddziałowi wydzielonemu – Kampfgruppe „Briel” kontynuować pościg za uchodzącym nieprzyjacielem. Rozkaz był prosty: „Kierunek Aleksandria, Briel! Po wszystkim spotkamy się na kawie w hotelu Sheppard w Kairze.” Grupa „Briel” miała prowadzić rozpoznanie i w miarę możliwości zajmować ważne punkty na trasie posuwania się 90. Dywizji Lekkiej. Kapitan Briel podzielił swoje oddziały na trzy identyczne mniejsze grupy. W przypadku napotkania nieprzyjaciela miał stosować „Rommeliadę” polegającą na tym, że pierwszy oddział wiąże czołowo przeciwnika, drugi dokonuje obejścia i naciera z flanki, zaś trzeci, który jest odwodem interweniuje w razie potrzeby na zagrożonym odcinku. O tempie posuwania się wojsk mogą świadczyć sukcesy Kampfgruppe „Briel”. 29 czerwca o 14.30 żołnierze DAK zajęli

Alam Hiwig, godzinę później dotarli do Fuka, zaś o 18.02 osiągnęli ostatni przewidziany cel: Ras Abu Girab położone 25 km na wschód od Fuka i tylko 25 km od El Daba. Marszałek Rommel nakazał zająć także i ten fort. O 22.10 El Daba było w rękach Niemców, zaś o północy jednostka osiągnęła Sidi Abd el Rahmann. W ciągu 13 godzin Kampfgruppe „Briel” przebyła 127 kilometrów! Rankiem jednostka otrzymała nieoczekiwany rozkaz: „Wstrzymać natarcie! Zawrócić i dołączyć do oddziałów 90. Dywizji Lekkiej.” Następnym celem Afrika Korps było zajęcie umocnionej pozycji pod El Alamein. Po zdobyciu rejonu El Alamein Rommel planował rozdzielenie sił i równoległe natarcie na Aleksandrię i Kair. 21. Dywizja Pancerna bez przeszkód zajęła umocnione stanowiska w Deir el Abyad i posunęła się w kierunku bronionego przez Brytyjczyków Deir el Shein. Było to preludium pierwszej bitwy pod El Alamein.

PIERWSZA BITWA POD EL ALAMEIN

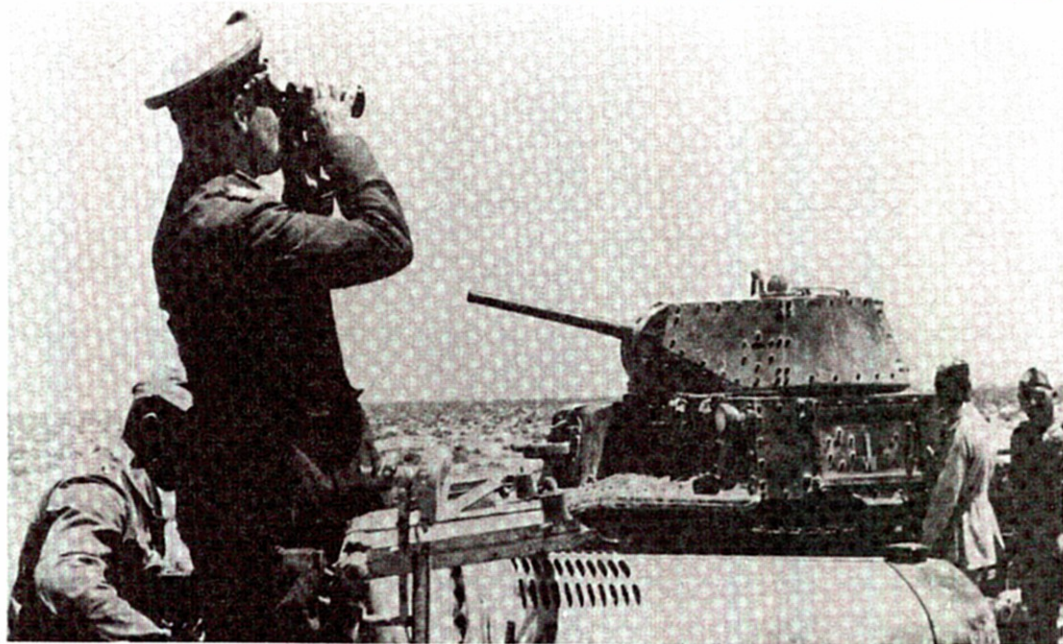
Opis bitwy warto poprzedzić stwierdzeniem, że zmagania pod El Alamein i pokonanie 8. Armii były dla dowódcy Panzerarmie Afrika marszałka Erwina Rommla jedyną szansą na walne zwycięstwo na Bliskim Wschodzie. Pobicie bowiem aliantów w Egipcie umożliwiłoby przeniesienie działań wojennych do wrogo nastawionych do Brytyjczyków Iranu i Iraku. A utrata tych terenów mogła mieć decydujące znaczenie dla przebiegu całej wojny.

Z kolei dla Brytyjczyków utrzymanie frontu było jedyną szansą na zatrzymanie wojsk Osi. El Alamein było jedyną i ostatnią dogodną pozycją obronną na drodze do Aleksandrii i Kairu. Zresztą już w okresie międzywojennym podczas ćwiczeń tzw. „Mobile Forces” rozpatrywano warianty obrony tej pozycji.

Tym razem wojska 8. Armii zerwały z uprzednio stosowanymi metodami prowadzenia walki z „Lisem Pustyni”. Zerwały ze sztywną i przestarzałą doktryną działań obronnych opartych

Kino polowe w Benghazi [ADM]

Marszałek E. Rommel na froncie, lipiec 1942 roku [Tank Museum]

o umocnione pozycje (Gazala) czy też fortyfikacje półstałe danego rejonu (Mersa Matruh). Tym razem Auchinleck pragnął w maksymalnym stopniu wykorzystać dwa podstawowe czynniki decydujące o powodzeniu na polu walki – manewr i ogień. Umocnienia stałe rozbudowano tylko na najdogodniejszym do włamania odcinku wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego, natomiast na pozostałych odcinkach linii frontu miano prowadzić manewrowe działania obronne.

30 czerwca 1942 roku Rommel wydał rozkaz do ataku. Cel był postawiony jasno: „Z maksymalną prędkością nacierać na El Fajade i dalej w kierunku Kairu!”. W nocy 1 lipca jednostki DAK rozpoczęły marsz na nakazane stanowiska wyjściowe. Przemarsz odbywał się w trakcie burzy piaskowej. Opóźniło to marsz i uniemożliwiło podwiezienie zapasów amunicji i paliwa. DAK miał atakować południową krawędź płaskowyżu Mitteirya, równoległe poszerzając wyłom miała posuwać się włoska dywizja „Brescia”. Po osiągnięciu Dir el Shein Afrika Korps miał skręcić ostro na południe okrążając wojska alianckie. Na północy natarcie pomocnicze wykonywała dywizja „Trento”, na tym samym kierunku działała niemiecka 90. DLEkka.

Pierwszy atak 21. DPanc na Deir el Shein załamał się w ogniu artylerii. Także na północy obejście 90. DLEkkiej załamało się w ogniu artylerii ciężkiej. W południe ponowiła atak 21. DPanc. Tracąc 18 czołgów dywizja o 14.40 zdobyła Deir el Shein. Do niewoli trafiło 2000 żołnierzy hinduskich z 8. Dywizji. Na północy 90. DLEkka wykrwawiła się na betonowych umocnieniach rejonu El Alamein. Walki na pozycji Dir el Shein pozwoliły 8. Armii na konsolidację drugiej linii obrony i skierowanie w rejon walki 22. Brygady Pancernej. Na północnym odcinku frontu kontrataki 1. Brygady Południowoafrykańskiej zaczęły odpychać dziesiątkowaną 90. DLEkką (miała wtedy tylko 1300 żołnierzy!).

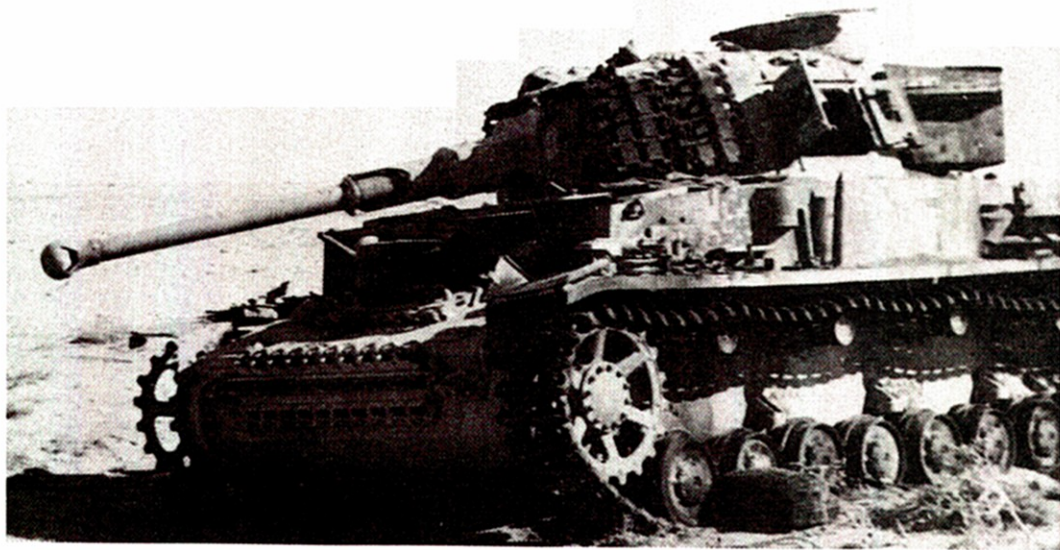
Następnego dnia doszło do walki 15. i 21. DPanc z jednostkami brytyjskiej 1. DPanc. Walki toczyły się w rejonie Ruweisat. 8. Armia uwikłała wojska niemiecko-włoskie w wyczerpujące i wyniszczające boje spokaniowe. Także następny dzień nie przyniósł zmiany położenia frontu. Wojska alianckie rozpoczęły serię kontrataków, które jednak nie przyczyniły się do istotnej zmiany położenia frontu. 8 lipca DAK miał już tylko 47 sprawnych czołgów, w pułkach piechoty zmotoryzowanej było po kilkuset ludzi, a artyleria każdej dywizji pancernej liczyła około 20 dział.

W 90. DLEkkiej było dokładnie 1435 żołnierzy. Artyleria DAK miała tylko 11 baterii ciężkiej artylerii. W nocy z 8 na 9 lipca 21. DPanc uderzyła na pozycje wojsk nowozelandzkich koło Quaret el Abd. Pozycja została zdobyta w wyniku ataku 21. DPanc i włoskiej dywizji pancerniej „Littorio”. 10 lipca 8. Armia kontratakując na północy obeszła włoską dywizję piechoty „Sabratha”. Dopiero obrona 382. Pułku Piechoty ze składu nowo przybytej do Afryki, 164. DPiech Zmot.powstrzymała natarcie. Atak wojsk brytyjskich podjęty 11 lipca nie przyniósł powodzenia. W dniu 15 lipca wojska alianckie atakowały Ruweisat. Utracony teren odzyskano w wyniku kontrataku podjętego siłami 15. DPanc oraz 3. i 33. Dywizjonu Rozpoznawczego. Dwa dni później atakowane były pozycje znajdujących się na południowo-zachodnim odcinku frontu włoskich dywizji „Trento” i „Trieste”. Także i w tym przypadku kontratak odebrał utracony wcześniej odcinek frontu.

Podczas odpierania brytyjskiego ataku na Deir el Shein w dniu 20 lipca 1942 roku „Valentine’y” z 23. Brygady Pancerniej wdary się w głąb frontu. Na drodze grupy ponad 30 czołgów znajdował się tylko pluton przeciwpancerny ze 104. Pułku Grenadierów Pancernych (uprzednio Piech. Zmot.) 21. DPanc. W walce szczególnie zasłużył się 19-letni szeregowy Günther Halm, który czterema celnymi strzałami ze swojej ex-sowieckiej armaty F-22 kalibru 76,2 mm zniszczył cztery „Valentine’y”. W ciągu następnych minut boju Halm zniszczył dalszych pięć czołgów. W tym czasie do boju włączyły się dwa dalsze działa plutonu zapalając sześć czołgów z 23. Brygady. Szeregowy Halm został odznaczony Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego i awansowany do stopnia kaprała. Walka obronna trzech dział przeciwpancernych ze 104. Pułku pozwoliła na ściągnięcie odwodów i wezwanie lotnictwa, które „wykończyło” atak 23. Brygady Pancerniej. Szalę zwycięstwa przechyliło przybycie czołgów z 5. Pułku Pancernego. Natarcie prowadził osobiście dowódca pułku pułkownik Gerhard Müller.

Brytyjskie czołgi „Valentine” zniszczone pod Deir el Shein [Tank Museum]

Czołg PzKpfw IV Ausf. F2 tzw. Super Panzer IV zniszczony pod Alam Halfa [Tank Museum]

Afrika Korps otrzymała uzupełnienia. Z Krety została przerzucona 164. Dywizja Piechoty, natomiast drogą powietrzną przewieziono elitarną Fallschirmjägerbrigade „Ramcke”. Nowe jednostki zajęły pozycje na skrzydłach; 164. DPiech nad morzem, a Brygada Spadochronowa „Ramcke” od strony depresji Quattara.

Po stronie brytyjskiej nieudolnego dowódcę 8. Armii generała Ritche zastąpił były dowódca 7. DPanc generał Gott. Niestety generał Gott niedługo był dowódcą 8. Armii, gdyż 7 sierpnia zginął w szczątkach samolotu transportowego zestrzelonego przez niemieckie myśliwce z III./JG 53. Kolejnym, już trzecim dowódcą 8. Armii został generał Bernard Montgomery.

Doniesienia wywiadu sugerowały, że wojska alianckie podejmą ofensywę w połowie września. Rommel musiał zaatakować pierwszy...

BITWA POD ALAM HALFA – „AFRYKAŃSKI STALINGRAD”

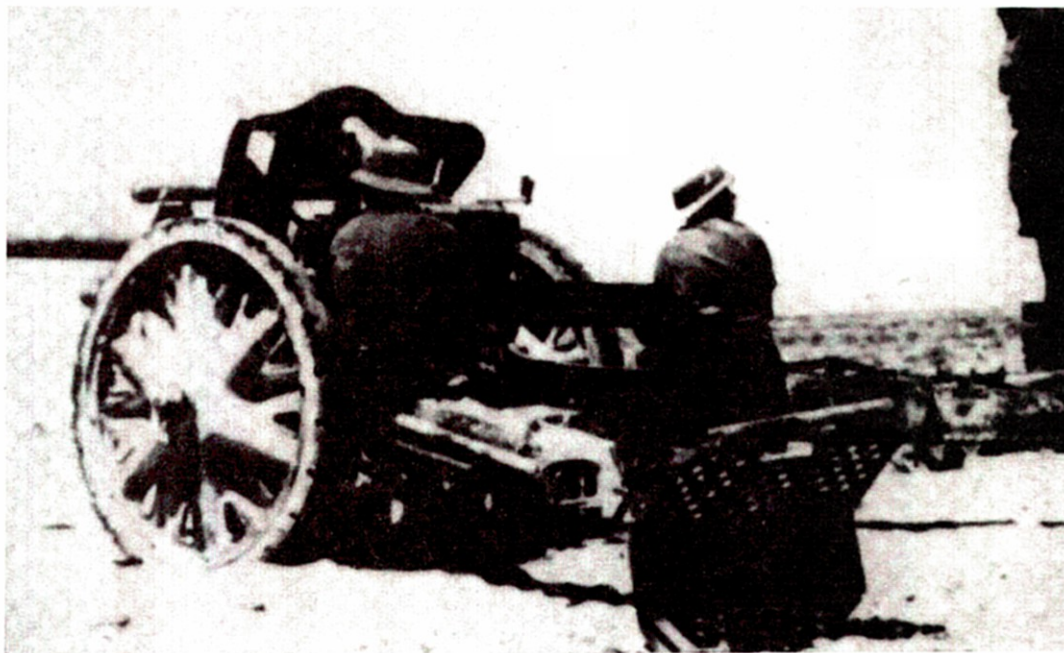
Plan kolejnej operacji zaczepnej wojsk Osi na froncie pod El Alamein był kopią akcji pod Gazalą.

Podobnie jak w maju wojska włoskie miały nacierać frontalnie na środkowym odcinku frontu, w tym czasie wojska DAK miały dokonać głębokiego obejścia na południu, aby po przerwaniu frontu uderzyć na północ w kierunku El Alamein. Pod koniec sierpnia wojska alianckie miały następujące ugrupowanie bojowe. Na północy znajdował się XXX. Korpus składający się 5. Dywizji Hinduskiej, 50. DPiech i austarlijskiej 9. DPiech. Odwodem XXX. Korpusu była zajmująca pozycję tuż nad brzegiem morza południowoafrykańska 1. DPiech. Na południowym odcinku frontu wojska alianckie były ugrupowane w dwóch rzutach, pierwszy rzut tworzyła 7. DPanc oraz nowozelandzka 2. DPiech, zaś drugi rzut stanowiły 1. i 10. DPanc.

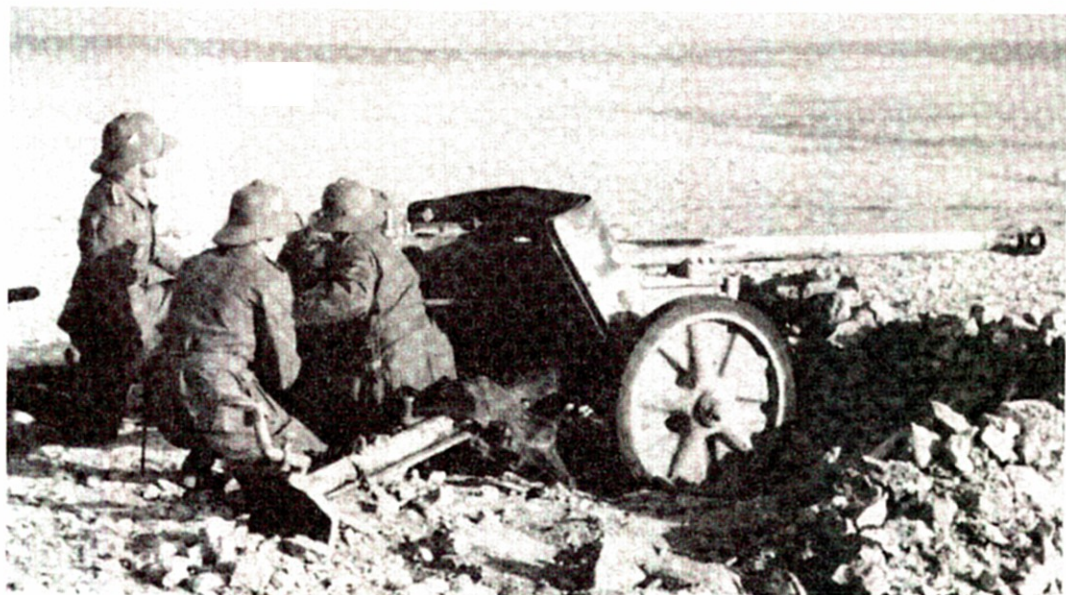
Scenariusz ataku był kopią przygotowań z maja 1942 roku. W podobny sposób rozwiązano problem skrytego podejścia wojsk i maskowania celu ataku. Ugrupowanie niemiecko-włoskie składało się na lewym skrzydle z 90. DLekkiej wspartej kilkoma jednostkami 164. DPiech, w centrum atakowały dwie włoskie dywizje pancerne „Ariete” i „Littorio”, zaś prawe skrzydło stanowił Afrika Korps.

30 sierpnia o 20.00 wieczorem jednostki rozpoczęły marsz naprzód. Krótco po północy 1. batalion 115. Pułku Gren. Panc. dostał się na brytyjskie pole minowe. Dopiero wsparcie artylerii i wojsk 2. batalionu pozwoliło im wdrzeć się na pozycje wojsk alianckich. Także czołgi 21. DPanc wjechały na pole minowe, poległ dowódca 21. DPanc generał major Georg von Bismarck, a dowódca 90. DLckkiej generał major von Ulrich Kleemann został ranny. 31 sierpnia w wyniku ataku lotniczego ciężko ranny został dowódca DAK generał broni pancernej Walther K. Nehring. Przejściowo dowodzenie Afrika-Korps przejął pułkownik Bayerlein. Utrata aż tylu dowódców na pewno zaważyła na powodzeniu dalszego natarcia. Przez cały czas jednostki niemiecko-włoskie mozolnie przedzierały się przez ostrzeliwane przez artylerię i czołgi brytyjskiej 7. DPanc pola minowe. Rommel postanowił przyspieszyć zwrot na północ, aby wyjść szybciej z zaminowanego rejonu. Wojska brytyjskiej 44. DPiech odparły atak na wzgórze 132 dominujące nad wzgórzami Alam el Halfa. Zaczynała przynosić korzyści decyzja Montgomeryego zabezpieczenia Alam el Halfa dodatkową 44. DPiech oraz dwiema brygadami pancernymi: 22. i 23. Podczas natarcia na wzgórze 132 zawiodła też współpraca z włoskim XX. Korpusem, który zamiast o 13.00 przystąpił do ataku trzy godziny później. Popołudniowy atak był bardzo anemiczny – wojskom niemiecko-włoskim po prostu zabrakło...paliwa. Ataki podjęte 1 września także nie poprawiły sytuacji wojsk Osi. Najbliższy powodzenia był 1. batalion 8. Pułku Pancernego 15. DPanc, któremu udało się wdrzeć w pozycje wojsk brytyjskich na południe od pechowego wzgórza 132. Wieczorem Rommel rozkazał zaprzestania ataków. Brytyjskie 22. i 23. Brygady pancerne otrzymały rozkaz, aby za wszelką cenę utrzymać pozycję na wzgórzach Alam el Halfa. Dowódcy obu brygad mieli pozwolenie Montgomeryego na utratę całego sprzętu!

W powstrzymaniu ataku wojsk niemiecko-włoskich znaczący udział miały też samoloty Desert Air Force. Lotnictwo alianckie bezustannie atakowało posuwające się wojska nieprzyjaciela. Klęska pod Alam el Halfa była w poważnej mierze wynikiem przerwania dostaw paliwa. Na dnie morza spoczęły zatopione przez lotnictwo i alianckie łodzie podwodne tankowce „Picci Fassio”, „Abruzzi” i „Pozza Rica” wiozące w sumie 35.000 ton paliwa.

Haubica 10.5 cm leFH 18/40 kalibru 105 mm [CAW]

Stanowisko niemieckiej armaty przeciwpancernej 5 cm Pak 38 kalibru 50 mm [CAW]

Jakie były przyczyny klęski Rommela, także bowiem oprócz wspomnianych uprzednio kłopotów zaopatrzeniowych oraz błędnego taktycznego rozegrania ataku (Rommel postępował tak jak chciał tego dowódca 8. Armii), ważnym czynnikiem był także udział lotnictwa. Po raz pierwszy wojska DAK walczyły przy całkowitym panowaniu w powietrzu lotnictwa przeciwnika.

Bitwa pod Alam el Halfa zamyka okres pomyślnych dla Deutsches Afrika Korps działań zaczepnych. Od tej pory wojska niemiecko-włoskie będą prowadziły działania obronne, zaś ich działania zaczepne będą miały ściśle ograniczony zasięg.

DRUGA BITWA POD EL ALAMEIN

Latem 1942 roku obie walczące armie gorączkowo uzupełniały swoje siły. W lepszej sytuacji były wojska alianckie, które zaczęły otrzymywać ogromną pomoc amerykańską. Do Egiptu przyływały wciąż konwoje z nowymi jednostkami piechoty, wojsk pancernych i artylerii. Sytuacja wojsk Osi była trudniejsza. Rommel mimo nieustannych zapewnień Hitlera, nie otrzymał żadnych przyrzeczonych jednostek. Dywizja pancerna, batalion czołgów ciężkich „Tygrys” czy artyleria pozostawały jedynie na papierze. Wszystkie rezerwy III Rzeszy pochłaniała ofensywa na południowym odcinku frontu wschodniego (operacja „Blau”), zaś DAK otrzymywał tylko znikome uzupełnienia.

Gdy latem i jesienią 1942 roku 8. Armia dostała blisko 300 czołgów M4 i M4A1 „Sherman”, to w tym samym czasie Afrika Korps wzbogacił się tylko o...15 czołgów PzKpfw IV Ausf. F2 odpowiadających „Shermanom”. Znaczne wydłużenie linii komunikacyjnych i całkowite uzależnienie od zawodnego transportu lądowego sprawiły, że szwankowało zaopatrzenie. Trzytonowy Opel „Blitz” mógł zabrać tylko 12 pocisków do haubicy kalibru 210 mm, a na przebycie drogi z magazynu w Tobruku do linii frontu potrzebował...trzech dni. Alianci znajdujący się w pobliżu portów w Aleksandrii, Suezie i Port Saidzie byli w korzystniejszej sytuacji. Z Aleksandrii czołg na wozie transportowym M19 „jechał” na linię frontu tylko...dwie godziny!

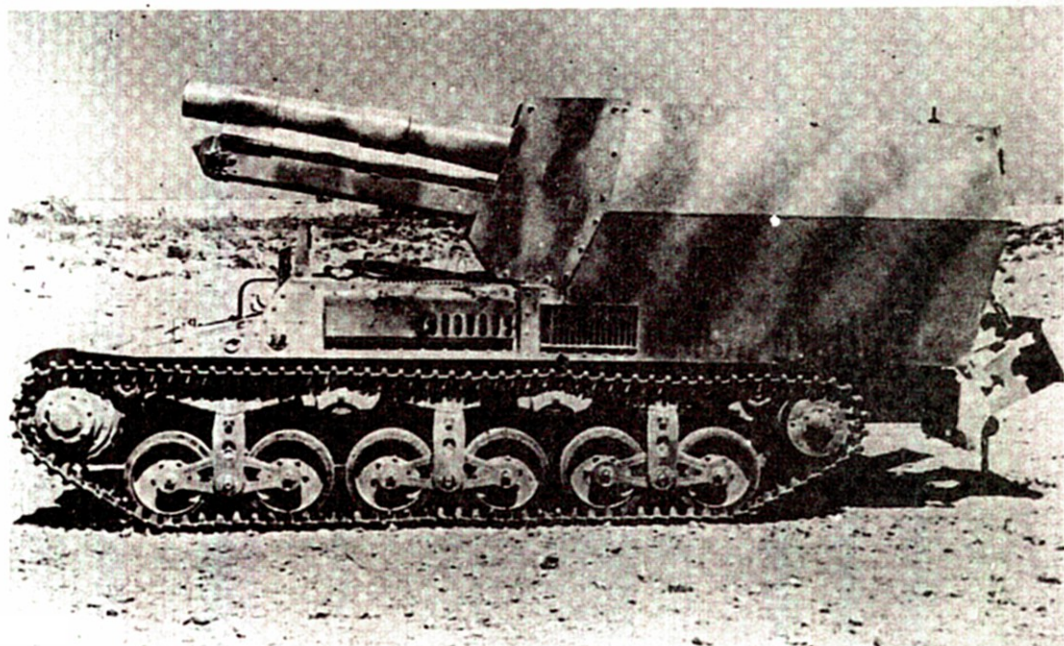
Warto uzmysłowić sobie te czynniki, gdyż bitwa pod El Alamein była przede wszystkim bitwą materiałową i o wyniku zmagania miał rozstrzygać nie geniusz militarny wodza, lecz ilość dział, czołgów i batalionów piechoty.

Rozbudowane pozycje obronne DAK na linii El Alamein opierały się o system umocnień polowych oraz pola minowe. Pola minowe składały się z wielu obszarów zaminowanych z minami przeciwpiechotnymi i przeciwpancernymi oraz z pułapek minowych (wybuchające słupy telegraficzne, zdalnie odpalane miny pod powierzchnią dróg itp.). Ponadto jak wspomina porucznik Pfanzagel Niemcy przygotowali liczne „niespodzianki”: „Wkopaliśmy w różnych miejscach obok prawdziwych min kawałki szyn kolejowych, które dawały w detektorach taki sygnał jak mina. Osłabiało to czujność nieprzyjacielskich saperów i przedłużało czas oczyszczania pola minowego. Ponadto zakopywaliśmy miny pod kawałkami szyn. Detektor wykrywał metal, a podczas wykopywania „szyny” sapera rozrywała mina umieszczona niżej”.

23 października 1942 roku 8. Armia rozpoczęła atak. Natarcie poprzedziło silne przygotowanie artyleryjskie. Wybuchy pocisków detonowały miny otwierając przejścia w polach minowych. Zastosowano też po raz pierwszy amerykańskie ładunki wydłużone typu M43/1a. Pomimo silnego ostrzału atak piechoty brytyjskiego XXX. Korpusu załamał się w ogniu 125. Pułku Gren. Panc. Na południu pomimo opuszczenia pozycji obronnych przez żołnierzy włoskich z 62. Pułku Piechoty niemiecki 382. Pułk zdołał powstrzymać natarcie 51. DPiech i 9. DPiech Australijskiej. 10. kompania (!) z 104. Pułku Gren. Panc. przez cały dzień odpierała natarcie 44. DPiech. Doskonale spisywały się wojska włoskie – batalion bersalierów DPanc „Ariete” i DSpadochronowej „Folgore”.

Atak czołgów M4 AI „Sherman II” z 1. DPanc, El Alamein [Tank Museum]

Działo samobieżne 10,5 cm le FH Sfl Lorraine 37(f) zdobyte pod El Alamein [Tank Museum]

24 października 1942 roku zginął dowódca Panzerarmee Afrika generał kawalerii Georg Stumme. Podawane są dwie wersje tego zdarzenia. Pierwsza, że podczas ostrzału jego pojazdu koło wzgórza 28 doznał ataku serca i wypadł niezauważony z samochodu, zaś druga, że wypadł podczas zawracania, a przyczyną śmierci było zderzenie z kamienistym poboczem drogi. W następstwie śmierci generała Stumme wezwany został do powrotu przebywający w Niemczech Rommel. 25 października 1942 roku o godzinie 17.20 samolot Dornier Do 217 K wiozący marszałka lądował w El Daba. Raport sytuacyjny generała von Thoma był katastroficzny (m.in o tym, że 15. DPanc ma tylko 31 czołgów). Rommel postanowił jednak atakować. Poleciał przerzucić z odwodu na południu 21. DPanc i pchnął wszystkie jednostki pancerne na północnym odcinku frontu do kontrataku. Atak 117 czołgów z 5. Pułku Pancernego i resztek 15. DPanc został jednak odparty przez wojska XXX. Korpusu. Duży udział w zniszczeniu 21. DPanc miało lotnictwo alianckie i niedokładnie wytyczone i oznaczone przejścia we własnych polach minowych. Kontratakując z głębi pozycji czołgi poniosły duże straty na polach minowych osłaniających przedni skraj obrony wojsk Osi. Dowódca 8. Armii generał Montgomery postanowił przegrupować siły. Atak podjęty 2 listopada przyniósł ostateczny sukces. Pomimo, że alianci nie dokonali przełamania obrony linia obrony wojsk Osi istniała już tylko jako pojedyncze punkty oporu. DAK miał jedynie 26 czołgów (w tym tylko 3 czołgi PzKpfw IV!). Po interwencji Hitlera marszałek Rommel musiał odwołać swój wcześniejszy rozkaz odwrotu. Führer nawoływał: „zwycięstwo albo śmierć”, ale w piaskach pustyni na Deutsches Afrika Korps czekała już tylko zagłada. 4 listopada front przerwany był na odcinku około 25 kilometrów, następnego dnia wojska Osi ponownie otrzymały zezwolenie na odwrot.

W rezultacie trwających cztery miesiące zmagania pod El Alamein został zniszczony trzon sił Osi w Afryce. Dokonano tego nie w wyniku błyskotliwego zwycięstwa na polu bitwy, ale w wyniku długotrwałej wyczerpującej kampanii, w której przeciwnik nie miał możliwości uzupełnienia strat w ludziach i w sprzęcie. Montgomery po prostu „wypuścił krew” z DAK. Teraz już tylko kwestią czasu było całkowite pokonanie wojsk niemiecko-włoskich w Afryce Północnej.

WIELKI ODWRÓT – OD EL ALAMEIN DO LINII MARETH

Pobite pod El Alamein wojska niemiecko-włoskie cofały się w nieładzie w kierunku Libii. Aby przyspieszyć tempo marszu pozostawiano uszkodzony sprzęt i...rannych w szpitalach polowych. Pierwszym celem była Fuka. Rommel początkowo planował zorganizowanie tam linii oporu. Brak amunicji uniemożliwił jednak jakikolwiek zamiar obrony w Fuka. Odwrót wojsk ubezpieczały silne ariergardy i pułapki minowe zakładane na drogach.

Na południowym odcinku frontu walczyła elitarna Fallschirmjäger Brigade „Ramcke”. Niemiecy spadochroniarze, nie mieli oczywiście samolotów transportowych, ale też i nie...mili żadnych samochodów. Park motorowy jednostki składał się z trzech motocykli i dwóch..., „Kübelwagenów”. W czasie odwrotu jednostka wzbogaciła się o kilka samochodów ciężarowych, które przydzielono do oddziału ostonowego artylerii dowodzonego przez majora Fenskiego. Po rozdzieleniu racji żywności i wody (około trzech litrów dla każdego żołnierza) brygada „Ramcke” rozpoczęła odwrót pieszko. W ciągu dwóch dni jednostka przeszła 37 kilometrów. Wprawdzie doktor Goebels ogłosił, że spadochroniarze przebyli 350 kilometrów, sam Ramcke wspomina zaś o około 30 km (B.H.Ramcke, Von Schiffsjungen zum Fallschirmjägergeneral, Berlin 1943, str. 145) kiedy w okolicach Fuka napotkali kolumnę z zaopatrzeniem dla brytyjskiej jednostki pancernej. Nastąpił szybki atak i niemiecka jednostka piechoty przeobraziła się w zmotoryzowaną. 7 listopada brygada „Ramcke” dołączyła do sił głównych, dziesięć dni później general major Ramcke otrzymał Liście Dębowe Krzyża Rycerskiego Krzyża Żelaznego.

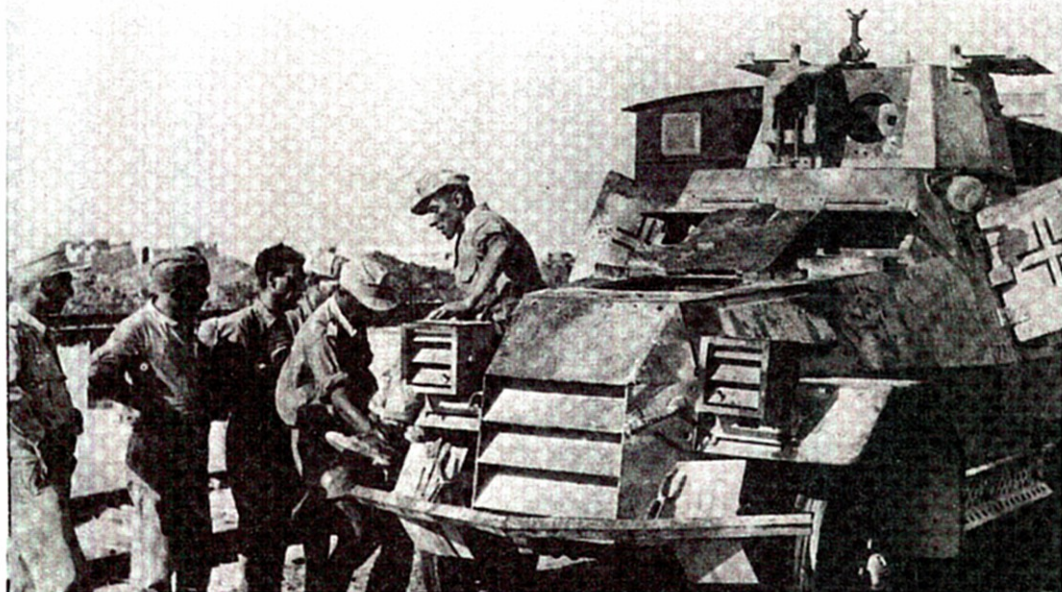
Pod Quasaba z jednostkami brytyjskimi walczyła 21. DPanc, a właściwie to co z niej pozostało. W walce z 22. Brygadą Pancerną dywizja utraciła aż 16 z 27 posiadanych czołgów. Wieczorem 6 listopada miała tylko cztery czołgi (dwa PzKpfw II i po jednym PzKpfw III i IV).

Po okrążeniu przez wojska alianckie Mersa Matruh DAK cofnęła się do Sidi Barrani. W następnych dniach wojska niemiecko-włoskie wycofywały się dalej na zachód. Nie udało się próba zmontowania obrony Trigh Capuzzo ani przełęczy Halfaya. Broniący jej batalion włoski poddał się właściwie bez walki. Do 13 listopada DAK wycofał się o blisko 1000 kilometrów!

13 listopada padł Tobruk, zaś próby stworzenia obrony Mersa el Brega rozbiły się o brak paliwa. Samoloty dostarczyły tam zamiast potrzebnych 250 ton tylko 60 ton.

Stanowisko niemieckiego samobieżnego dział przeciwlotniczego 2 cm Flvierling 38 auf Fgst Sd Kfz 7/1 w Tobruku [CAW]

Drezyna pancerna, zdobyczny samochód pancerny Marmon—Herrington Mk. III była używana do patrolowania linii kolejowych [CAW]

24 listopada w Arco dei Fileni odbyła się konferencja z udziałem Rommla, marszałków Bastico i Cavallero oraz marszałka Kesselringa poświęcona ocenie sytuacji militarnej i opracowaniu planu obrony. Rommel optował za wycofaniem wojsk do Trypolitanii lub Tunezji i dalej...do Europy. Włosi chcieli bronić Libii. 27 listopada Rommel niespodziewanie polecił do Rastenburga (Kętrzyn) w Prusach Wschodnich. Rozmowa z Hitlerem i Göringiem była burzliwa. Ostatecznie Rommel nie uzyskał zgody na ewakuację swoich wojsk z Afryki do Europy. Ostatnie zdanie Führera było przerażające: „Północna Afryka musi być broniona tak samo jak Stalingrad!”. Jak dzisiaj wiemy rzeczywiście los Afrika Korps był podobny do tego jaki stał się udziałem wojsk generała von Paulusa okrążonych w Stalingradzie. W grudniu 1942 roku wojska DAK dołączyły do sił Osi broniących Tunezji.

OBRONA TUNEZJI 1942-1943

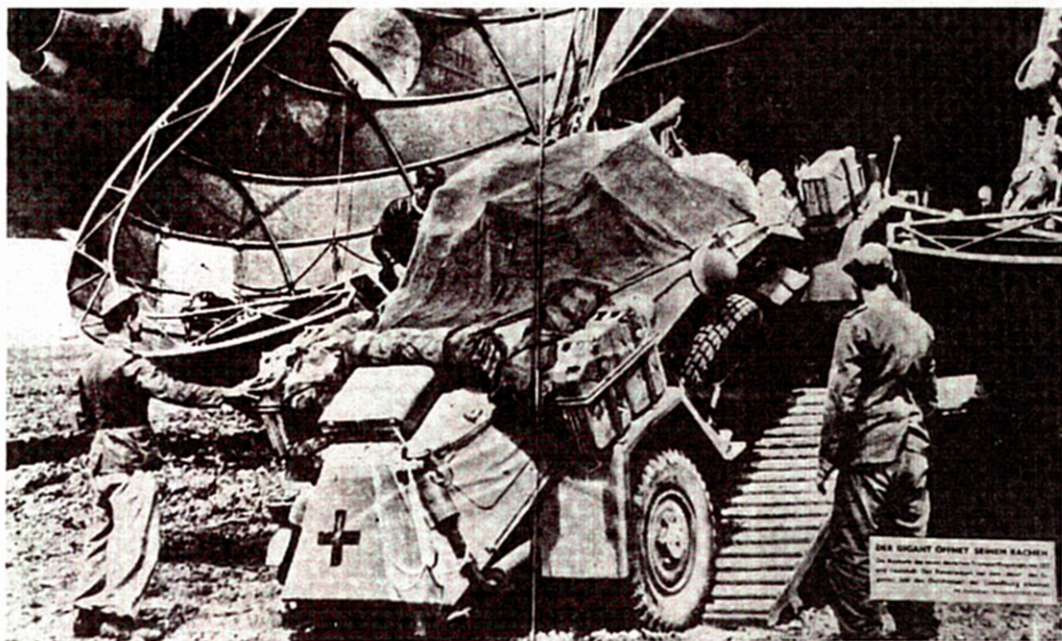
Łądowanie aliantów w Afryce Północnej skomplikowało sytuację wojsk Osi na froncie. Wojska niemiecko-włoskie wycofujące się po klęsce pod El Alamein do Libii znalazły się przed realną możliwością całkowitego zniszczenia przez skoncentrowane uderzenie wojsk alianckich: 8. Armii od wschodu i wojsk angielsko-amerykańskich nacierających od zachodu z terytorium zdobytej już Algierii.

Jednak pomimo pomyślnego wykonania operacji desantowej w Algierii i Maroku (operacja „Torch”) wojska alianckie nie wykorzystały znakomitej szansy pokonania przeciwnika już w listopadzie 1942 roku. Być może półroczna zwłoka w przeniesieniu działań wojennych do Europy (łądowanie na Sycylii) wpłynęła na bieg II wojny światowej i powojenny podział polityczny naszego kontynentu po zakończeniu wojny. Być może generalissimus Józef Stalin musiałby zgodzić się na znaczne ustępstwa, gdyby podczas konferencji teherańskiej dywizje alianckie znajdowały się nie w okolicach Neapolu, a np. w Bolonii czy Mediolanie, stojąc u wrót III Rzeszy, wówczas gdy wojska sowieckie walczyły dopiero o stolicę Ukrainy – Kijów?

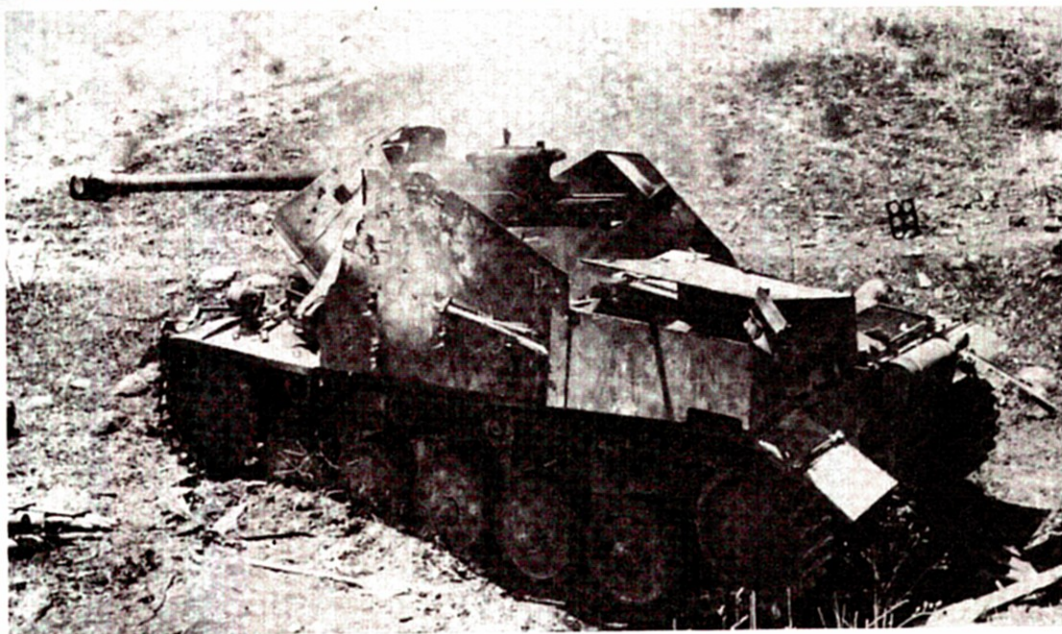
Wiadomość o lądowaniu wojsk alianckich we francuskiej Afryce Północnej (Algieria i Maroko) wywołała natychmiastową reakcję Niemców. Niemcy posiadali bowiem fragmentaryczne wiadomości o celu alianckich konwojów zdążających do Gibraltaru i dopiero 6 listopada niemieckie łodzie podwodne otrzymały rozkaz skoncentrowanego ataku na alianckie statki i okręty.

Hitler otrzymał wiadomość o inwazji w Afryce na małej stacji kolejowej Waldhof w Turynii, kiedy w nocy z 7 na 8 listopada jechał z Kętrzyna (Rastenburg) do Monachium (München), aby wziąć udział w corocznym święcie partii nazistowskiej i wygłosić przemówienie w piwiarni „Bürgerbräukeller”. Następnego dnia rano Hitler skontaktował się z kwaterą Oberbefehlshaber Süd marszałka Kesselringa i nakazał mu wysłanie do Afryki wszystkich sił będących do jego dyspozycji. Marszałek mógł wysłać do Tunezji tylko dwa bataliony z 5. Pułku Spadochronowego i własny batalion ochrony sztabu. Hitler dał Kesselringowi całkowicie wolną rękę w organizowaniu obrony Tunezji. 11 listopada 1942 roku Rommel polecił generałowi wojsk pancernych Walterowi Nehringowi organizację obrony Tunezji. Dzień wcześniej przybyła do Tunisu kompania spadochronowa dowodzona przez kapitana Paula Sauera. Pierwszym zadaniem kompanii była osłona lotnisk tunezyjskich, na które pospiesznie przerzucano samoloty Luftwaffe stacjonujące uprzednio na Sycylii. 11 listopada na lotnisko El Alouina przybyły pierwsze pododdziały 5. FJR. Początkowo spadochroniarze niemieccy osłaniali rejon Tunisu, później kompania obsadziła rejon Djedeida, aby ochraniać most nad rzeką Medjerda.

W celu ujednoczenia dowodzenia i poprawy zaopatrzenia powołano XC. Korpus obejmujący teren Tunezji. 16 listopada w Tunezji znajdował się: 5. Pułk Spadochronowy, spadochronowy batalion saperów, bateria dział przeciwlotniczych kalibru 88 mm przerzucona do Tunisu na pokładach samolotów transportowych Messerschmitt Me 323 „Gigant”, kompania samochodów pancernych Sd Kfz 234/1 „Puma”, dwa bataliony włoskiej piechoty morskiej i dwa bataliony z włoskiej dywizji „Supergra” w rejonie Pont du Fahs. Wszystkie jednostki otrzymały rozkaz marszu na zachód i zajęcia jak największego obszaru.

Ładunek samochodu pancernego Sd Kfz 222 na pokład samolotu transportowego Me 323 D „Gigant” [Der Adler]

Zniszczone niemieckie działo pancerne 7,5 cm Pak 40 Sfl auf PzKpfw II „Marder” z 10. DPanc, Tunezja, 1943 rok
[Tank Museum]

Do pierwszych walk z wojskami brytyjskimi doszło pod Djebel Aboiud. W walkach z brytyjską 79. DPiech wyróżniły się oddziały włoskie. Po raz pierwszy w wojnie stanęły naprzeciw siebie jednostki spadochronowe: niemiecki Fallschirmjäger Battalion dowodzony przez majora Witziga i zrzućeni 15 listopada koło Souk el Arba spadochroniarze brytyjscy z 1. batalionu 1. Brygady Spadochronowej. Walka zakończyła się sukcesem wojsk niemieckich, które utrzymały zajmowane pozycje. Rankiem 17 listopada grupa spadochroniarzy niemieckich z 5. FJR po walce z wojskami francuskimi zajęła lotnisko Gabes oraz miasta Sfax i Sousse osłaniające szlak odwrotu Afrika Korps. Kiedy dwa dni później do Gabes „zawiały” amerykańskie czołgi miasto było bronione przez spadochroniarzy podporucznika Kempy.

W najbliższych dniach spadochroniarze kapitana Knocke pod Medjez el Bab zostali wzmocnieni przez pierwsze jednostki przybywającej do Afryki 10. Dywizji Pancerniej. Dywizja została w trybie alarmowym przerzucona do Tunisu z południowej Francji. Pomimo wsparcia części kompanii ze 104. Pułku Grenadierów Pancernych po kilku dniach uporczywej obrony wojska niemieckie zmuszone były do wycofania się na wschód od Medjez el Bab. Po wsparciu wojsk spadochronowych przez czołgi 10. DPanc Niemcy utrzymali front oparty o rzekę Medjerda. Rejon Enfidaville i Pont du Fahs obsadziły wojska spadochronowe (saperzy) z brygady „Berenthin”, zaś rejon Mateur pododdziały włoskiej dywizji piechoty „Supergra”. 19 listopada dywizja podjęła zakończony powodzeniem atak na Sidi bou Acid i Sidi Belkani. Żołnierze generała Lorenzelli odrzucili wojska amerykańskie na zachód.

Ciężkie walki toczyły się o utrzymanie Djedeida. Podczas walk o lotnisko amerykańskie czołgi zniszczyły ponad 20 samolotów Ju 52/3m i Bf 109. W odległości 15 km za Djedeida drogi do Tunisu broniły dwa działa „88” z 20. Dywizji Art. Plot. Niezawodne „88” zniszczyły 6 czołgów, a reszta zawróciła. Tunis był na razie obroniony.

W listopadzie i grudniu 1942 roku toczyły się walki o Teboura. Od strony Djedeida natarcie 10. DPanc wspierała kompania czołgów ciężkich PzKpfw VI „Tiger” wchodząca w skład Kampfgruppe „Lueder”. Decydujące natarcie rozpoczęło się 27 listopada. „Tygrysy” z dużej odległości

niszczyły amerykańskie czołgi M3 „Lee” z 13. Pułku Pancernego. Szczególnie wyróżnili się w tej walce dowódcy plutonów 1. kompanii 501. Batalionu Czołgów Ciężkich podporucznicy Vermeiren, Joschko i kapitan Deichmann. Walki o Teboura zakończyły się sukcesem wojsk niemieckich. Oddziały amerykańskie znalazły się w okrążeniu.

Do zaciętych walk doszło o most w El Bathan. Ten ważny most na rzece Medjerda był broniący tylko przez patrol saperów dowodzony przez st. sierżanta Petera Arenta. Pomimo ogromnej przewagi wojsk alianckich saperzy zdołali utrzymać most. W bitwie o Teboura wojska anglo-amerykańskie straciły ogółem 134 czołgi. Wojska alianckie nie zdołały przerwać się do morza i „przepełowić” zgrupowania niemiecko-włoskiego.

Na początku grudnia 1942 roku w Tunezji została utworzona 5. Armia Pancerna dowodzona przez generała pułkownika Jürgena von Arnima. 17 grudnia 5. Armia Pancerna miała około 100 czołgów PzKpfw III i PzKpfw IV oraz 7 „Tygrysów”.

9 grudnia pod Sidi bou Zid 10. DPanc zniszczyła 37 alianckich czołgów. Następnego dnia odbito Toum leżący na południowy zachód od Teboura. W następnych dniach wojska niemieckie bezskutecznie próbowały zdobyć wzgórza koło Medjez el Bab (tzw. Longstop Hill). Dopiero 26 grudnia Kampfgruppe „Bürker” ostatecznie zajęła tę ważną pozycję.

W Tunezji walczyły też oddziały dywersyjne z dywizji „Brandenburg”. W Afryce wylądowała 13. kompania tej jednostki dowodzona przez kapitana Fritza von Koenena. „Brandenburgcy” niszczyli obiekty położone na zapleczu. Grupa kpt. von Koenena została przerzucona na pokładzie szybowca DFS 230 do Sidi bou Baker w pobliżu mostu przez Wadi el Kebir. Po wylądowaniu saperzy zniszczyli most. Mniej szczęścia miała grupa mająca za zadanie wysadzenie mostu w Kasserine, bowiem po wylądowaniu została schwytała przez patrol wojsk francuskich.

Czołg PzKpfw VI „Tiger” Ausf. H1 z 501. Bat. Czołgów Ciężkich [Tank Museum]

Samochód pancerny Sd Kfz 233 i włoskie działo pancerne L6/47 z DPanc „Centauro”, Tunezja, 1943 rok [VHU]

OSTATNIE WALKI. KAPITULACJA 1943

W styczniu 1943 roku walki uległy znacznemu ograniczeniu. Powodem były obfite opady deszczu, które zamieniły wszystkie drogi w nieprzejezdne grzęzawiska. Na niektórych wyższych wzniesieniach zalegał śnieg. Tylko na południowym odcinku frontu oddziały francuskie z XIX. Korpusu rozpoczęły natarcie w celu odcięcia Tunezji od Libii i zajęcia Sfaxu i Gabes. Wojska Osi rozpoczęły kontrnatarcie (operacja „Eilbote I”) z Pont du Fahs. Trzon sił stanowiły 501. Batalion Czołgów Ciężkich, 756. Pułk Strzelców Górskich i 10. DPanc. Natarcie rozpoczęło się 18 stycznia. Jednak po zdobyciu Djebel Solbia wojska francuskie zostały zmuszone do wycofania. Do niewoli dostało się 4000 żołnierzy.

Wkrótce po zakończeniu operacji podjęto kolejne natarcie – oznaczone kryptonimem „Eilbote II” – którego celem było zajęcie Djebel Mansour i Pichon. Podczas ataku na Pichon doszło do walki z dużą grupą czołgów.

W połowie stycznia 1943 roku pozycje koło Buerat zajęła Panzerarmee Afrika. Na przedmieściach miasta 8. Pułk Pancerny odparł atak dużej grupy czołgów brytyjskich. 23 stycznia wojska Osi opuściły Trypolis. 25 stycznia Rommel sformował z siedmiu rozbitych dywizji włoskich trzy pełne dywizje. Dywizje DAK i 90. DLekka zostały na południu. Na Linie Mareth (pas umocnień francuskich na linii granicy z Libią) skierowano też dywizje włoskie „Pistoia”, „Trieste”, „Młodych Faszystów” i „Spezia”. 164. DPiech Zmot znajdowała się koło Medenine, zaś 3. Dywizjon Rozpoznawczy z 21. DPanc bronił rejonu Rhoumassene.

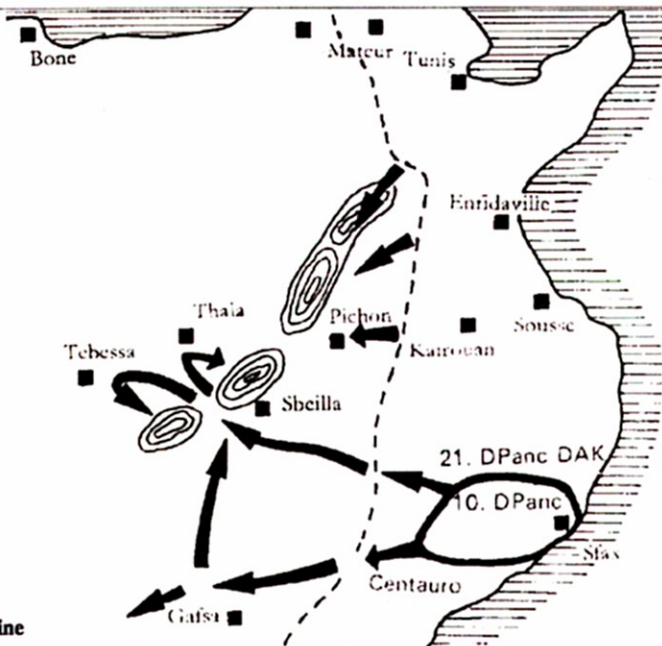
30 stycznia nastąpiło skoncentrowane uderzenie 10. DPanc, 21. DPanc na przełęcz Faïd. Po dwóch dniach ciężkich walk przełęcz została zdobyta. Amerykańska 1. DPanc wycofała się aż do Gafsa.

Kolejną dużą operacją w Tunezji był „Frühlingswind” („Wiosenny wiatr”) – zaskakujący atak na wojska alianckie przygotowujące się do ataku na zachód od przełęcz Faïd. Trzon grupy ataku stanowił 501. Batalion Czołgów Ciężkich uzbrojony w doskonale „Tygrysy”. Rommel postanowił wzmocnić natarcie oddziałami pancernymi stojącymi na południu. Po głębokim zagonie aż do Tebessa, Rommel chciał zawrócić w prawo, w stronę Morza Śródziemnego i zniszczyć występ frontu. Niestety plan Rommela nie został zaakceptowany przez...5. Armie Pancerną (w Tunezji istniały wtedy dwa niezależne dowództwa: 5. Armii Pancernej i Panzerarmee Afrika!).

14 lutego rano koło Sfax zebrały się oddziały włoskiej DPanc „Centauro” atakujące na Gafsa,

w kierunku przełęczy Faid nacierały 10. i 21. DPanc. Atak prowadziły niepokonane „Tygrysy”. Sierżant Theo Augustin zniszczył dwa „Shermany” trafiając je z odległości 2700 metrów. Wyłom został wykonany. Niedługo potem czołgi 10. DPanc osiągnęły Sidi bou Zid. W bitwie pancernej amerykańska 1. DPanc straciła aż 70 czołgów, zaś Niemcy tylko 6 czołgów! Następnego dnia rozgorzały walki koło Sbeitla. I tym razem alianci ponieśli ciężkie straty. Ogółem 1. DPanc straciła 14 i 14 lutego 165 czołgów i transporterów opancerzonych i 2500 żołnierzy. 16 lutego 10. DPanc skierowała się na Pichon. Natarcie rozwijało się pomyślnie, gdy nagle, 17 lutego atak został zatrzymany. Dopiero po podciągnięciu z rejonu Gafsa Panzer Grenadier Regiment „Afrika” (poprzednio Sonderverband 288) wojska niemieckie ponownie uderzyły w kierunku przełęczy Kasserine. Na południowym odcinku 17 lutego padła Feriana, a dwa dni później Tozeur. Dwa dni trwały ataki wojsk niemiecko-włoskich na przełęcz Kasserine. Dopiero zmasowany ostrzał raketowy (71. Pułk Artylerii Rakietowej) połączony z atakiem czołgów 1. batalionu 8. Pułku Pancernego przyniósł sukces. Wieczorem 20 lutego 10. DPanc ruszyła na Thala. Dzień później zdobyto kolejną przełęcz w drodze na Tebessa. Padła Thala. Alianci podciągnęli posiłki. 21. DPanc walczyła z brytyjską 6. DPanc, zaś 10. DPanc z 26. Brygadą Pancerną. Jednak opór wojsk alianckich i działania na linii Mareth zmusiły Rommla do zatrzymania natarcia.

Korzystając z uwikłania wojsk DAK w walki na przełęczy Kasserine brytyjska 8. Armia stojąca na linii Mareth ukończyła przegrupowanie i przygotowywała się do ataku. Ogółem z wojska Linia Mareth pilnie potrzebowała wzmocnienia. Na południe wrócili 21. DPanc i batalion z 15. DPanc oraz ponadto 334. DPiech Zmot. Operacja zaczepna na północnym odcinku frontu tylko na początku przebiegała pomyślnie. 27 lutego czołgi 501. Batalionu i 7. Pułku Pancernego stały się celem skoncentrowanych ataków lotnictwa alianckiego. 28 lutego około 12 kilometrów od Bela na brytyjskie pole minowe wjechało siedem „Tygrysów” z 501. Batalionu. Ponieważ nie było możliwości ewakuacji wszystkie czołgi wysadzono. Na południe od Beja w kierunku Bou Arada i Goubellat nacierał 5. Pułk Spadochronowy i jednostki z dywizji „Hermann Göring”. Znowu doszło do starcia „Zielonych Diabłów” z brytyjskim 6. Oddziałem Komandosów i 11. Brygadą Piechoty. Tym razem górą byli komandosi brytyjscy. Najzacieklejsze, trzydniowe walki toczyły się o wzgórze 351 (El Aroussa).

Bitwa pod Kasserine

Spadochroniarze niemieccy z 5. Pułku Spadochronowego na ulicach Tunisu, 1943 rok [ADM]

Na początku marca dowództwo 5. Armii Pancernej opracowało plan operacji zaczepnej skierowanej przeciwko brytyjskim siłom pancernym 8. Armii w rejonie Medenine. Linia Mareth była broniona przez cztery dywizje: niemiecką 90. DLekką oraz włoskie „Młodych Faszystów”, „Pistoia” i „Trieste”. Dalej na przełęczy Mareth znajdowała się 164. DPiech Zmot.

Atak miały wykonać 10., 15. i 21. DPanc oraz niektóre oddziały włoskiej DPanc „Centauro”. Rommel planował atak z pozycji na zachód od Medenine w celu zniszczenia wojsk 8. Armii na południe od Mareth. Największym atutem planu Rommla, a jednocześnie trudnością była konieczność wykonania długiego marszu w celu obejścia pozycji nieprzyjaciela. 3 marca jednostki niemieckie znalazły się na pozycjach wyjściowych. Atak prowadził 8. Pułk Pancerny dowodzony przez pułkownika Irkensa. Następnie podążały 7. Pułk Pancerny z 10. DPanc i 5. Pułk z 21. DPanc. Niemieckie czołgi, już na początku natarcia wjechały na doskonale zamaskowaną pozycję przeciwpancerną. Brytyjskie armaty przeciwpancerne zniszczyły 55 czołgów 8. Pułku. Inne jednostki także poniosły duże straty. Po południu Rommel zmuszony był wydać rozkaz zaprzestania ataku.

13 marca Rommel udał się do Kwatery Hitlera w Rastenburgu (Kętrzyn). Zdołał wymóc rozkaz skrócenia frontu i wycofania z Linii Mareth wszystkich oddziałów piechoty, obsadzenia nimi nowych umocnień Linii Gabes. Na dawnych pozycjach miały pozostać tylko jednostki pancerne i zmotoryzowane.

Tymczasem na północy dywizja „von Manteuffel” odparła kilka ataków wojsk przeciwnika. 17 marca dywizja zaatakowała na północ od Djebel Abiod. Po dwóch dniach natarcia wojska niemieckie doszły do wzgórza 199 na północny-wschód od Djebel Abiod. Utrzymały tę pozycję do 28 marca. Później zmuszone były do wycofania się do Sedjenane.

20 marca 1943 roku generał Montgomery uderzył na Linie Mareth. Frontalny atak 50. i 51. DPiech przez Wadi Zigzagou został odparty przez dywizję „Młodych Faszystów” i 15. DPanc.

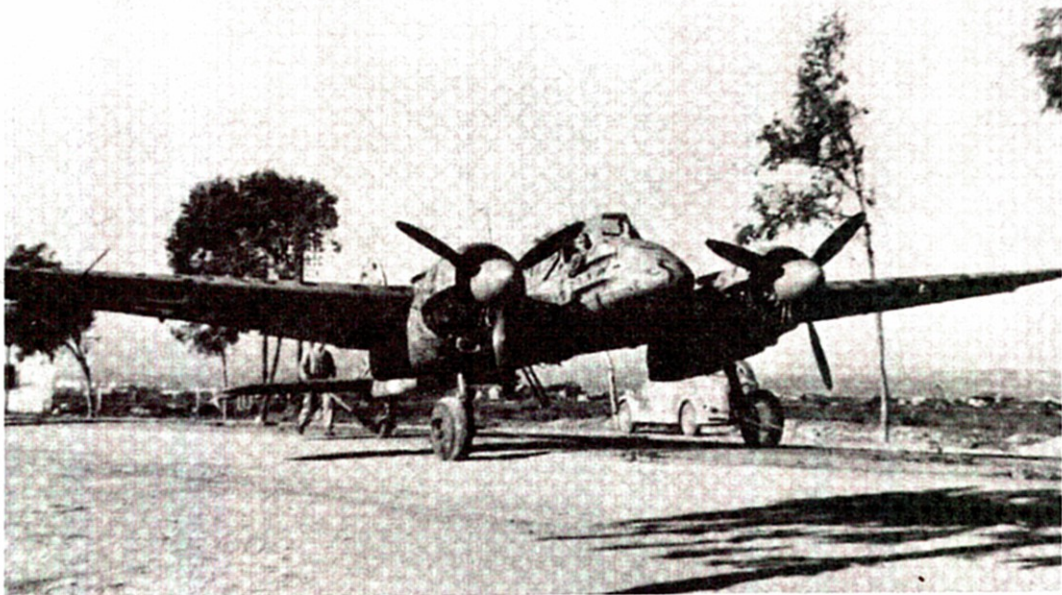
Przeciwnik wycofał się. Tylko na prawym skrzydle oddziały włoskie cofnęły się z Djebel Tabaga. 26 marca po dokonaniu głębokiego obejścia przez pustynię zaatakowały: brytyjska 1. DPanc i nowozelandzka 2. DPiech dowodzona przez generała Freyberga. Wprowadzenie do walki niemieckiej 15. DPanc zdołało powstrzymać ten atak. Umożliwiło też wycofanie okrążonych oddziałów włoskich oraz przygotowanie przez resztki 164. DPiech Zmot. i 21. DPanc nowej linii obronnej koło El Hamma. Ataki 8. Armii w dniach 27 i 28 marca nie zdołały przerwać frontu.

Także na innych odcinkach frontu wojska alianckie przeszły do ofensywy. Pod Guettar włoska dywizja pancerna „Centauro” odparła dwa silne ataki wojsk amerykańskich. W Gafsa nacierała amerykańska 34. DPiech i 9. DPanc. Atak powstrzymały jednostki grupy bojowej dowodzonej przez majora Franza Medicusa.

O północy 4 kwietnia 1943 roku brytyjski III. Korpus 8. Armii podjął atak na pozycje włoskiego XX. Korpusu. Kontratak 15. DPanc rankiem zlikwidował wyłom. 8. Armia straciła około 50 czołgów. Następnego dnia pancerniacy z 15. DPanc osłaniali odwrót 90. DLekkiej. 7 kwietnia oddziały 8. Armii w rejonie Gafsa połączyły się z II. Korpusem USA dowodzonym przez generała George'a Pattona. Wojska Osi wycofały się na pozycję obronną w górach Enfidaville. Osłonę przed wojskami alianckimi nacierającymi z zachodu z rejonu Pichon stanowiła grupa bojowa „Fullriede”. W walkach z czołgami amerykańskiej 6. DPanc Niemcy zniszczyli 60 czołgów przeciwnika. Nawet te lokalne sukcesy nie mogły jednak zmienić coraz gorszej sytuacji militarnej wojsk Osi, którym coraz bardziej brakowało uzupełnień sprzętu i paliwa. Od 24 marca żaden statek z zaopatrzeniem nie dotarł do Tunisu. Całość dostaw dostarczano drogą powietrzną, lecz to co przywoziły transportowe Junkersy, Messerschmitty i Gothy było tylko ułamkiem potrzeb.

10 kwietnia 8. Armia zajęła Sfax, a na północy wojska francuskie zdobyły nadbrzeżny Serrat. 7 kwietnia brytyjska 78. DPiech próbowała opanować kluczową pozycję obronną tzw. Longstop Hill. Atak został odparty przez oddziały 334. DPiech dowodzonej przez generała Krausego. Od 14 do 16 kwietnia nacierała w tym rejonie świeżo przybyła z Wielkiej Brytanii 4. DPiech.

Wojska 8. Armii rozpoczęły atak na Enfidaville w nocy z 19 na 20 kwietnia 1943 roku. Po zdobyciu miasta Montgomery przegrupował siły i 22 kwietnia uderzył w kierunku wybrzeża omijając trudny do zdobycia pas wzgórz koło Zaghouan. 24 kwietnia brytyjska 78. DPiech zdobyła

Samolot szturmowy Henschel Hs 129 B-2 z 8./SchG2, Tunezja, listopad 1942 roku [IWM]

wreszcie wzgórze Longstop otwierając drogę na Tunis. Teraz wojska alianckie nacierały koncentrycznie na całym froncie. Amerykańska 34. DPiech wyparła grenadierów z 47. Pułku z Djebel Tahent. Po przełamaniu 30 kwietnia pozycji dywizji „von Manteuffel” generał von Armin rozkazał odwrót z rejonu Bizerty. 7 maja front w tym rejonie został ostatecznie przełamany. Na środkowym odcinku frontu w rejonie Pont du Fahs bronili się jeszcze spadochroniarze z 5. Pułku „Hermann Göring”. Pluton sierżanta Schäfera zniszczył w ciągu czterech dni 37 czołgów. Jedyną jednostką pancerną wojsk Osi był zbiorczy pułk składający się z resztek 7., 8. i 5. Pułku oraz oddziałów włoskich. Razem około 70 czołgów (w tym dwa „Tygrysy”) i dział samobieżnych.

Brytyjska 1. Armia zaatakowała Medjez el Bab 6 maja. W rejonie tym doszło do jednej z ostatnich w Afryce bitew pancernych. Atak grupy czołgów niemieckich na północne skrzydło zgrupowania uderzeniowego brytyjskiej 1. Armii zakończył się zniszczeniem aż 90 „Crusaderów” i „Stuartów”. Straty Niemców wyniosły 10 czołgów. Kilka czołgów z 21. DPanc wspierało spadochroniarzy pod Miliana koło Pont du Fahs. 7 maja 1943 roku o godzinie 17.40 wojska alianckie wkroczyły do Tunisu. Ostatnia linia oporu wojsk niemiecko-włoskich została utworzona koło Hammanlif. Zdobyta została dopiero 10 maja. W tym czasie kapitulowały otoczone wojska na południe od Bizerty. 4. Dywizja Hinduska zdobyła półwysep i przylądek Bone. Stało się to 12 maja 1943 roku. Walki toczyły jeszcze 90. DLekka i 164. DPiech Zmot. Ostatnie pociski wystrzelono rankiem 13 maja 1943 roku. 12 maja skapitulował generał pułkownik von Armin. Dowódca Deutsches Afrika Korps generał Cramer wysłał ostatni rozkaz: „Do OKW. Amunicja całkowicie wyczerpana, uzbrojenie i wyposażenie zniszczone. Afrika Korps walczyła do końca zgodnie z otrzymanymi rozkazami. Afrika Korps musi powstać jeszcze raz. Heil Hitler! Cramer”.

13 maja o 11.00 walki w Afryce były zakończone. W Afryce poległo 18.594 żołnierzy niemieckich.

Błotnista droga w Tunezji, samochód Ford G 917 i popularny „Kubelwagen” [ADM]

UMUNDUROWANIE AFRIKA KORPS

Pod koniec 1940 roku OKH zleciło Instytutowi Tropikalnemu w Hamburgu opracowanie założeń jakie powinno spełniać umundurowanie tropikalne. Wynikiem tych prac było powstanie wzorów umundurowania tropikalnego, które było potem używane nie tylko w Afryce, ale także w innych regionach o podobnych warunkach klimatycznych (na Krecie, w Grecji czy na Krymie).

Zamiast standardowego koloru Wehrmachtu feldgrau przyjęto tkaninę w kolorze oliwkowym, który szybko płowiał przyjmując barwę piaskową-khaki. Mundur mógł być noszony na terenie Afryki bez ograniczeń, w przypadku wyjazdu do Rzeszy żołnierz miał prawo nosić mundur tropikalny tylko od 1 maja do 30 września. Pewne części umundurowania (np. hełm korkowy czy szorty) mogły być noszone tylko w Afryce. W przypadku gdy żołnierz udawał się do Włoch lub do Rzeszy w okresie od 1 października do 30 kwietnia ubierał nieśmiertelny feldgrau. Podczas kampanii tunezyjskiej część jednostek nosiła standardowe mundury europejskie.

Bluza mundurowa (Field Blouse) miała identyczny krój jak mundury europejskie. Posiadała tylko inny wzór godła (Hoheitszeichen) naszywanego nad prawą górną kieszenią. Część oficerów używała standardowych godeł. Jednostki pancerne początkowo używały czarnych mundurów, a po wprowadzeniu umundurowania tropikalnego pancerniaczy mieli naszywane na kołnierzach godła Panzerwaffe. Innym elementem umundurowania była koszula w takim samym kolorze jak bluza. Field Blouse i koszula były wykonane z bawełny. Często koszula noszona była jako górna część munduru, w takim przypadku na naramiennikach mocowane były odznaki stopni. Naramienniki standardowe. Pod koniec 1942 roku wprowadzono bluzę o odmiennym kroju kieszeni.

Innym elementem umundurowania były spodnie (Hose). W Afryce noszono długie spodnie (Lange Hose), spodnie polowe (Feld Hose), spodnie służące do wpuszczania w długie buty lub sznurowane buty tropikalne (Stiefelhose) i szorty (Kurze Hose). Spodnie były wykonane z bawełny, miały taki sam kolor jak góra munduru. Szorty zalecano nosić tylko podczas dnia. Rozkaz służby medycznej 164. DPiechoty zezwalał na noszenie szortów tylko od 8.00 rano do 17.00 i tylko jako uzupełnienie długich skarpet czy butów tropikalnych. DAK używał kilku modeli spodni, różniących się elementami wyposażenia, liczbą kieszeni itp.

Dowódca 15. DPanc gen. von Neumann-Silkow i oficerowie [CAW]

Żołnierze DAK w umundurowaniu tropikalnym. Działko Flak 38 zamontowane na zdobyczym samochodzie [Tank Museum]

Płaszcz (Mantel) noszony przez żołnierzy DAK był identyczny jak płaszcz europejski, wykonany był z wełny w kolorze oliwkowym. Część wyższych oficerów i generałów nosiła płaszcze skórzane. Jednostki motocyklowe np. 15. Batalion Motocyklowy miały na wyposażeniu ochronne płaszcze motocyklowe (Kraftfahr – Schutzmantel), wykonane z podwójnej podgumowanej tkaniny bawełnianej w kolorze oliwkowym.

Sporadycznie wyżsi oficerowie nosili europejskie mundury w kolorze feldgrau. Spotyka się także informacje o używaniu przez DAK białego munduru tropikalnego składającego się z bluzy, białej koszuli z czarnym krawatem, białych spodni i hełmu korkowego. Prawdopodobnie tak była umundurowana część formacji pomocniczych tzn. Technische Nothilfe, NSKK czy Deutsche Rote Kreuz. Bluzy używane przez żołnierzy Luftwaffe miały inny, bardziej żółty odcień. Żołnierze formacji spadochronowych nosili najczęściej standardowe umundurowanie tych jednostek. Istniały także tropikalne mundury formacji SS. Nosili je członkowie SS/SD Einsatzkommando Tunis. Oprócz mundurów niemieckich oddziały tyłowe używały po odpowiednich przeróbkach zdobycznych mundurów alianckich, szczególnie zbliżonych kolorem mundurowi południowoafrykańskich, które po naszytciu odznak stopni itp. były używane przez jednostki pomocnicze i tyłowe. Większość tych mundurów pochodziła z magazynów zajętych w Tobruku. Część oddziałów walczących w Tunezji przejściowo używała przystosowanych mundurów włoskich.

Szczególne różnorodność istniała panowała wśród noszonych nakryć głowy. Stosowano dwa rodzaje hełmów korkowych; jeden pokryty pokrowcem w kolorze oliwkowym, zaś drugi pokryty tkaniną wełnianą w takim samym kolorze. Używano także zdobycznych hełmów korkowych produkcji holenderskiej, brytyjskiej i południowoafrykańskiej. Na bokach hełmów mocowane były małe metalowe plakietki z godłem w kolorach narodowych (po prawej) i orłem Wehrmachtu (po lewej stronie). W ten sam sposób mocowano kalkomanie na hełmach stalowych (Stahlhelm). Stosowano standardowe hełmy wz. 35 (M 35), hełmy stalowe malowane były kolorem piaskowym, pokrywano je rozmazany błotem lub też na mokrą farbę został posypany piasek. Sporadycznie, gdy niemożliwe było przemalowanie, stosowano hełmy w kolorze feldgrau. Część wyższych oficerów i generałów używała standardowej czapki (Schirmmütze). Najbardziej popularna była jednak czapka polowa (Feldmütze mit grossem Schirm). Część żołnierzy miała na czapce szewron

(Soutache) w kolorze rodzaju broni. Załogi pojazdów bojowych używały furazerek (Felmütze M 38) w kolorze czarnym lub oliwkowym. Jednostki spadochronowe używały czapki nazywanej „Hermann Meyer” będącej adaptacją czapki używanej w okresie przedwojennym przez Luft Hansę.

Używano różnego rodzaju obuwia. Najczęściej były to długie buty sznurowane. Istniała także odmiana obuwia sięgającego tylko nieco ponad kostkę. Ponadto noszono obuwie używane w Europie i buty produkcji włoskiej.

Żołnierze Afrika Korps używali oporządzenia specjalnie przystosowanego do walk w warunkach tropikalnych. Używano brezentowych (MP 38 i MP 40) lub skórzanych (98k) ładownic (Patronentaschen), specjalnych pochw na bagnety 84/98, brezentowych torb na żywność (Brotbeutel) w kolorze oliwkowym, manierek (Feldflasche) wykonanej z aluminium lub z emaliowanej stali), menażek (Kochgeschirr), łopatek saperskich (kleiner Spaten), zasobników (Tragbusche) zawierających maskę przeciwgazową. Zasobnik był malowany tak jak hełm na kolor piaskowy. Oporządzenie uzupełniał plecak (Rucksack) lub tornister (Tornister) wz. 39 (M 39), koc, szelki do noszenia dodatkowego oporządzenia (Sturmgepäck. Oficerowie często mieli skórzane mapniki (Meldenkartentasche) malowane piaskową farbą. Wyposażenie uzupełniały także: gogle przecipyłowe i okulary przeciwsłoneczne oraz torby na granaty ręczne (Handgranaten Sack) wykonane z oliwkowego brezentu.

Pododdziały DAK były także wyposażone w przenośne małe namioty polowe. W skład wyposażenia żołnierza wchodziła ponadto płachta ochronna (Zeltbahn). W Afryce obok standardowych płacht w barwach maskujących brązowo-zielonych używano płacht w kolorze piaskowym.

Na zakończenie warto powiedzieć kilka słów o opasce naramiennej (Ärmelstreifen) „AFRIKA KORPS” reprodukowanej na okładce książki. Opaska została wprowadzona do umundurowania żołnierzy Afrika Korps rozkazem Rommla z 18 lipca 1941 roku. Istniało kilka rodzajów opasek różniących się krojem liter, kolorem tła itp. Opaskę mógł nosić żołnierz służący w Afryce ponad dwa miesiące. 15 stycznia 1943 roku Hitler wprowadził opaskę pamiątkową „AFRIKA” dla wszystkich żołnierzy walczących w Afryce. Opaski „AFRIKA” można było nosić po co najmniej sześciomiesięcznym okresie służby na Czarnym Lądzie (później termin skrócono do czterech miesięcy). Jedynie żołnierze odznaczeni Krzyżem Żelaznym i Niemieckim Krzyżem w Złocie mogli nosić opaskę bez względu na czas służby. Od 31 października 1944 roku zaprzestano nadawania tego odznaczenia pamiątkowego.

Innym godłem, malowanym głównie na pojazdach, była palma z wpisaną w pień swastyką. Było to godło DAK. Godła malowano za pomocą szablonu lub ręcznie. Ponadto pojazdy posiadały godła swoich macierzystych jednostek i inne oznaczenia taktyczne.

AFRIKAKORPS

Stanowiska „Ramcke Brigade” [CAW]

UZBROJENIE I WYPOSAŻENIE

Afrika Korps posiadała uzbrojenie standardowe, takie jak wszystkie inne jednostki Wehrmachtu w tym czasie. Jednak specyfika działań bojowych w Afryce sprawiła, że niektóre typy uzbrojenia posiadały wyposażenie dodatkowe, jak np. filtry powietrza. Natomiast traktowanie frontu afrykańskiego, jako drugorzędnego teatru działań wojennych prowadziło do tego, że w uzbrojeniu Deutsches Afrika Korps znalazło się wiele typów broni zdobycznej, a także rozliczne konstrukcje i przeróbki broni niemieckiej i zdobycznej. Używano również broni, która np. nie była stosowana w jednostkach np. na froncie wschodnim.

Broń strzelecka to głównie karabiny Mauser 98k i pistolety maszynowe MP-38 i MP-40 używano pewnej ilości starszych pistoletów maszynowych Bergmann MP 28.II. Obok karabinów maszynowych MG 34 (na podstawie dwunożnej i trójnożnej) używano także przestarzałych Maxim MG 08/15 i najnowocześniejszych Rheinmetall-Borsig MG 42. W 334. DPiech znajdowała się też pewna ilość karabinów maszynowych MG 37 (t) produkcji czeskiej.

Warto jeszcze dodać, że wykaz uzbrojenia 33. Dywizjonu Rozpoznawczego 15. DPanc wykazuje „Panzerbuche 35 (p)”, czyli polską rusznicę przeciwpancerną wz. 35 (Kb Ur). W Afryce przeszły też chrzest bojowy rusznice 2,8 cm Panzerbuche 41 kalibru 28 mm. Uzbrojenie piechoty ponadto uzupełniały moździerze kalibru 50 i 80 mm i armaty piechoty kalibru 75 mm (7,5 cm I.G).

Uzbrojenie przeciwpancerne, obok wspomnianych uprzednio rusznic, stanowiły armaty przeciwpancerne Pak 35/36 kalibru 37 mm, Pak 38 kalibru 50 mm. W 1943 roku w Tunisie używano niewielkiej ilości armat Pak 40 kalibru 75 mm. Podczas walk pod El Alamein używano ponadto zdobycznych armat sowieckich F-22 i UWS kalibru 76,2 mm. Jako broń przeciwpancerna stosowane były też działa uniwersalne Flak 18/36/37 kalibru 88 mm. Używano także uzbrojenia zdobycznego m.in brytyjskich dział przeciwpancernych 2 pdr (2 funtowych) kalibru 40 mm.

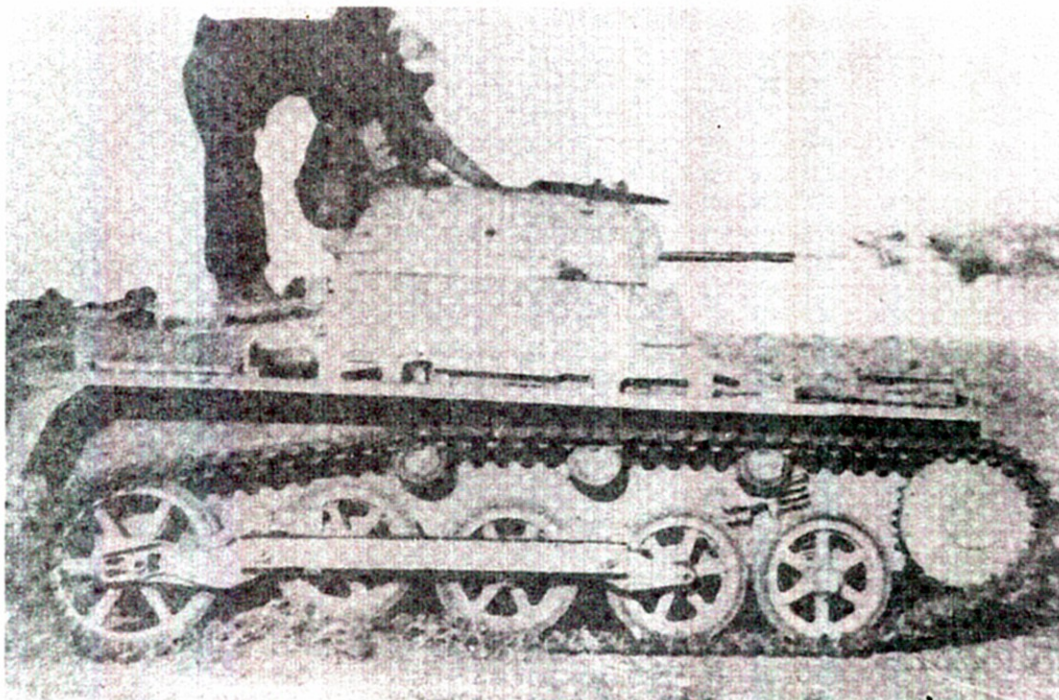
Uzbrojenie jednostek artylerii stanowiły haubice (le. FH 18/1) kalibru 105 mm, armaty kalibru 100 m (K 18), ciężkie haubice kalibru 150 mm (s. FH 18) oraz pewna ilość dział najcięższych m.in francuskich kalibru 194 mm i kalibru 210 mm. Stosowano bojowo sprzęt zdobyczny m.in francuskie armaty kalibru 155 mm (GPF).

Jednostki artylerii przeciwlotniczej posiadały armaty przeciwpancerne Flak 30 i 38 kalibru 20 mm, Flak 36 kalibru 37 mm oraz słynne „88”. Niemcy obsadzili też swoimi załogami pewną ilość stałych stanowisk m.in w Tobruku i Trypolisie uzbrojonych we włoskie armaty przeciwlotnicze (m.in Scotti i Breda kalibru 20 mm i ciężkie armaty przeciwlotnicze kalibru 90 mm).

Niezwykle różnorodne było wyposażenie pancerne. Jednostki DAK posiadały wszystkie typy czołgów używanych przez jednostki Panzerwaffe. Były to czołgi: PzKpfw I (Sd Kfz 101) Ausf. A i Ausf. B, PzKpfw II (Sd Kfz 121) Ausf. C i F, PzKpfw III (Sd Kfz 141) Ausf. E, F, G, H, J, K, L, M i N, PzKpfw IV (Sd Kfz 161 i 161/1) Ausf. D, E, F1, F2 i G oraz PzKpfw VI (Sd Kfz 181) Ausf. H1 „Tiger”. Szczególnie interesujące jest wysłanie do Afryki pewnej ilości wyeksploatowanych już w okresie pokojowym czołgów PzKpfw I Ausf. A. Jednostki pancerne DAK masowo także używały zdobycznych czołgów alianckich m.in: A 12 „Matilda” Mk II, M3 „Stuart”, „Valentine” Mk III. Podczas walk w Tunezji w małych ilościach używano czołgów włoskich.

Następną grupą sprzętu pancernego były samochody pancerne. Używano głównie dwóch rodzajów samochodów: czterokołowych (4x4) Sd Kfz 221, 222 i 223 oraz ośmiokołowych (8x8) Sd Kfz 231, 232. W mniejszej ilości były używane samochody Sd Kfz 233 (8x8) oraz 263 (wóz łączności radiowej). W 1943 roku do Tunezji trafiły prawdopodobnie także nowe Sd Kfz 234/1 „Puma”. DAK używał też zdobycznych południowoafrykańskich wozów Marmon-Herrington Mk II i brytyjskich Daimler Mk II „Dingo” Scout Car. Po bitwie pod Kasserine Niemcy zdobyli także pewną ilość amerykańskich samochodów pancernych (6x4) M 8 „Greyhound”.

Podobnie jak i inne jednostki Wehrmachtu DAK posiadał transporterzy opancerzone. Były to Sd Kfz 250 i 251. Najczęściej używano odmian: Sd Kfz 250/1, 250/3, 250/4, 251/1, 251/4, 251/6 oraz 250/10. Po walkach pod Kasserine Niemcy zdobyli dużą ilość amerykańskich półgąsienicowych transporterów opancerzonych M 3 (Half-Track) i M 4. W 15. DPanc znajdowały się również kołowo-gąsienicowe wozy obserwacyjne (artylerii) Saurer Typ RR 7/2 – Sd Kfz 254.

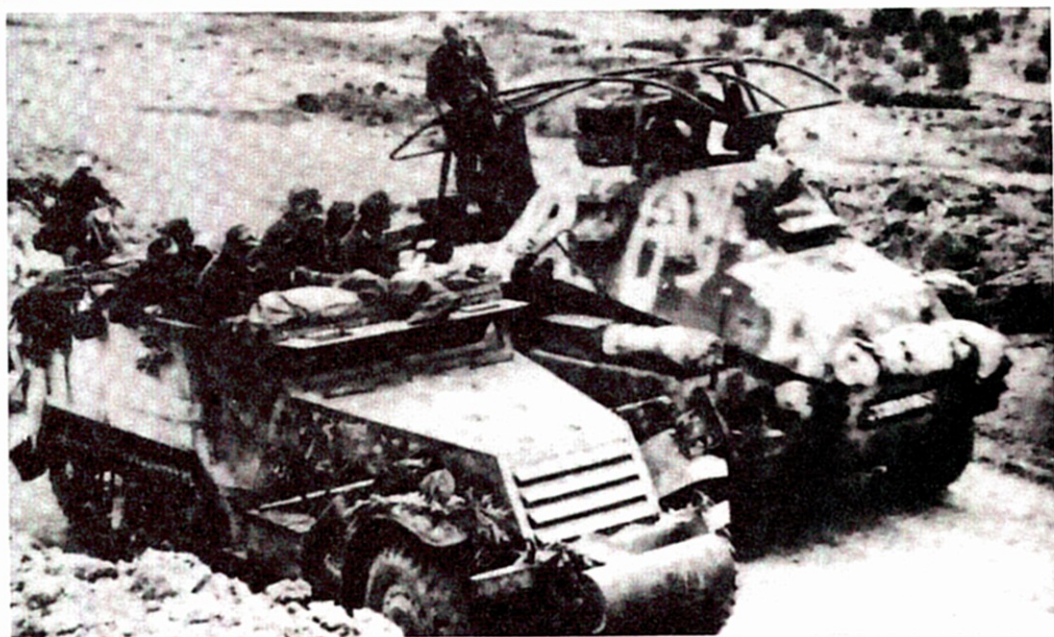
Flammpanzer I używany w czasie walk o Tobruk [Tank Museum]

Obok czołgów w wyposażeniu jednostek pancernych i artylerii możemy znaleźć także działa samobieżne i pancerne. Jako pierwsze trafiły do Afryki działa pancerne 4,7 cm Pak (t) Sfl auf PzKpfw I (Sd Kfz 101) Ausf. B, w 1942 roku dotarły tam dwie baterie (707. 708. sIG Kp – Sfl) dział samobieżnych 15 cm s.IG 33 Sfl auf PzKpfw II. 25 maja 1942 roku firmie Alkett w Berlinie zlecono przebudowę specjalnie dla DAK 30 dział samobieżnych zabudowanych na podwoziach francuskich ciągników Lorraine. Działa oznaczone 15 cm s.FH 13/1 auf Geschützwagen Lorraine (Sd Kfz 135/1) w lipcu (17 sztuk) i w sierpniu (8) trafiły do Afryki. Także w 1942 roku do Sonderverband 288 przydzielono sześć dział szturmowych Sturmgeschütz III Ausf. D. Specjalnie dla DAK zbudowano dziewięć dział pancernych 7,62 cm FK 36 (r) auf Panzerjäger sfl Zugkraftwagen 5 t Sd Kfz 6. Na podwoziu opancerzonego ciągnika artyleryjskiego umieszczono zdobyczą sowiecką armatę kalibru 76,2 F-22. W maju 1942 roku pojazdy, popularnie nazywane „Diana”, trafiły do 605. Panzerjäger Abteilung. Były używane w walkach pod Gazalą i El Alamein. W 1943 roku dywizja spadochronowa „Hermann Göring” posiadała działa szturmowe Sturmgeschütz III Ausf. F8. W bitwie pod El Alamein używano dział pancernych Panzerjäger für Pak 36 (r) – Sd Kfz 139, 66 sztuk dział zostało przydzielonych do 33. i 39. Panzerjäger Abteilung. W 1943 roku podczas walk w Tunezji 21. DPanc miała działa samobieżne leFH 18/2 auf Fahrgestell PzKpfw II (Sf) „Wespe” – Sd Kfz 124.

Ważnym elementem wyposażenia DAK były samochody i motocykle. Podstawowymi typami używanych motocykli były BMW R 75 w wersji solo i z wózkiem bocznym. Zakłady BMW produkowały nawet specjalną wersję dla DAK posiadającą filtr na wlocie powietrza do gaźnika i poprawione chłodzenie. Część motocykli posiadała powiększone zbiorniki paliwa. DAK używał też pewnej ilości włoskich motocykli Guzzi. Uznaniem żołnierzy niemieckich cieszyły się zdobyczne Harleye-Davidsony WC 45. Obok motocykli BMW używano Zündapów KS 500 i 750 oraz starszych motocykli BMW R 12 i R 35.

W. Churchill ogląda zdobyty czołg PzKpfw VI „Tiger” [Tank Museum]

Zdobyczy transporter M3 i wóz łączności Sd Kfz 263 (8x8), Kasserine, 1943 rok

Najpopularniejszym typem samochodu terenowego używanym w Afryce był znany „Kübelwagen” czyli – Volkswagen Ie. gf. Pkw. Typ K 1 (4x2) Typ 82 (Kfz 2). DAK używał głównie „Kübelwagenów” na oponach balonowych o zwiększonej powierzchni nacisku na grunt. Ponadto do Afryki trafiła spora ilość z 582 wyprodukowanych Volkswagenów Typ 87 Limousine z napędem na cztery koła (4x4). Pod tą tajemniczą nazwą kryje się popularny VW „Garbus”. Samochody bez napędu na cztery koła oznaczano Typ 82 E Limousine. Innymi typami pojazdów były: Ie. gl. Einh. Pkw (4x) Stoewer Typ 40 (Kfz 4), produkowany w zakładach Stoewer w Stettin (Szczecin), m. gl. Einh. Pkw (4x4) Horch Typ EFM i 40 (Kfz 15 i Kfz 17 wóz łączności) oraz Typ 1 a i 1 b (Kfz 18 i Kfz 31 sanitarny).

Oddziały DAK używały różnych typów samochodów osobowych m.in Opel „Olympia” i Opel „Kapitan”, Mercedes-Benz 170 V, Horch 830 i innych.

Podstawowymi typami samochodów ciężarowych były Opel-Blitz Typ 2,5-32 o ładowności 1500 kg, Opel-Blitz Typ 3,6-36S (4x2) i Typ 3,6-6700A (4x4) o ładowności 3500 kg. Ponadto na fotografiach znaleźć możemy niekiedy takie samochody ciężarowe jak: m.in Ford V 3000 S (G 198 TS), G 917 T St III a i III b o ładowności 3000-3300 kg, Mercedes-Benz L 3000 Si i L 4500 A (3000 kg i 4500 kg) oraz Büsing-NAG 4500 S-1 o ładowności 4500 kg. 164. Dywizja posiadała pewną ilość półgąsienicowych Opel-Blitz „Maultier” Typ 3,6-36/SSM. W 1942 roku w Afryce testowano pierwsze seryjne samochody ciężarowe typu Tatra 111. Nieliczne egzemplarze samochodów tego typu (produkcji powojennej) używane są w Polsce do dnia dzisiejszego.

W jednostkach artylerii oraz saperów używane były półgąsienicowe ciągniki artyleryjskie Sd Kfz 10 (Ie. Zgkw. 1 ton), które ciągnęły działa Flak 30 i 38 oraz Pak 35/36, 38 i 40, Sd Kfz 11 (Ie. Zgkw. 3 ton), Sd Kfz 6 (m. Zgkw. 5 ton), Sd Kfz 7 (m. Zgkw 8 ton) oraz Sd Kfz 8 (s. Zgkw. 12 ton). W jednostkach wyposażonych w czołgi PzKpff IV i PzKpff VI „Tiger” używano ciężkich ciągników Sd Kfz 9 (s. Zgkw. 18). W niewielkiej ilości stosowano też ciągniki produkcji francuskiej typu Unic-Kegresse P 107 (Zgkw. U 304 (f)) oraz Somua (Zgkw. S 303 (f)).

Obok wymienionych powyżej typów stosowano masowo także samochody zdobyczne produkcji amerykańskiej i brytyjskiej firm Ford, Chevrolet, GMC, Leyland, Austin, AEC i innych.

ORGANIZACJA JEDNOSTEK

Pierwszą wielką jednostką Wehrmachtu, która trafiła na afrykański teatr działań wojennych była 5. Afrykańska Dywizja Lekka (5. leichte Afrika Division). Początkowo dywizja ta otrzymała nazwę, którą można przetłumaczyć jako: Jednostka Zaporowa „Libia” (Sperrverband Libyen). Dywizja ta była jednostką improwizowaną, powstałą z pododdziałów wchodzących dotychczas w skład odwodu dowództwa wojsk lądowych OKH (Oberkommando des Heeres).

Pomimo podobieństwa nazwy do dywizji lekkich biorących udział w kampanii w Polsce, 5. dywizja lekka nie przypominała ich nawet w najmniejszym stopniu. „Wrześniowe” dywizje lekkie prezentowały naprawdę poważną siłę bojową porównywalną z siłą dywizji pancernej. Miały one pułk kawalerii zmotoryzowanej (w rzeczywistości był to zwykły pułk piechoty zmotoryzowanej z nieco inną nazwą), pułk rozpoznawczy, pułk artylerii i od jednego batalionu do trójbatalionowego pułku czołgów. Tymczasem 5. DLek była bez porównania słabsza, a nazwa „dywizja” została jej nadana trochę na wyrost. W skład tej dywizji weszły:

- 5. Pułk Pancerny (Panzer-Regiment 5.) z dwoma batalionami czołgów, które były nieco słabsze niż w zwykłych dywizjach pancernych, bo tylko trzykompanijne;
- 200. zmotoryzowany Pułk Specjalnego Przeznaczenia (Infanterie-Regiment zu besonderer Verwendung 200.), który składał się z 2. i 8. batalionów ciężkich karabinów maszynowych;
- 200. zmotoryzowany Batalion Saperów Specjalnego Przeznaczenia (Pionier-Bataillon z. b. V.);
- II./155 zmotoryzowany dywizjon artylerii (Artillerie-Abteilung II./155). Numer 155. był oczywiście numerem pułku z którego pochodził tenże drugi dywizjon;
- 3. Batalion Rozpoznawczy (Aufklärungs-Abteilung 3.);
- 606. Batalion Przeciwlotniczy (Flugzeugabwehr-Bataillon 606.);
- 39. i 605. Dywizjony Przeciwpancerne (Panzerjäger-Abteilung 39. und 605.).

Poza jednostkami bojowymi w dywizji tej znalazły się dość mocno rozbudowane oddziały transportowe oraz zaopatrzeniowe i sanitarne. Całość dywizji była w pełni zmotoryzowana. Zwraca tu uwagę duża ilość sprzętu przeciwpancernego – aż dwa dywizjony. 39. dywizjon miał zwykłe holowane armaty kalibru 37 mm (Pak 35/36), zaś dywizjon 605. samobieżne niszczyciele czołgów 4, 7 cm Pak (t) (Sf) auf Panzerkampfwagen I Ausf B. Niestety sprzęt którym dysponowały te dywizjony nie był zbyt skutecznym środkiem walki z dobrze opancerzonymi brytyjskimi czołgami piechoty takimi jak „Valentine” i „Matilda”. Nowsze armaty 50 milimetrowe Pak 38 znalazły się w kompaniach ppanc w batalionach cekaemów (8. batalion miał ich 15, a 2. batalion tylko 6 sztuk). Także każda z kompanii cekaemów miała po 3 rusznice przeciwpancerne Panzerbüchse 39, które były prawie wogóle nieskuteczne i często wykorzystywane były w wersji służącej do wystrzeliwania granatów (Granatbüchse 39).

Etatowo w kwietniu 1941 roku 5. dywizja lekka miała: 103 erkaemy, 90 cekaemów, 21 granatników 50 mm, 12 moździerzy 81 mm, 18 rusznic przeciwpancernych 7, 9 mm, 27 armat ppanc 37 mm, 24 armaty ppanc 50 mm, 27 samobieżnych czeskich armat ppanc 47 mm, 36 samobieżnych armat przeciwlotniczych 20 mm (SdKfz 10/4), 12 lekkich haubic kalibru 105 mm, 30 samochodów pancernych, 50 czołgów lekkich PzKpfw I i II, 56 czołgów PzKpfw III i 24 czołgi PzKpfw IV.

Należy dodać, że etat 5. dywizji lekkiej bardzo często się zmieniał, co wiązało się z zabieraniem pojedynczych pododdziałów tej dywizji do odwodu Grupy Pancernej „Afryka”. W zamian przydzielano do niej inne jednostki. W późniejszym okresie do dywizji tej trafił na przykład dywizjon ciężkich armat przeciwlotniczych kalibru 88 mm należących organizacyjnie do Luftwaffe. Zmienna była także siła pułku pancernego, wynikało to z faktu, że zniszczone czołgi typu PzKpfw II, których produkcja została przerwana jeszcze wiosną 1940 roku, zastępowano nowymi PzKpfw III.

Kolejną wielką jednostką niemiecką, która trafiła do Afryki była 15. Dywizja Pancerna (15. Panzer-Division). Była ona pełnowartościową dywizją pancerną, lecz w Afryce nigdy nie wystąpiła w swojej pełnej sile. Wynikało to z faktu, że jej pododdziały były przewożone stopniowo, a już na początku sierpnia 1941 roku dywizji tej został zabrany cały pułk piechoty zmotoryzowanej (w późniejszym okresie piechota zmotoryzowana była nazywana grenadierami pancernymi). Zabrano z 15. DPanc 104. pułk piechoty zmotoryzowanej wszedł w skład nowoutworzonej (z 5. dywizji lekkiej) 21. dywizji pancernej.

Ogółem 15. i 21. dywizje pancerne miały identyczny skład, różniący się od etatu zwykłej dywizji pancernej. Każda z tych dywizji miała pułk pancerny, pułk piechoty zmotoryzowanej (wzmocniony w międzyczasie jednym batalionem piechoty zmotoryzowanej), zmotoryzowany pułk artylerii oraz bataliony: saperów, rozpoznawczy, przeciwpancerny i łączności. Należy jeszcze raz podkreślić, że dywizje te były słabsze od dywizji pancernych walczących w Rosji o jeden pułk piechoty zmotoryzowanej.

Latem 1942 roku każda z tych dywizji pancernych miała ogółem: 379 erkaemów, 26 cekaemów, 49 rusznic przeciwpancernych 7, 9 mm, 39 moździerzy 81 mm, 97 armat przeciwpancernych 37 mm, 6 samobieżnych dział piechoty 150 mm (15 cm sIG 33 auf PzKpfw II (St)), 4 armato-haubice (ex-brytyjskie) kalibru 87, 6 mm, 24 haubice 105 mm, 8 haubic ciężkich 150 mm, 6 samochodów pancernych z armatami 75 mm (SdKfz 233), 28 samochodów pancernych (SdKfz 221, 222 i 231), 27 transporterów opancerzonych, 6 samobieżnych ex-sowieckich armat przeciwpancernych kalibru 76, 2 mm (Märder III), 50 czołgów PzKpfw II, 82 PzKpfw III i 24 PzKpfw IV.

Następną dywizją, która trafiła do Afryki była 90. Dywizja Lekka. Poprzednie dywizje niemieckie na „czarnym lądzie” były jednostkami przede wszystkim pancernymi z niewielką ilością piechoty, natomiast 90. DLekka była pierwszą na tym froncie niemiecką dywizją zmotoryzowaną mającą w swoim składzie przede wszystkim pododdziały grenadierów.

Początkowo, kiedy dywizja ta nazywana była Dywizją Afrykańską, w jej składzie były tylko dwa pułki piechoty – 155. trzybatalionowy Pułk Strzelców (Schütz-Regiment 155.) oraz 361. dwubatalionowy Pułk Piechoty (Infanterie-Rgt 361.). Poza tym w skład tej dywizji wchodziły jeszcze mieszana kompania rozpoznawcza, dywizjon artylerii, batalion saperów i kompania łączności.

W miarę napływu do Afryki nowych jednostek dywizja ta była wzmacniana. W międzyczasie zmieniono nazwę tej jednostki na 90. lekką dywizję afrykańską. Już od połowy 1942 roku jej skład był taki jak to przedstawiło w zamieszczonym schemacie. Dywizja ta została wzmocniona kolejnym 200. Pułkiem Piechoty zmotoryzowanej, batalionem czołgów oraz dywizjonami artylerii i przeciwpancernym. W ten sposób 90. dywizja lekka osiągnęła etat zbliżony do zwykłej dywizji zmotoryzowanej. Nie miała ona natomiast własnych oddziałów transportowych, a zaopatrzenie było jej dostarczane przez kolumny transportowe należące do dowództwa armii pancernej „Afryka”.

Ogółem 90. afrykańska dywizja lekka miała: 493 erkaemy, 51 cekaemów, 33 rusznice przeciwpancerne kalibru 7, 9 mm, 48 moździerzy 81 mm, 30 armat przeciwpancernych 37 mm, 72 armaty przeciwpancerne 50 mm, 12 lekkich dział piechoty 75 mm i 6 ciężkich 150 mm, 16 armat przeciwlotniczych, 4 armato-haubice 87, 6 mm, 16 haubic 105 mm, 8 ciężkich armat 105 mm, 2 samochody pancerne SdKfz 221 i 6 SdKfz 222, 25 czołgów lekkich PzKpfw II, 40 czołgów średnich PzKpfw III i 12 PzKpfw IV.

Kolejna 164. lekka dywizja afrykańska powstała z przekształcenia dywizji piechoty o tym samym numerze. Była ona transportowana do Afryki „na raty” i stąd początkowo brakowało w niej wielu pododdziałów i środków transportowych. Pułki piechoty wchodzące w jej skład były w rzeczywistości pułkami grenadierów pancernych. Zmotoryzowane były także wszystkie pozostałe jednostki tej dywizji. W wyniku doświadczeń wyniesionych z walk w Afryce, które wykazały że najważniejszym problemem dla piechoty jest skuteczna obrona przed czołgami, także i ta dywizja

miała w składzie każdej z kompanii grenadierów armaty przeciwpancerne. W przypadku 164. dywizji lekkiej nasycenie bronią przeciwpancerną przekroczyło jednak wszelkie normy – ogółem znalazło się w niej aż 201 armat przeciwpancernych Pak 35/36 kalibru 37 mm! Mimo, że armaty te nie były już w tym czasie zbyt skuteczne, to jednak dzięki takiemu nasyceniu bronią panc można było mieć nadzieję na powstrzymanie czołgów wroga. Poza pułkami grenadierów pancernych w dywizji tej znalazły się batalion rozpoznawczy, przeciwpancerny, saperów i łączności oraz w pełni zmotoryzowane jednostki transportowe, sanitarne i zaopatrzeniowe. Słaby był natomiast pułk artylerii i dywizyjnej. Miał on zmotoryzowany dywizjon lekkich haubic oraz tylko dwubateryjny dywizjon z ośmioma działami góorskimi 7, 5 cm GebG 36. Słabe uzbrojenie artyleryjskie większości dywizji było także związane z chęcią zgromadzenia jak największej ilości jednostek artylerii i bezpośrednio w ręku dowództwa Armii Pancerniej „Afryka”.

164. dywizja lekka na początku sierpnia 1942 roku miała 574 cekaemy, 50 cekaemów, 94 rusznice ppanc, 201 armat ppanc 37 mm, 48 moździerzy 81 mm, 18 lekkich dział piechoty 75 mm, 8 haubic górskich 75 mm, 12 haubic 105 mm, 27 transporterów opancerzonych i 28 samochodów pancernych.

Na przykładzie 164. dywizji lekkiej najlepiej widać dążenie dowództwa niemieckiego do tego, aby każdy z pododdziałów dywizji walczących w Afryce był jak najbardziej samodzielny. Zrezygnowano na przykład z organizowania w batalionie grenadierów jednej kompanii ciężkiej, a w zamian wzmocniono uzbrojenie zwykłych kompanii. W ten sposób każdy z batalionów składał się z czterech identycznie uzbrojonych kompanii grenadierów (po 18 erkaemów, 2 cekaemy, 2 moździerze 81 mm, 3 rusznice ppanc i 6 armat ppanc 37 mm). Armaty przeciwpancerne znalazły się także w kompaniach saperów i rozpoznawczych. Zgodnie z tą samą zasadą uzbrojone zostały bataliony i kompanie grenadierów w 15. i 21. dywizjach pancernych oraz 90. dywizji lekkiej.

Po ciężkich stratach poniesionych przez 164. dywizję podczas bitwy pod El Alamein i w trakcie walk odwrotowych jej organizacja została nieco zmieniona. W lutym 1943 rozwiązano 125. PGrenPanc przydzielając zamiast niego pułk grenadierów pancernych „Afrika”, który z kolei został utworzony z Sondervbänd 288. Jeden batalion z rozwiązanego 125. pułku wcielono do 382. PGrenPanc tejże dywizji. Do 164. dywizji przydzielono także jeden dywizjon artylerii i ciężkiej (zamiast dywizjonu artylerii górskiej). Poza tym organizacja, a co za tym idzie, siła bojowa 164. dywizji lekkiej nie uległa większej zmianie.

Kolejną dywizją afrykańską była 334. Dywizja Piechoty. W przeciwieństwie do innych dywizji walczących na tym teatrze działań nie była ona dywizją zmotoryzowaną, a jej skład nie odbiegał zbyt od etatu zwykłej dywizji piechoty z końca 1942 roku. Główną siłą bojową tej jednostki stanowiły dwa pułki piechoty, i co nietypowe, pułk strzelców górskich. Wszystkie te pułki miały w swoim składzie po trzy bataliony piechoty (strzelców). Poza tym w składzie dywizji znalazły się zwykle etatowe jednostki jak: pułk artylerii, batalion saperów, batalion szybki (tak zwany Schnelle-Abteilung, czyli połączone dywizjony przeciwpancerny i rozpoznawczy) i inne.

Ostatnią dywizją pancerną skierowaną do Afryki była 10. DPanc. Była to pełnowartościowa dywizja pancerna o bardziej rozbudowanych jednostkach, niż to przewidywał etat z roku 1942. Miała ona dwa pułki genadierów pancernych (dwubatalionowe), pułk czołgów (także z dwoma batalionami) oraz pancerny batalion rozpoznawczy, pułk artylerii, dywizjon artylerii i przeciwpancernej, batalion saperów i służby. Co istotne dywizja ta została wysłana do Afryki po uzupełnieniu i wypoczynku we Francji. Zgodnie ze zwyczajami panującymi w Afryce wzmocnione były jednostki przeciwpancerne dywizji. Poprawiono też ochronę przeciwlotniczą i do pułku artylerii jako czwarty dywizjon trafili 302. dywizjon artylerii przeciwlotniczej (Heeres-Flak-Art-Abt. 302.) wyposażony w armaty plot kalibru 88mm.

W lutym 1943 roku 10. DPanc została jeszcze wzmocniona dodatkowym, trzecim batalionem czołgów. Batalion ten liczył wprawdzie tylko dwie kompanie po 10 czołgów, ale za to jakich! Były to bowiem dwie kompanie „Tygrysów” pochodzące z 501. Batalionu Czołgów Ciężkich. „Tygrysy” z 504. Batalionu trafiły także do 15. DPanc.

Ogółem w lutym 1942 roku 10. dywizja pancerna powinna była mieć około 15.500 żołnierzy, 640 erkaemów, 60 cekaemów, 30 moździerzów 81 mm, 51 rusznic przeciwpancernych kalibru 7, 9 mm i 15 rusznic kalibru 28 mm, 12 armat przeciwpancernych 37 mm, 24 armaty ppanc 50 mm i 9 armat ppanc 75 mm, 20 dział piechoty 75 mm i 8 kalibru 150 mm, 26 armat przeciwlotniczych 20 mm (w tym 8 samobieżnych), 2 samobieżne armaty przeciwlotnicze poczwórnie sprzężone 20 mm (SdKfz 7/1), 8 armat plot 88 mm, 12 haubic 105 mm, 8 haubic 150 mm, 4 armaty 105 mm, 12 samobieżnych haubic 105 mm (najprawdopodobniej były to 10, 5 cm leFH 18 auf geschützwagen Lorraine Schlep-per), 6 samobieżnych haubic 150 mm (sFH 13) na podwoziu ciągnika Lorraine, 6 samochodów pancernych SdKfz 221, 6 SdKfz 222, 12 SdKfz 231 i 6 SdKfz 233. Etatowo dywizja ta miała też dwa bataliony po cztery kompanie czołgów średnich, co w zależności od liczebności kompanii (po 17 lub 22 wozy) dawało od 136 do 176 czołgów PzKpfw III i IV różnych wersji, oraz batalion 20 „Tygrysów”.

Specjalnie z myślą o wysłaniu do Afryki została sformowana 999. Brygada Afrykańska (Afrika-Brigade 999.). Początkowo składała się ona z dwóch zmotoryzowanych pułków piechoty o dość niespotykanym składzie wspartych kompanią saperów. Każdy pułków miał dwa bataliony piechoty (częściowo zmotoryzowane) oraz zmotoryzowany dywizjon artylerii. Całości dopełniały dość skromne oddziały transportowe, zaopatrzeniowe i sanitarne oraz kompania łączności i pluton samochodów pancernych.

W lutym 1943 roku 999. brygada afrykańska dysponowała 348 erkaemami, 32 cekaemami, 32 moździerzami 81 mm, 6 armatami przeciwpancernymi 37 mm, 38 armatami ppanc 50 mm, 6 rusznicami ppanc 7, 9 mm oraz 3 samochodami pancernymi SdKfz 221 i 4 SdKfz 222.

Jeszcze w tym samym miesiącu 999. brygada została rozszerzona do stanu dywizji. Powiększono jej pułki piechoty o jeden batalion, zaś dywizjon artylerii połączono w zmotoryzowany pułk artylerii przydzielając dodatkowo dywizjon ciężkich haubic. Utworzono też batalion rozpoznawczy, łączności i saperów. Powiększono też oddziały transportowe dywizji. Większość dywizji nie miała jednak wystarczającej ilości samochodów, a wszystkie bataliony piechoty oraz batalion saperów 999. dywizji pozostały tylko w części zmotoryzowane.

Ogółem 999. dywizja afrykańska dysponowała 564 erkaemami, 52 cekaemami, 50 moździerzami 81 mm, 12 rusznicami przeciwpancernymi 28 mm, 33 armatami ppanc 50 mm i 30 armatami 75 mm, 12 Marderami i 18 miotaczami ognia oraz 4 samochodami pancernymi SdKfz 221, 8 SdKfz 222, 12 SdKfz 231 i 6 SdKfz 233.

Poza tak zwanymi „wielkimi jednostkami” jak dywizje i brygady dowództwo Panzer-Armee „Afrika” dysponowało także dużą ilością mniejszych samodzielnych oddziałów. Jednostki wsparcia wchodzące w skład armii pancerniej „Afryka” w dniu 1 maja 1942 roku zostały przedstawione na diagramie. Pododdziałów takich było bardzo wiele i były one bardzo różnorodne. Znalazły się tu dywizjony artylerii zmotoryzowanej i nadbrzeżnej, przeciwpancernej, przeciwlotniczej wchodzącej w skład wojsk lądowych jak i cały pułk ciężkiej artylerii plot należącej do Luftwaffe. Bezpośrednio pod rozkazy dowództwa Armii Pancerniej „Afryka” podlegał także 288. Pułk Piechoty Zmotoryzowanej (Verband 288). Poza tym APanc „Afryka” dysponowała też pułkiem łączności, batalionem obserwacyjnym oraz dowództwem artylerii szczebla brygadowego i pułkowego. Duże znaczenie dla miłośników Afrika-Korps miała też obecność kompanii propagandowej, której zawdzięczamy całą obfitość filmów i zdjęć dotyczących działań wojsk niemieckich w Afryce.

W późniejszym okresie wzmocnieniu uległo zwłaszcza wsparcie artyleryjskie armii pancerniej „Afryka”. Na przykład we wrześniu 1942 roku istniały już dwa pułki artyleri-

i „Afryka” (Afrika Artillerie Regiment 1. und 2.). W celu ich utworzenia zmotoryzowano część dywizjonów obrony wybrzeża i tym samym w ich skład weszły duże ilości zdobycznego sprzętu francuskiego (armaty 105 mm) nagminnie wykorzystywanego przez Niemców właśnie do obrony wybrzeży. Ogółem 1. pułk miał trzy dywizjony po trzy baterie z 9 moździerzami 210 mm, 12 armatami 105 mm i 12 brytyjskimi armato-haubicami 87, 6 mm, zaś 2. pułk artylerii cztery dywizjony z 24 francuskimi i 12 niemieckimi armatami 105 mm oraz 9 haubicami 150 mm. Do Afryki dostarczono też dywizjon Nebelwerferów z 18 wyrzutniami 15 cm Nebelwerfer 41.

Jednostki z dyspozycji Panzer-Armee „Afrika” bardzo często były przydzielane poszczególnym dywizjom, bądź też improwizowano z nich różne związki bojowe. Czasem także wydzielano pododdziały z dywizji i oddawano pod dowództwo całej armii. Takie zjawisko ciągłej „żonglerki” poszczególnymi oddziałami właśnie w Afryce przybrało najszerze rozmiary i świadczy to wyjątkowo dobrze o świetnym wyszkoleniu i prężności niemieckich sztabów i żołnierzy. Trzeba podkreślić, że w innych armiach, czy to aliantów zachodnich, czy zwłaszcza Sowieców, takie posunięcia byłyby wogóle niemożliwe. Na przykład w armii brytyjskiej istniał podział dywizji na brygady i o ile dywizje pancerne wymieniały się czasem takimi brygadami, to już w przypadku dywizji piechoty takie działanie stosowano bardzo rzadko i nad wyraz niechętnie. Obawiano się, że po takich zmianach nie da się osiągnąć należytego współdziałania pomiędzy nieznającymi się dobrze dowódcami i żołnierzami. Wehrmacht natomiast nie miał takich problemów. Przez całą wojnę także na froncie wschodnim powstawały różnego rodzaju improwizowane grupy bojowe, a od jesieni 1944 roku zaczęto nawet specjalnie tworzyć sztaby szczebla dywizyjnego, które miały przejąć dowodzenie nad różnymi samodzielnymi bądź wcześniej rozbitymi jednostkami.

Poza jednostkami należącymi do armii lądowej (OKH) w Afryce znalazły się także dość liczne oddziały podporządkowane Luftwaffe (OKL). Poza dywizjonami i pułkami lotniczymi w skład Luftwaffe wchodziła też większość artylerii przeciwlotniczej, która w walkach na pustyni odegrała szczególnie dużą rolę. Wspomniano już wyżej, że w składzie armii pancernej „Afryka” znalazł się pułk artylerii plot (Flak-Regiment 135.), który został przekazany przez dowództwo Luftwaffe do walk naziemnych. Pułk ten pochodził z 19. Dywizji Artylerii Przeciwlotniczej (Flak-Division 19.). Dywizja ta była w dużym stopniu zmotoryzowana i miała jeszcze trzy podobne ciężkie pułki artylerii plot, które oddały znaczne usługi w zwalczaniu brytyjskich, a potem i amerykańskich czołgów. Oprócz tego w Afryce walczyła też 20. DAPlot, lecz niestety nie wiadomo dokładnie ile miała pułków artylerii (najprawdopodobniej trzy lub cztery). Obrona przeciwpancerna była zresztą tylko ubocznym zadaniem tych jednostek, a przede wszystkim zajmowały się one ochroną lotnisk, szlaków komunikacyjnych i portów. Przez cały czas walk obie dywizje artylerii plot podlegały bezpośrednio dowództwu 2. Floty Powietrznej, a nie wojskom lądowym.

PANZERGRUPPE AFRIKA, PANZERARMEE AFRIKA, DEUTSCH-ITALIENISCHEN PANZERARMEE

Skład:

Rok 1941

wrzesień	DAK: DP Savona, 21. DPanc, załoga twierdzy Bardia; XXI. K (wł.): DP Bologna, DP Pavia, DP Brescia; Dyspozycja: 15. DPanc
październik/listopad	DAK: DP Savona, DSpec Afryka, 15., 21. DPanc, załoga twierdzy Bardia; XXI. K (wł.): DP Bologna, DP Pavia, DP Brescia.
grudzień	DAK: 15. i 21. DPanc X. K (wł.): oddziały ochrony w zachodniej Cyrenajce; XXI. K (wł.): 27. Brescia, 25. Bologna, 17. Pavia, 102. DZmot Trento;

Marmarica (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete;
Dyspozycja: 55. Savona, 90. lekDAfr.

Rok 1942
styczeń

DAK: 15. i 21. DPanc;
XXI. K (wł.): 17. Pavia, 25. Bologna, 27. Brescia, 102. DZmot Trento;
Marmarica (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete;
Dyspozycja: 55. Savona i 90. lekDAfr.

luty

DAK: 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete, 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 25. Bologna i 27. Brescia;
XXI. K (wł.): 17. Pavia i 102. DZmot Trento;
Dyspozycja: 90. lekDAfr.

marzec

DAK: 15. i 21. DPanc, 90. lekDAfr;
X. K (wł.): 25. Bologna, 27. Brescia;
XXI. (wł.): 17. Pavia, 60. Sabratna, 102. DZmot Trento.
Włoski Korpus Zmot: 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete.

kwiecień

DAK: 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 17. Pavia, 27. Brescia;
XX. KZmot (wł.): 101. DZmot Trieste; 132. DPanc „Ariete”;
XXI. K (wł.): 25. Bologna, 60. Sabratna, 102. DZmot Trento;
Dyspozycja: 90. lekDAfr.

maj

DAK: 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 17. Pavia, 27. Brescia;
XX. KZmot (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete;
XXI. K (wł.): 90. lekDAfr, 102. DZmot Trento;
Dyspozycja: w Cyrenajce 25. Bologna, 60. Sabratna.

czerwiec

DAK: 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 17. Pavia, 27. Brescia;
XX. KZmot (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete;
XXI. K (wł.): 90. lekDAfr, 60. Sabratna, 102. DZmot Trento.

lipiec

DAK: 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 17. Pavia, 27. Brescia;
XX. KZmot (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete;
XXI. K (wł.): 90. lekDAfr, 60. Sabratna, 102. DZmot Trento.
Dyspozycja: 133. DPanc Littorio.

sierpień

DAK: 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 17. Pavia, 27. Brescia;
XX. KZmot (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete;
XXI. K (wł.): 60. Sabratna, 102. DZmot Trento;
Dyspozycja: 90. lekDAfr; 164. lekDAfr, 133. DPanc Littorio.

wrzesień

DAK: 15. i 21. DPanc, 90. lekDAfr;
X. K (wł.): 27. Brescia, DSpad Folgore, BSpad Ramecke;
XX. KZmot (wł.): 101. DZmot Trieste, 132. DPanc Ariete, 133. DPanc Littorio;
XXI. K (wł.): 25. Bologna, 102. DZmot Trento, 164. lekAfrD.

październik

DAK: 15. i 21. DPanc;
X. K (wł.): 27. Brescia, BSpad Ramecke, 101. DZmot Trieste;
XX. KZmot (wł.): DSpad Folgore, 132. DPanc Ariete, 133. DPanc Littorio.

- listopad/styczeń 1943 XXI. K (wł.): 25. Bologna, 164. lekDAfr, 102. DZmot Trento; Dyspozycja: 90. lekDAfr.
DAK/XX. (wł.): 15. i 21. DPanc, 132. DPanc Ariete, 133. DPanc Littorio; X. K (wł.): DSpad Folgore, BSpad Ramcke, 27. Brescia, 101. DZmot Trieste;
 XXI. K (wł.): 164. lekDAfr, 25. Bologna, 102. DZmot Trento; Dyspozycja: 90. lekDAfr, 17. Pavia, Giovanni Fascisti.
 luty **DAK:** 15. DPanc, 90. lekDAfr;
 XX./XX. (wł.): Giovanni Fascisti, La Spezia, Pistoia, DZmot Trieste, DPanc Centauro;
 Dyspozycja: 164. lekDAfr, BSpad Ramcke.

1. ITALIENISCHE ARMEE

Powstała na początku marca 1943 roku. Podlegała ona Grupie Armii „Afryka” utworzonej z Armii Pancerniej Afryka.

- Skład:
 Rok 1943
 marzec/kwiecień **DAK/XX** (wł.) i **XXI** (wł.): La Spezia, Pistoia, Giovanni Fascisti, DZmot Trieste,
 DPanc Centauro, 164. lekDAfr, BSpad Ramcke, 90. lekDAfr, 15. DPanc.
 maj **DAK:** 21. DPanc, Superga;
 XX/XXI (wł.): La Spezia, Pistoia, Giovanni Fascisti, DZmot Trieste,
 90. i 164. lekDAfr;
 Dyspozycja: 15. DPanc.

5. PANZER ARMEE

Powstała 8 grudnia 1942 roku w Afryce z przekształcenia sztabu LXXXX. Korpusu Armijnego (Niemcy stosowali zapis rzymski używając czterech X na zapisanie liczby 40). Pozostała w Tunisie aż do kapitulacji 13 maja 1943, a oficjalnie została rozwiązana 30 czerwca tegoż roku. Początkowo podlegała Oberbefehlshaber Süd, a od marca 1943 Grupie Armii „Afryka”.

- Dowódcy:
 8 grudzień 1942 Hans Jürgen von Arnim
 9 marzec 1943 Gustaw von Voerst

- Skład:
 Rok 1943
 styczeń 10. DPanc, General Göring, 334. DPiech;
 luty 10. DPanc, General Göring, 334. DPiech; DPiech Superga;
 marzec 10. i 21. DPanc, General Göring, 334. DPiech, DPiech Superga;
 kwiecień General Göring, 334. DPiech, DPiech Superga;
 maj Grupa Korpusna Weber: 334. DPiech, 10. DPanc, General Göring;
 Dyspozycja: Dywizja von Manteuffel.

DEUTSCHES AFRIKA KORPS (DAK)

Dowódcy: generał porucznik Erwin Rommel (19.02.1941 – 15.08.1941), generał porucznik Ludwig Crüwell (15.08.1941 – 8.03.1942), generał porucznik (od 22.06.1942 generał broni pancernej) Walther K. Nehring (9.03.1942 – 31.08.1942), pułkownik Fritz Bayerlein (31.08.1942), generał major Gustav von Vaerst (31.08.1942 – 17.09.1942), generał wojsk pancernych Wilhelm Ritter von Thoma (17.09.1942 – 4.11.1942), pułkownik Fritz Bayerlein (4.11.1942 – 19.11.1942), generał wojsk pancernych Gustav Fehn (19.11.1942 – 16.01.1943), generał major Kurt Freiherr von Liebenstein (16.01.1943 – 17.02.1943), generał porucznik Heinz Ziegler (17.02.1943 – 5.03.1943), generał wojsk pancernych Hans Cramer (5.03.1943 – 12.05.1943)

Podczas walk w Afryce utworzono też dowództwa wyższego szczebla niż dowództwo Deutsches Afrika Korps. Były to (w kolejności chronologicznej): Panzergruppe Afrika (Grupa Pancerna Afryka), Panzerarmee Afrika (Armia Pancerna Afryka) ta ostatnia jednostka 23 lutego 1943 została przemianowana na Grupe Armii „Afryka”. Tego samego dnia powstała Herresgruppe Afrika. Z XC. Korpusu w Tunezji została utworzona 5. Armia Pancerna (Panzer-Armecoberkommando 5) składająca się 1 marca 1943 roku m.in z 10. i 21. DPanc, 334. DPiech, Dywizji von Manteuffel i innych.

5. DYWIZJA LEKKA

Utworzona na początku 1941 roku jako jednostka blokująca, składała się z oddziałów przydzielonych głównie z 3. DPanc i różnych jednostek odwodowych. Poszczególne jednostki dywizji były używane oddzielnie. Dywizja brała udział w walkach o Msus i Mechili (kwiecień 1941), próbach zdobycia Tobruku oraz w walkach o przełęcz Halfaya i w bitwie pod Sollum, 1 października 1941 roku została przeformowana w 21. DPanc.

Dowódcy: generał major Johannes Streich (20.02.1941 – 22.07.1941), generał major Johann von Ravenstein (23.07.1941 – do rozformowania).

Jednostki, kwiecień 1941: 5. Pułk Pancerny, 3. Dywizjon Rozpoznawczy, 2. i 8. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych, 33. Zmotoryzowany Dywizjon Niszczycieli Czołgów, 39. Zmotoryzowany Dywizjon Niszczycieli Czołgów, 1. Dywizjon 75. Pułku Artylerii Zmotoryzowanej, 605. i 606. Zmotoryzowany Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej, 2. Eskadra Rozpoznawcza Bliskiego Zasięgu 14. Dywizjonu (2.(H)/14), Batalion Łączności „Libia”, jednostki pomocnicze, np. Zmotoryzowane Kolumny Zaopatrzenia w Wodę nr 797., 801., 803. i 531. Piekarnia Polowa, 633. Zmotoryzowana Kolumna Sanitarna itp.

10. DYWIZJA PANCERNA

Sformowana latem 1939 roku, uczestniczyła w kampanii w Polsce i w walkach na Zachodzie w maju i w czerwcu 1940 roku, W czasie operacji „Barbarossa” nacierała na Mińsk i Smoleńsk. Uczestniczyła w ciężkich walkach o Rzew. Od połowy 1942 roku przebywała we Francji, w listopadzie 1942 roku dywizja uczestniczyła w zajęciu Vichy. Do Tunisu została przetrzucona w grudniu 1942 roku, walczyła pod Sidi Bei Zoud. Używana była głównie jako ruchomy odwód. Ostatnie walki w Afryce toczyła na północ od Bizerty. Kapitulowała 9 maja 1943 roku. Dowódcy: generał porucznik Wolfgang Fisher (2.08.1941 – 1.02.1943), generał major Fritz Freiherr von Broich (1.02.1943 – 12.05.1943).

Jednostki, styczeń 1943: 7. Pułk Pancerny, 69. i 86. Pułk Grenadierów Pancernych, 90. Zmotoryzowany Dywizjon Przeciwpancerny, Pułk Szturmowy (Sturmregiment) „Hermann Göring”, Batalion Zmotoryzowany A4, 90. Pułk Artylerii Zmotoryzowanej, Grupa Artylerii Przeciwlotniczej „Böhner”, 10. Batalion Motocyklowy, 49. Pancerny Batalion Saperów, 90. Zmotoryzowany Batalion Łączności itd.

15. DYWIZJA PANCERNA

15. Dywizja Pancerna została sformowana jesienią 1940 roku z jednostek 33. DPiechoty stacjonującej w Kaiserlautern. Dywizja została przetrzucona do Afryki w kwietniu i w maju 1941 roku uczestniczyła w walkach latem tegoż roku, m.in w bitwie pancernej pod Sollum. Poniosła duże straty podczas operacji „Crusader”. Po uzupełnieniu strat dywizja uczestniczyła w nowej ofensywie zimą 1942 roku. 15. DPanc walczyła o Bir Hacheim i brała udział w zdobyciu Tobruku. Brała udział w walkach pod El Alamein (Alam Halfa). Została rozbita w początkach listopada 1942 roku. Odbudowana i zreorganizowana w Tunisie, początkowo w rezerwie, później walczyła pod Medenine, kontratakowała pod Wadi Zigazou i El Hauma, likwidując wyłom we froncie. Zniszczona w maju 1943 roku. Odbudowana na Sycylii jako 15. Dywizja Grenadierów Pancernych. Dowódcy: generał major Heinrich von Prittwitz und Gaffron

(20.03.1941 – 10.04.1941),

pułkownik (generał major) Hans-Carl Freiherr von Esebeck

(15.04.1941 – 25.07.1941),

generał major Walter Neumann-Silkow

(25.07.1941 – 6.12.1941),

pułkownik Erwin Menny

(6.12.1941 – 8.12.1941),

generał porucznik Gustaw von Voerst

(9.12.1941 – 26.05.1941),

pułkownik Eduard Craseman (26.05.1942 – 8.07.1942),

generał porucznik Gustaw von Voerst

(8.07.1942 – 31.08.1942),

generał major Heinz von Randow (1.09.1942 – 17.09.1942),

generał porucznik Gustaw von Voerst

(17.09.1942 – 12.12.1942),*

pułkownik Wilibald Borowietz (12.12.1942 – 13.05.1943).

Jednostki, kwiecień 1942: 8. Pułk Pancerny, 33. Zmot. Dywizjon Niszczycieli Czołgów, 115. Pułk Piechoty Zmotoryzowanej, 33. Dywizjon Rozpoznawczy, 33. Pułk Artylerii Pancernej, 15. Batalion Motocyklowy, 78. Pancerny Batalion Łączności, 33. Kolumna Zaopatrzenia, 33. Pancerny Batalion Saperów, 33. Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej, 33. Sekcja Kartograficzna, 33. Batalion Zapasowy, 36. Szpital Polowy i inne.

21. DYWIZJA PANCERNA

21. Dywizja Pancerna powstała z jednostek 5. Dywizji Lekkiej w październiku 1941 roku. Uczestniczyła w walkach na przedpolach Tobruku w listopadzie i w grudniu 1941 roku. Brała udział w kontrofensywie zimą 1942 roku, bitwie pod Gazalą, zdobyciu Tobruku – czerwiec 1942, bitwie pod Alam Halfa, pod El Alamein (październik – listopad 1942), Stanowiła straż tylną wojsk Osi wycofujących się spod El Alamein. W lutym 1943 roku jednostka posiadała tylko 90 czołgów. Brała udział w bitwie pod Sidi Bou Zid 14 i 15 lutego 1943 roku. Atakowała przełęcz Kasserine, toczyła walki do kapitulacji w maju 1943 roku. Odbudowana we Francji w 1943 roku brała udział m.in w walkach w Normandii w czerwcu i w lipcu 1944 roku, zniszczona pod Falaise w sierpniu 1944 roku. Ponownie zreorganizowana walczyła na zachodzie.

Dowódcy: generał major Johann von Ravenstein (08.1941 – 29.11.1941),
 podpułkownik Gustaw-Georg Knabe (29-30.11.1941),
 generał porucznik Karl Böttcher (30.11.1941 – 31.01.1942),
 generał major Georg von Bismarck (30.01.1942 – 31.08.1942),
 pułkownik Carl-Hans Lungerhausen (31.08.1942 – 18.09.1942),
 generał major Heinz von Randow (18.09.1942 – 21.12.1942),
 pułkownik Hans-Georg Hildebrand (1.01.1943 – 25.04.1943),
 generał major Heinrich-Hermann von Hülsen
 (25.04.1943 – 13.05.1943).

Jednostki, kwiecień 1942: 5. Pułk Pancerny, 39. Zmotoryzowany Dywizjon Niszczycieli Czołgów, 104. Pułk Piechoty Zmotoryzowanej, 155. Pułk Artylerii Zmotoryzowanej, 3. Dywizjon Rozpoznawczy, 200. Batalion Łączności, 200. Kolumna Transportowa, 200. Sekcja Kartograficzna, 200. Piekarnia Polowa, 200. Dywizjon Przeciwpancerny, 200. Pancerny Batalion Łączności, 200. Batalion Zaopatrzenia, Batalion Remontowy, 2. i 8. Zmotoryzowany Batalion Karabinów Maszynowych. 200. Zmotoryzowana Drukarnia Polowa i inne.

90. AFRYKAŃSKA DYWIZJA LEKKA

90. Afrykańska Dywizja Lekka została sformowana latem 1941 roku w ramach XVII. Okręgu Wojskowego (Wehrkreis), w Salzburgu. W skład jednostki wchodziły trzy pułki, z których 361. Pułk rekrutował się z byłych żołnierzy Legii Cudzoziemskiej. Ponadto w skład jednostki wchodziły 155. i 200. Pułk Piechoty. Pierwszy rzut 361. Pułku trafił do Afryki 12 października 1941 roku. Dywizja początkowo była nazywana Afrika Division zum besonderer Verwendung (Afrika Div z.b.V), później nazwę zmieniono.

Dowódcy: generał major Max Sümmerrmann (17.07.1941 – 10.12.1941),
 pułkownik Johann Mickl (11.12.1941 – 27.12.1941),
 generał major Richard Veith (28.12.1941 – 28.04.1942),
 generał major Ulrich Kleemann (29.04.1942 – 14.06.1942)
 i (21.07.1942 – 5.09.1942),
 pułkownik Werner Marcks (14.06 – 18.06.1942),
 i (19.06 – 21.06.1942)
 pułkownik Erwin Menny (18.06. – 19.06.1942),
 generał major Bernhard Hermann Ramcke (8.09.1942
 – 17.09.1942),
 pułkownik Hermann Schulte – Heuthaus (17.09. – 22.09.1942),
 generał porucznik Theodor Graf von Sponeck
 (22.09.1942 – 12.05.1943). Jednostki: 155., 200. i 361. Pułk Grenadierów Pancernych, 190. Pułk Artylerii, 190. Dywizjon Artylerii Ciężkiej, 190. Dywizjon Artylerii Przeciwpancernej, 580. Zmotoryzowany Dywizjon Artylerii, 605. Dywizjon Artylerii Przeciwpancernej, 190. Zmotoryzo-

wany Batalion Łączności, 900. Batalion Saperów (Pionierów), 606. Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej, 190. Batalion Medyczny, Zmotoryzowana Sekcja Kartograficzna 259D, 190. Batalion Zapasowy, 190. Dywizjon Niszczycieli Czołgów, 638. Kolumna Samochodów Sanitarnych, 900. Batalion Saperów, i inne.

164. AFRYKAŃSKA DYWIZJA LEKKA

Jednostka powstała na przełomie 1939 i 1940 roku w Königsbrücku i Dreźnie jako jednostka szkolna (Lehr). W skład 164. DPiech wchodziły 382., 433. i 440. Pułk Piechoty. W czasie kampanii francuskiej dywizja nie brała udziału, została użyta dopiero na Bałkanach, stacjonowała jako jednostka okupacyjna na Krecie i w Grecji. W lipcu 1942 roku przewieziona do Afryki (wtedy dywizję przemianowano na 164. Afrykańską Dywizję Lekką), brała udział w walkach pod El Alamein, podczas odwrotu stanowiła tylną straż wycofujących się wojsk. Po uzupełnieniu strat broniła rejonu Buerat, w tym czasie dywizja została zmotoryzowana. Broniała Linii Mareth. Kapitulowała 13 maja 1943 roku.

Dowódcy: pułkownik Carl-Hans Lungershausen (08.1942 – 31.08.1942 i 9.09.1942 – 30.11.1942),
pułkownik Hermann-Hans Hecker (31.08.1942 – 18.09.1942),
pułkownik Siegfried Westphal (6.12.1942 – 30.12.1942),
generał major Kurt Freiherr von Liebenstein
(1.01.1943 – 16.01.1943 i 13.03.1943 – 13.05.1943),
pułkownik (Helmut ?) Becker (16.01.1943 – 17.02.1943),
generał major Fritz Krause (17.02.1943 – 13.03.1943).

Jednostki, marzec 1943: 125., 382. i 433. Pułk Grenadierów Pancernych, 220. Pułk Artylerii Zmotoryzowanej, 609. Zmotoryzowany Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej, 220. Batalion Rozpoznawczy, 220. Zmotoryzowany Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej, 220. Batalion Łączności, 220. Kolumna Zaopatrzeniowa, 220. Zmotoryzowany Batalion Saperów (Pionierów), 220. Zmotoryzowana Sekcja Kartograficzna, 351. Szpital Polowy, 707. i 708. Kompania Ciężkich Dział Szturmowych Piechoty i inne.

334. DYWIZJA PIECHOTY

334. Dywizja Piechoty została sformowana jesienią 1942 roku na terenie XIII. Okręgu Wojskowego. Garnizon mieścił się w Norymberdze (Nürnberg). W grudniu 1942 roku pierwsze pododdziały dywizji zostały wysłane do Afryki. Pierwszym zadaniem była osłona odcinka frontu położonego między dywizjami „von Broich” i 10. DPanc. Większość jednostek znajdowała się w rezerwie, bojowo używany był tylko 754. Pułk Piechoty przydzielony do 10. DPanc. W styczniu 1943 roku do Tunezji przybył 756. Pułk Piechoty Górskiej. Jednostka uczestniczyła w walkach pod Bou Arada. Pod koniec kwietnia 1943 roku dywizja wydzieliła grupę do wsparcia ataku na Medjez el Bab, broniła wzgórza 296 (Longstop Hill). Przez cztery dni 756. Pułk Piechoty odparł zmasowane ataki nieprzyjaciela. W następnych dniach dywizja została wycofana do odwodu na północ od Medjerda. Dywizja kapitulowała w rejonie Mateur – Terbourda. Dywizja została ponownie odtworzona jesienią 1943 roku we Francji, później walczyła na froncie wschodnim. Dowódcy: pułkownik Friedrich Weber (13.11.1942 – 15.04.1943),
generał major Fritz Krause (15.04.1943 – 8.05.1943).

Jednostki: 754. i 755. Pułk Piechoty Zmotoryzowanej, 755. Pułk Piechoty Górskiej (Strzelców Alpejskich), 334. Zmotoryzowany Dywizjon Przeciwpancerny, 334. Zmotoryzowany Pułk Artylerii, 334. Batalion Saperów, 334. Batalion Łączności i inne.

999. AFRYKAŃSKA DYWIZJA LEKKA

Została sformowana pod koniec 1942 roku w Belgii jako jednostka karna w sile brygady. Służyli w niej żołnierze, których przewinienia nie kwalifikowały się do kary więzienia lub ...oboza koncentracyjnego i którym służba w szeregach jednostki karnej dawała możliwość rehabilitacji i darowania kary. Początkowo jednostka stacjonowała jako brygada w Belgii, w rejonie Antwerpii, w marcu 1943 roku została rozbudowana do wielkości dywizji. W tym samym czasie dwa pułki, 961. i 962. Zmotoryzowany Pułk Strzelców zostały przerzucone do Afryki. 961. Pułk został włączony do Kampfgruppe „Fullreide” i uczestniczył w walkach obronnych w rejonie Fondouk (7 kwietnia 1943 roku), 962. Pułk bronił wzgórza „Longstop” dywizja walczyła do 13 maja 1943 roku.

Dowódcy: generał porucznik Kurt Thomas (23.12.1942 – 1.04.1943), pułkownik Ernst-Günther Baade (2.04.1943 – 13.05.1943).

Jednostki, styczeń 1943: 961. i 962. Zmotoryzowany Pułk Strzelców, 999. Pułk Artylerii, 999. Dywizjon Przeciwpancerny, 999. Zmotoryzowany Batalion Saperów, 999. Pluton Żandarmerii Polowej i inne.

DYWIZJA „VON BROICH” – DYWIZJA „VON MANTEUFFEL”

Na początku listopada 1942 roku na terenie Tunezji została utworzona improwizowana dywizja składająca się z jednostek spadochronowych i włoskich jednostek bersalierów. 26 listopada 1942 roku dywizja walczyła po raz pierwszy w tej wojnie z wojskami amerykańskimi. Dywizja zabezpieczała północny odcinek frontu. Od 7 lutego 1943 roku dowodzenie dywizją przejął generał major Hasso von Manteuffel – stąd nastąpiła zmiana nazwy dywizji. Jednostka uczestniczyła w ofensywie pod Djebel Aboud (26 lutego – 15 marca 1943 roku).

Dowódcy: pułkownik Fritz Freiherr von Broich (18.11.1942 – 5.02.1943), generał major Hasso von Manteuffel (7.02.1943 – 31.03.1943), generał porucznik Hans Bülowius (31.03.1943 – 9.05.1943).

Jednostki, marzec 1943: Zmotoryzowany Pułk Spadochronowy „Barentin”, 160. Pułk Grenadierów Pancernych, 10. Pułk Bersalierów (włoski), 4. Dywizjon 2. Pułku Artylerii Zmotoryzowanej, 11. Zmotoryzowany Spadochronowy Batalion Saperów i inne jednostki.

DYWIZJA „GENERAL GÖRING”

Na początku listopada z Włoch do Tunezji zostały przerzucone dwa bataliony spadochronowe I. i III. Jäger Regiment „GG”, a do marca 1943 roku została przerzucona prawie cała dywizja. Utworzono specjalną grupę bojową dowodzoną przez dowódcę dywizji pułkownika Schmidta. Większość dywizji poddała się w maju 1943 roku. Dywizja została odbudowana we Francji i we Włoszech jako jednostka pancerno-spadochronowa.

Dowódcy: generał major Josef Schmid (1942-maj 1943).

Jednostki, 4 kwietnia 1943 roku: I. Batalion Pułku Pancernego „Hermann Göring”, I. i III. Batalion Jäger Regiment „HG”, 9. kompania 69. Pułku Gren. Panc., 14. kompania 104. Pułku Gren. Panc., I. Dywizjon 90. Pułku Artylerii, 2. bateria 190. Pułku Artylerii, I. i II. Dywizjon Pułku Art. Plot. „HG”, Dywizjon Rozpoznawczy „HG”, „Tunisia” Batalion, „Afrika” T4 Batalion i inne.

RAMCKE BRIGADE

Jednostka powstała specjalnie do ataku na Maltę, latem 1942 roku została przerzucona drogą powietrzną (4-17.08.1942) do Afryki. Składała się z czterech batalionów spadochronowych, dywizjonu artylerii (armaty przeciwpancerne Pak 35/36 kalibru 37 mm i działa bezodrzutowe kalibru 75 i 105 mm), kompanii przeciwpancernej i kompanii saperów. Jednostka nie posiadała własnego transportu samochodowego, była przewożona samochodami 164. DPiechoty lub jednostek artylerii przeciwlotniczej (135. Pułk Art. Przeciwlotniczej).

Dowódcami batalionów byli: I. Batalionu major Kroch, II. major von der Heydte, III. major Hübner, IV. major Kagerer.

Jednostka brała udział w walkach pod El Alamein i w Tunezji w 1943 roku. Dowódcy: generał major Bernhard Hermann Ramcke (1942-1943).

Obok jednostek liniowych takich jak np. dywizje 15. czy 21. DPanc tworzono wielokrotnie at hoc grupy bojowe składające się z jednostek różnych dywizji. Grupy Bojowe (Kampf Gruppe) tworzone były do wykonania tylko specjalnych zadań. Obok tych jednostek utworzono wiele jednostek specjalnych lub samodzielnych. Poniżej zamieszczone zostały dane (przykładowe) o kilku grupach bojowych i jednostkach samodzielnych.

ARTILLERIE KOMMANDO (ARKO) 104

Jednostka powstała w 1941 jako zgrupowanie artylerii, składające się z baterii z różnych jednostek. Dowódcy: generał major Carl Böttger (do 29.11.1941), pułkownik Mickl. Jednostki: 221. Pułk Artylerii, 2. i 3. bateria 408. Zmot. Dyw. Art. 364. Dywizjon Artylerii, 4. i 5. bateria 115. Pułku Artylerii, 4. bateria 149. Dyw. Artylerii Nadbrzeżnej (Armee), 533. i 902. Bateria Artylerii, 2. i 3. bateria 528. Dyw. Art. Nadbrzeżnej i inne.

GRUPPE „CRÜWELL”

Grupa bojowa składająca się z X. i XXI Korpusu włoskiego oraz jednostek artylerii niemieckiej i 15. Brygady Strzelców 90. Dywizji Lekkiej. Zadaniem tej jednostki był frontalny atak na pozycje alianckie pod Gazalą (szczególnie na „box” 150. Brygady Piechoty). Po dostaniu się do niewoli generała Crüwella dowództwo przejściowo objął marszałek Kesselring. Dowódca: generał porucznik Crüwell (25.05.-29.05.1942), marszałek Albert Kesselring (29.05.-3.06.1942). Jednostki: X. Korpus włoski (DPiech „Pavia”, DPiech „Brescia”), XXI. Korpus włoski (DPiech „Trento”, DPiech „Sabrata”), 15. Brygada Piech. Zmot. (z 90. DLekkiej), jednostki artylerii.

GRUPPE „EDER”

Grupa bojowa powstała w lutym 1943 roku, jej zadaniem było przeprowadzenie natarcia na Djebel el Ang i wzgórze koło Charouach i Toukabeur. Jednostki: 755. Pułk Grenadierów Pancernych.

KAMPFGRUPPE „GRÄF”

Grupa bojowa „Gräf” powstała 1 czerwca 1942 roku jako jednostka pościgowa, otrzymała całe...paliwo jakim dysponowała 21. DPanc. Zadaniem jednostki było przede wszystkim zajęcie

alianckich magazynów i składów paliwowych. Dowódca: major Hans Gräf. Jednostki: kompania z 39. Dywizjonu Niszczycieli Czołgów, batalion ze 104. Pułku Piech. Zmot. (Grenadierów Pancernych), bateria ze 155. Zmot. Pułku Artylerii, bateria przeciwlotnicza, kompania z 200. Batalionu Saperów (Pionierów)

GRUPPE „HAIN”

Powstała 16 września 1942 roku jednostka mająca zabezpieczać Fort Sollum i Sollum, w skład grupy włączono także jednostki włoskie. Dowódca: major Hain. Jednostki: 33. i 200. Batalion Zapasowy, 90. Batalion Szkolno-Zapasowy i włoska 12. Bateria Artylerii Nadbrzeżnej (kal. 76,2 mm).

KAMPFGRUPPE „IRKENS”

Nazywana także Brygadą Pancerną „Irkens”. Sformowana 24 kwietnia 1943 roku, grupowała wszystkie jednostki pancerne w Afryce. Walczyła w dniach 28 i 29 kwietnia o utrzymanie Djebel Bou Aoukaz. Dowódca: pułkownik Irkens. Jednostki: 5., 7. i 8. Pułk Pancerny, 501. Batalion Czołgów Ciężkich, 47. Pułk Grenadierów Pancernych, dywizjon artylerii, dywizjon artylerii włoskiej, dwa dywizjony artylerii przeciwpancernej.

KAMPFGRUPPE „KNABE”

Utworzona z jednostek 21. DPanc do walki z jednostkami alianckimi broniącymi się w Tobruku. Początkowo składała się ze 104. Pułku Piech. Zmot. i 200. Batalionu Saperów (Pionierów), 1 grudnia 1941 zreorganizowana. Dowódca: podpułkownik Gustaw-Georg Knabe. Jednostki: trzy czołgi, kompania z 33. Dywizjonu Niszczycieli Czołgów, 2. batalion 104. Pułku Piech. Zmot.

Obok jednostek wymienionych i opisanych wyżej można także wymienić: Aufklärungsgruppe użytą w czasie bitwy pod Alam Halfa, Gruppe „Bach” broniącej Halfaya, Gruppe „Böttcher, Gruppe „Briel”, Kampfgruppe „Fullriede”, Kampfgruppe „Kircheim” – walki o Tobruk w 1941 roku, Gruppe „Lüder”, Kampfgruppe „Markcs” – atak na Bir Hacheim, Kampfgruppe „Pfeiffer” i inne jednostki.

Obok jednostek frontowych w Afryce znalazły się także jednostki policyjne i ochronne Geheime Feld Polizei i Feldgendarmarie. W 1943 roku w Tunisie działała jednostka SS/SD Einsatz Kommando „Tunis”, które zadaniem była kontrola jednostek policji francuskiej (Vichy). Inną jednostką specjalną jaka trafiła do Afryki był osławiony Sonderverband 288. Była to jednostka w sile kompanii wydzielona z pułku „Brandenburg”. Sonderverband 288 wchodził w skład 90. DLekkiej, później został przemianowany na Specjalny Pułk Grenadierów Pancernych „Afrika”. Ponadto w Afryce znalazła się Tropa-Kompanie „Brandenburg”.

HEERESGRUPPE AFRIKA

Grupa Armii „Afryka” powstała 22 lutego 1943 roku z dowództwa rozwiązanej Niemiecko-Włoskiej Armii Pancernej. Skapitulowała w Tunezji 13 maja 1943 roku, a rozwiązano ją oficjalnie 30 czerwca. Przez cały czas istnienia były jej podporządkowane 5. Armia Pancerna i 1. Armia Włoska.

Dowódcy:

23 luty 1943	Erwin Rommel
10 marzec 1943	Hans Jürgen von Arnim

19. FLAK DIVISION

19. Dywizja Artylerii Przeciwlotniczej powstała w sierpniu 1942 roku na Sycylii z przekształcenia VII. zmotoryzowanej brygady przeciwlotniczej z myślą o jej użyciu w Afryce. Podobnie jak wszystkie inne dywizje przeciwlotnicze podlegała ona dowództwu Luftwaffe, a nie wojsk lądowych, a w przypadku Afryki było to dowództwo 2. Floty Powietrznej. Z 19. dywizją przeciwlotniczą do Afryki trafiły cztery pułki artylerii przeciwlotniczej. Były to 66., 102., 114. i 135. Pułki Artylerii Przeciwlotniczej. Jednostki te zostały w większości zmotoryzowane. Pojedyncze dywizjony, a nawet pułki były nieraz oddawane przez dowództwo Luftwaffe pod rozkazy Armii Pancerniej „Afryka”. Na początku maja oddana została bezpośrednio pod rozkazy 1. armii włoskiej i z nią też kapitulowała. Odtworzona została jeszcze w listopadzie tego roku w Grecji.

20. FLAK DIVISION

Sformowana w listopadzie 1942 roku w Lipsku specjalnie do działań w Afryce. Podporządkowana 2. Flocie Powietrznej, a na początku maja 1943 roku podporządkowana została 5. Armii Pancerniej. Skład 20. dywizji przeciwlotniczej nie jest dokładnie znany, ale można przyjąć, że podobnie jak 19. dywizja miała cztery lub trzy pułki artylerii przeciwlotniczej. Ponownie odtworzona w październiku 1943 roku w Belgradzie.

KAMPFGRUPPE „BUHSE”

Pod taką nazwą działał w Afryce 47. PGrenPanc wraz z dywizjonem lekkich haubic (II./22 ArtAbt) z 22. Dywizji Piechoty przystosowanej do transportu drogą powietrzną (Luftlandedivision). Była to dywizja przeszkolona do działań podobnie jak dywizje spadochronowe, z tym że miała być przewożona szybowcami i program szkolenia nie obejmował skoków na spadochronach. Poza tym w przeciwieństwie do dywizji spadochronowych była to dywizja zorganizowana przez wojska lądowe, a nie Luftwaffe. Pierwotnie to właśnie ona miała lądować na Krecie z 7. DSpad. Ostatecznie nigdy w roli dywizji powietrzno-desantowej użyta nie została. Poza tym wszystkie jej pododdziały zostały w pełni zmotoryzowane, co uczyniło z niej w zasadzie dywizję grenadierów pancernych, z tym że bardzo silną, bo aż 9-cio batalionową. Cała Kampfgruppe „Buhse” znalazła się w składzie innej grupy bojowej – „Irkens”.

SONDERVERBÄND 288.

Była to jednostka w sile słabego pułku z jedną z kompanii wydzieloną z pułku „Brandenburg”. Pułk „Brandenburg”, który potem ewoluował do stanu dywizji, powstał jako specjalna jednostka do prowadzenia akcji dywersyjnych na tyłach wroga. Przewidywano też, że jednostki „brandenburgczyków” w razie potrzeby będą wyposażone w zdobyczną broń i mundury wroga. Pozostałe kompanie Sonderverbänd 288. zostały utworzone przez różne okręgi wojskowe i były zwykłymi oddzia-

łami piechoty zmotoryzowanej. Jednostka ta podlegała początkowo dowództwu Armii i Pancernej „Afryka” i została przedstawiona na schemacie. Ostatecznie Sonderverband 288. po wzmocnieniu został przeformowany w PzGrenRgt Afrika i wszedł w skład 164. dywizji lekkiej zamiast jej rozbitego 125. pułku.

W Afryce znalazł się też III. batalion z Sonderverbänd 287., który to powstał jako trzykompanijny legion niemiecko-arabski (deutsch-arabische-Legion). Reszta Sonderverbänd 287. (I. i II. batalion) walczyła w południowej Rosji, a potem została przekształcona w 92. Pułk Grenadierów Pancernych.

Stanowisko armaty przeciwpancernej F22 z 21. DPanc [CAW]

ODZNACZENIA

– tylko żołnierze odznaczeni podczas służby w Afryce

Krzyż Rycerski Krzyża Żelaznego z Liśćmi Dębowymi, Mieczami i Brylantami

2.09.1942 Hauptmann Hans-Joachim Marseille (4)

11.03.1943 Generalfeldmarschall Erwin Rommel (6)

Krzyż Rycerski Krzyża Żelaznego z Liśćmi Dębowymi i Mieczami

20.01.1942 General der Panzertruppe Erwin Rommel (6)

18.06.1942 Oberleutnant Hans-Joachim Marseille (12)

18.07.1942 Generalfeldmarschal Albert Kesselring (15)

Krzyż Rycerski Krzyża Żelaznego z Liśćmi Dębowymi

30.01.1941 General Martin Harlinghausen (8)

20.03.1941 Generalleutnant Erwin Rommel (10)

7.05.1941 Oberleutnant Joachim Müncheberg (12)

1.09.1941 Generalleutnant Ludwig Crüwell (34)

25.02.1942 Generalfeldmarschal Albert Kesselring (78)

6.06.1942 Oberleutnant Hans-Joachim Marseille (97)

3.09.1942 Oberstleutnant Walter Sigel (116)

15.11.1942 Generalmajor Bernhard Hermann Ramcke (145)

9.12.1942 Generalleutnant Wolfgang Fischer (152)

6.03.1943 Hauptmann Dr Ebehard Zahn (204)

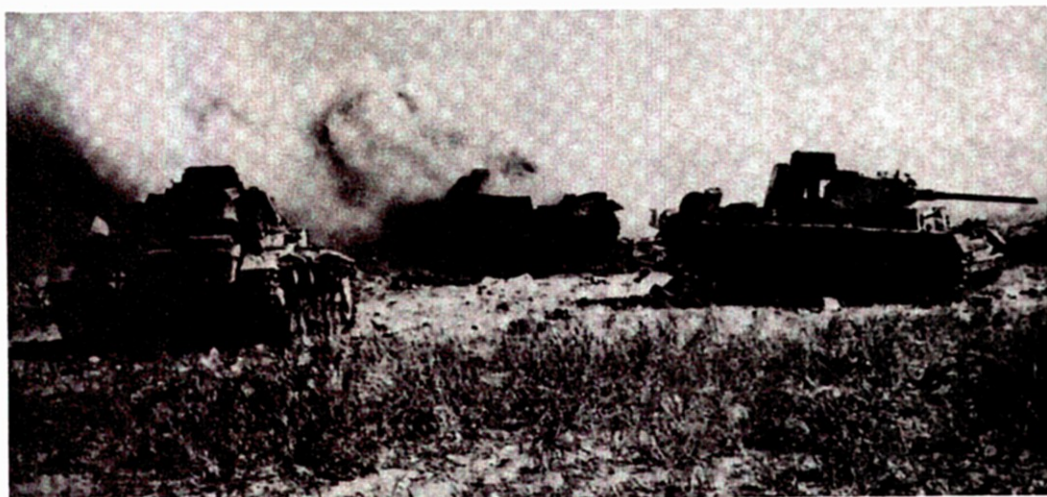
10.05.1943 Generalmajor Wilibald Borowietz (235)

10.05.1943 Hauptmann Hans-Günther Stotten (236)

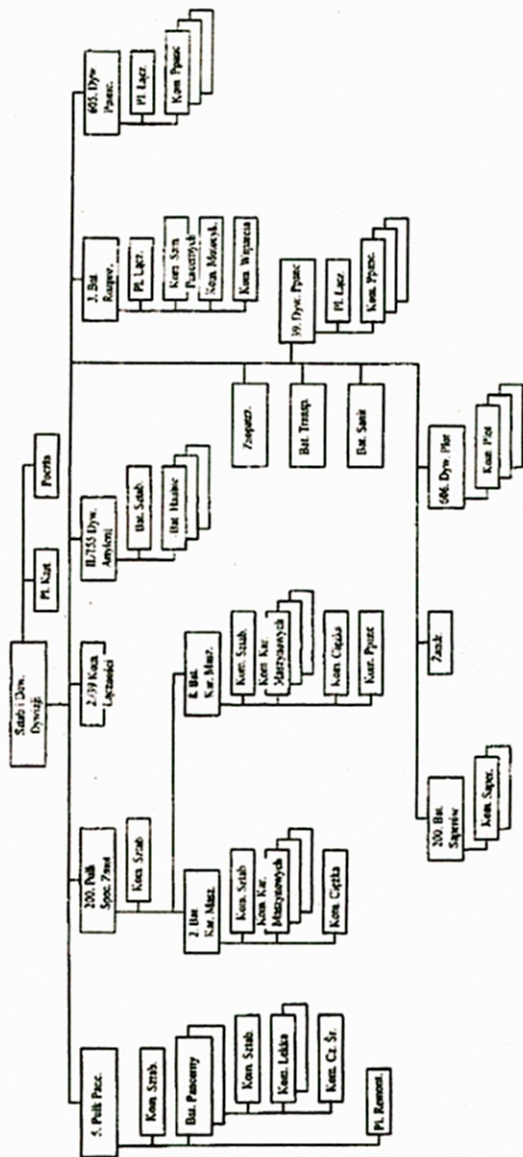
Ponadto w późniejszym okresie odznaczono 15 żołnierzy uprzednio walczących w Afryce.

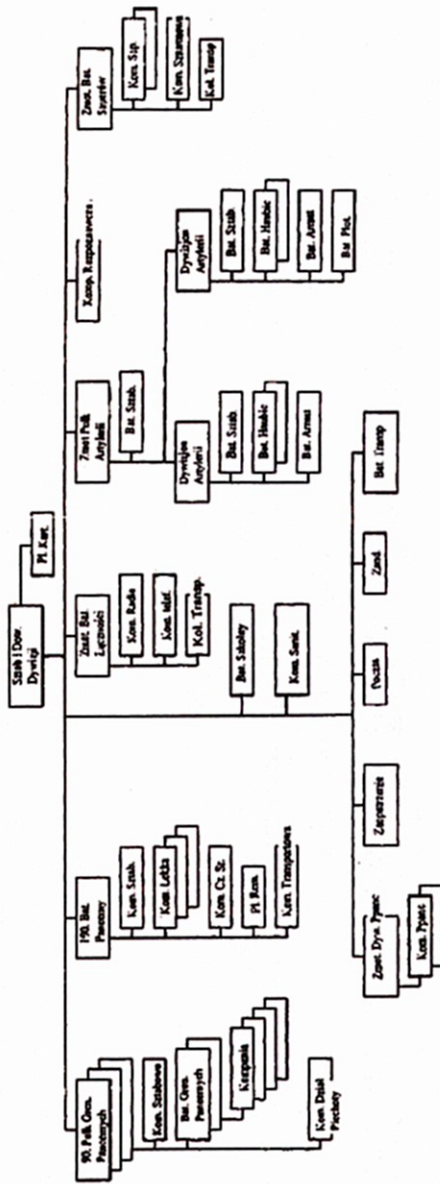
Krzyżem Rycerskim odznaczono 103 żołnierzy, podoficerów, oficerów i generałów, wśród nich byli m.in. Generalleutnant Jürgen von Arnim, wybitni dowódcy: Hauptmann Wilhelm Bach, Major Georg Briel, Oberst Maximilian von Herff, Oberleutnant Johannes Kümmel, asy Luftwaffe Hans-Arnold Stahlschmidt, Franz Schweiger, Werner Schröer czy wreszcie niespełna 19-letni Grenadier Günther Halm odznaczony 8 sierpnia 1942 roku.

Liczba w nawiasie podana przy nazwisku oznacza kolejność nadania odznaczenia, niekiedy podana jest nie data odznaczenia, a data wydania rozkazu o nadaniu odznaczenia.

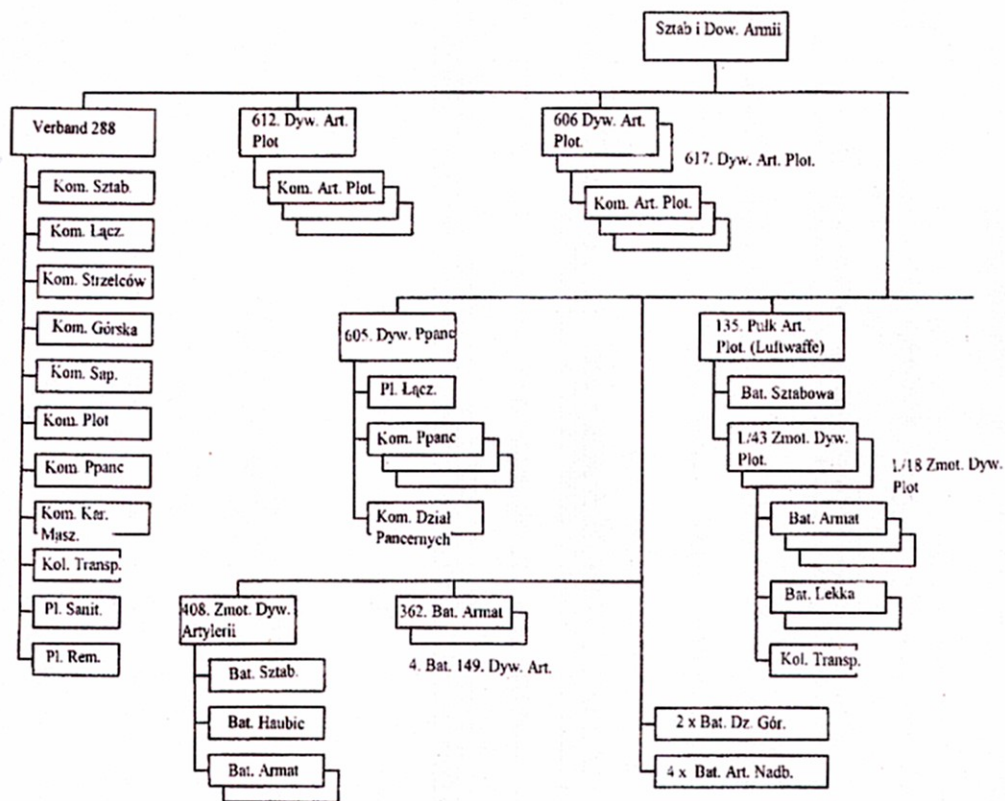

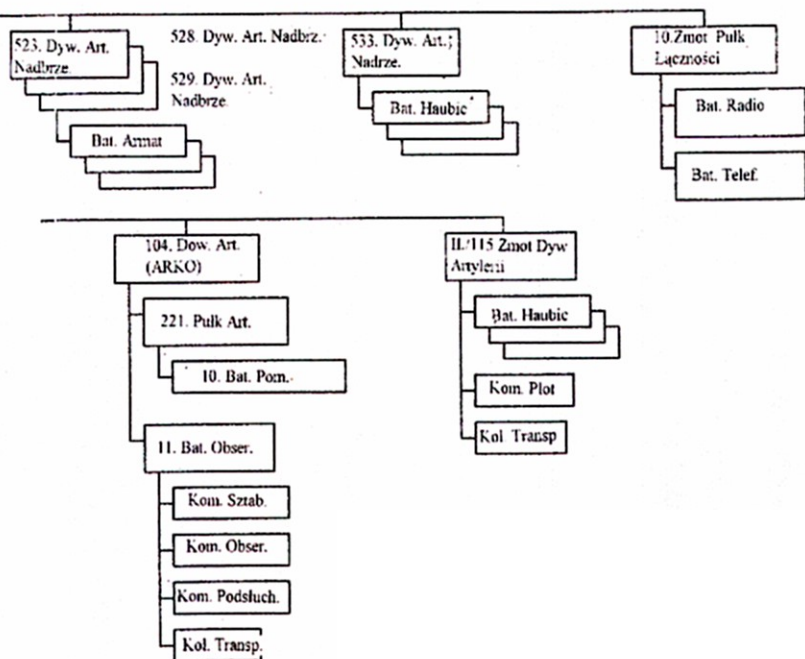
Zniszczone czołgi Pz Kpfw III pod Medenine, Tunezja, 1943 [Tank Museum]

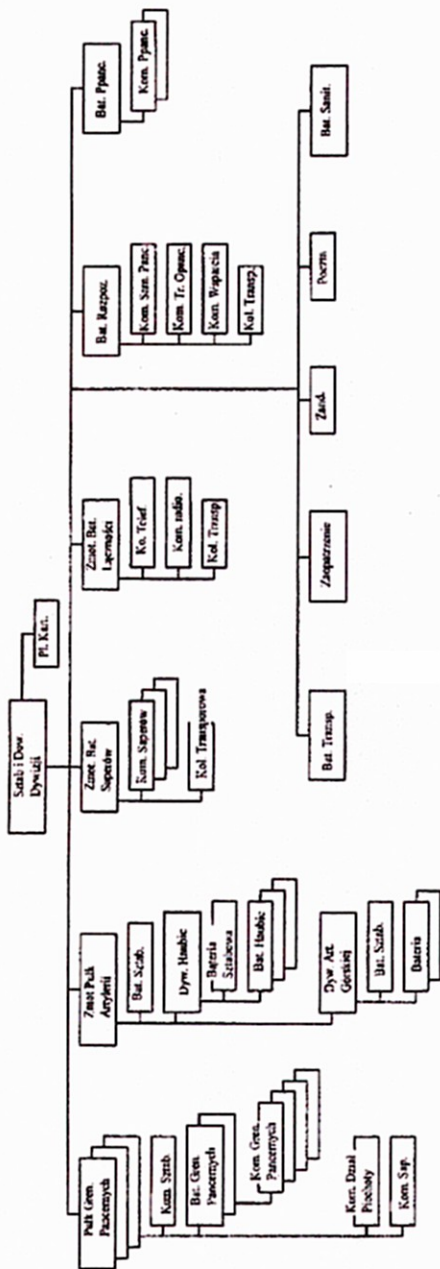

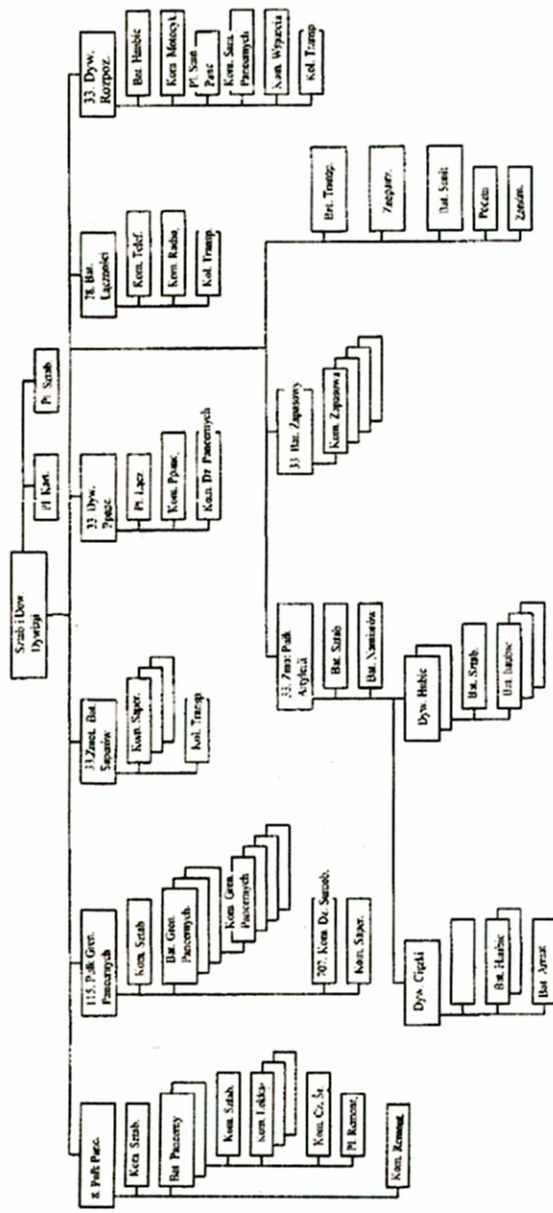

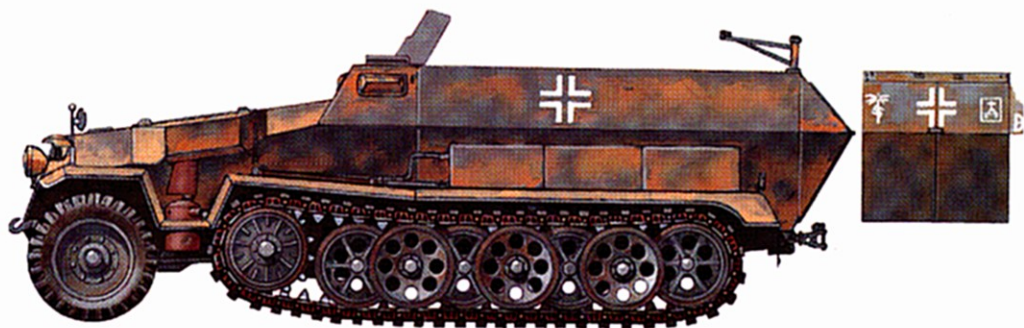
90. Lekka Dywizja Afrykańska - 09. 1942

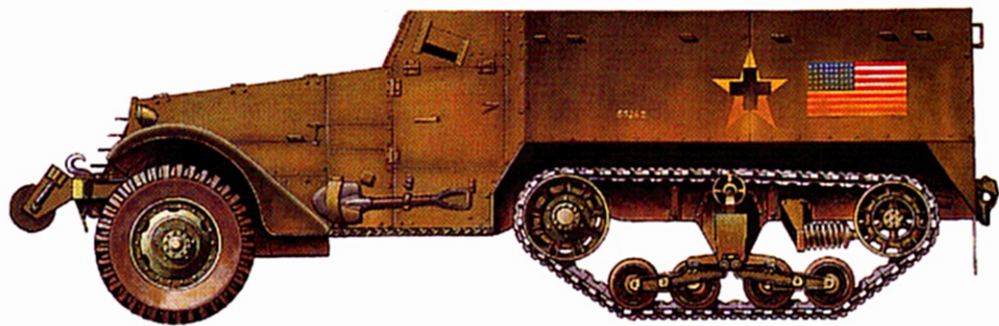

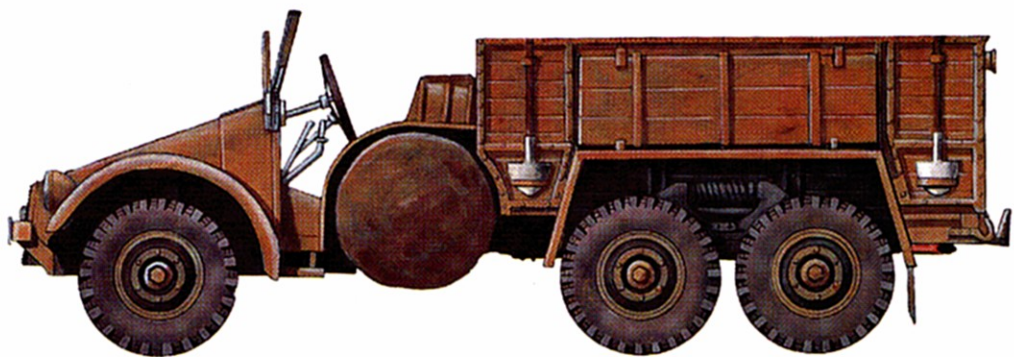

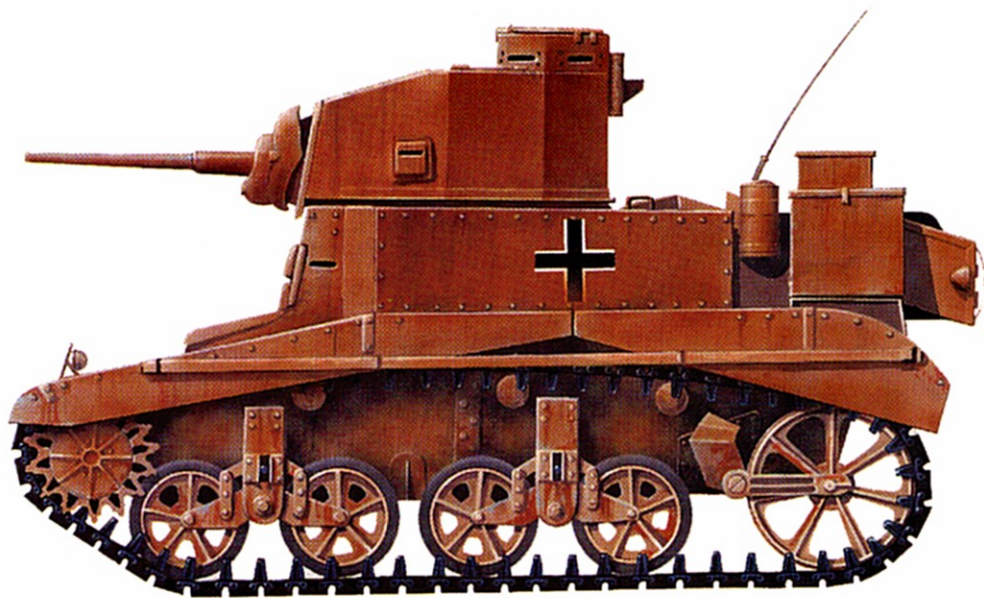
Transporter Sd Kfz 251 Ausf. C z 21. DPanc, 1942 rok. *Sd Kfz 251 Ausf. C of the 21. Panzer Division, 1942*

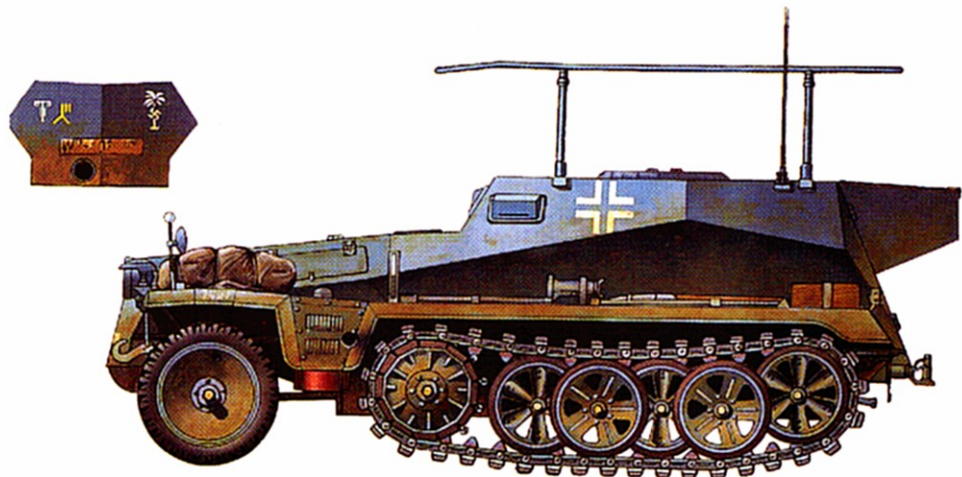
Zdobyty amerykański transporter M3, Kasserine, Tunezja, 1942-1943. *A captured US M3 Half Track, Kasserine Pass, Tunisia, 1942-1943*

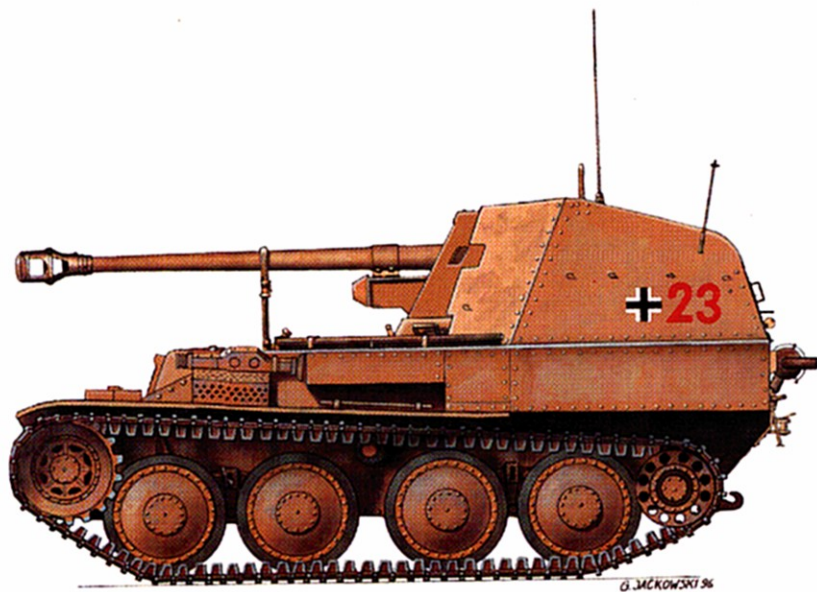
Ciągnik Krupp-Protze Kfz.69 z 5. Dywizji Lekkiej, Libia, marzec 1941 roku. *Krupp-Protze Kfz. 69 prime-mover of the 5. Leichte Division, Lybia, March 1941*

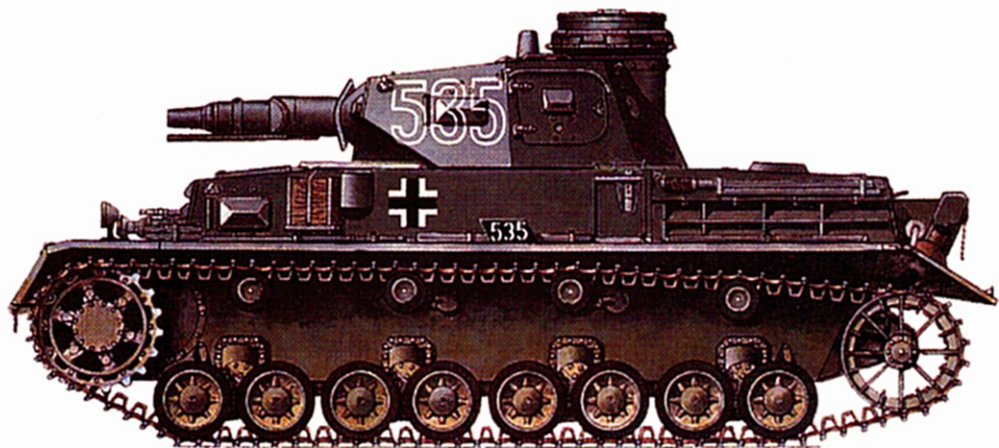
Zdobyty czołg lekki M3 „Stuart-Honey” z 21. DPanc, Gazala, maj 1942 roku. *A captured M3 “Stuart-Honey” light tank of the 21. Panzer Division, Gazala, May 1942*

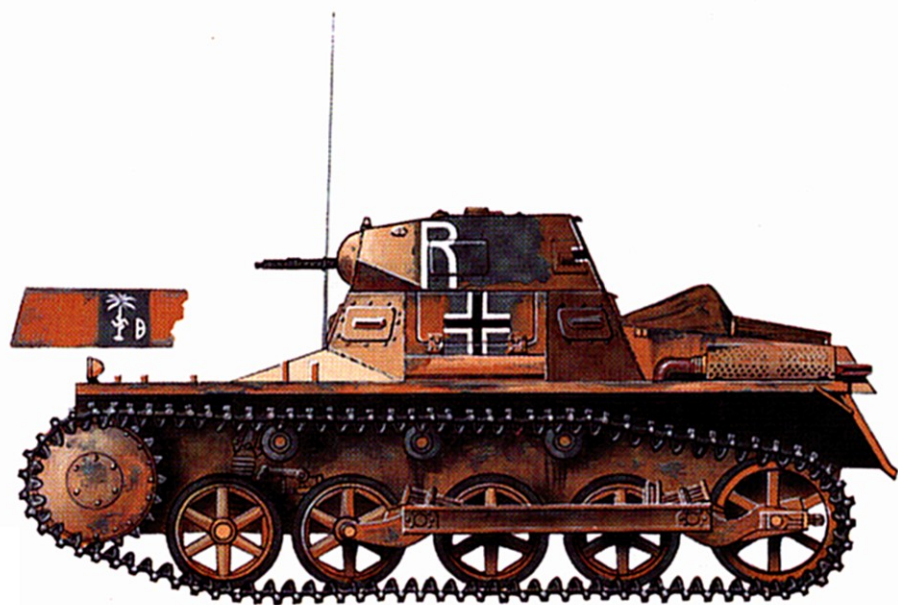
Sd Kfz 253 z jednostki artylerii, 1942 rok. *Sd Kfz 253 observation vehicle of the artillery unit, 1942*

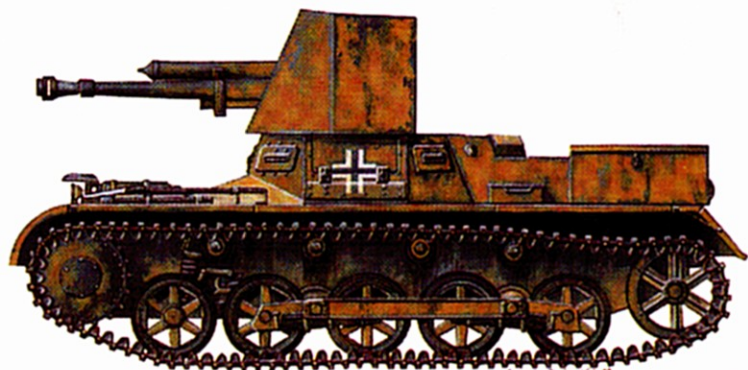
Działo samobieżne 7,5 cm Pak 40 Fgst auf PzKpfw 38(t) Sd Kfz 139 „Marder III” Ausf. M, Włochy, 1944 rok. *7.5 cm Pak 40 Fgst auf PzKpfw 38(t) Sd Kfz 139 „Marder III” Ausf. M SP Gun, Italy 1944*

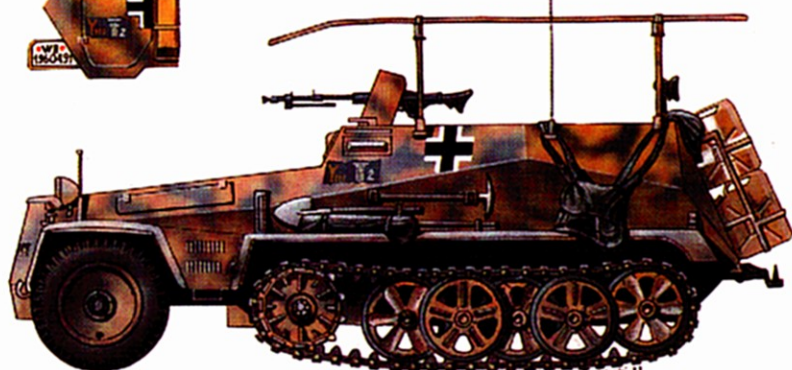
Czołg PzKpfw IV SD Kfz 161 Ausf. E z 5. Pułku Pancernego, 5. Dywizji, Libia, 1941 rok. *PzKpfw IV SD Kfz 161 Ausf. E tank of the 5. Panzer Regiment, 5. Leichte Division, Lybia, 1941*

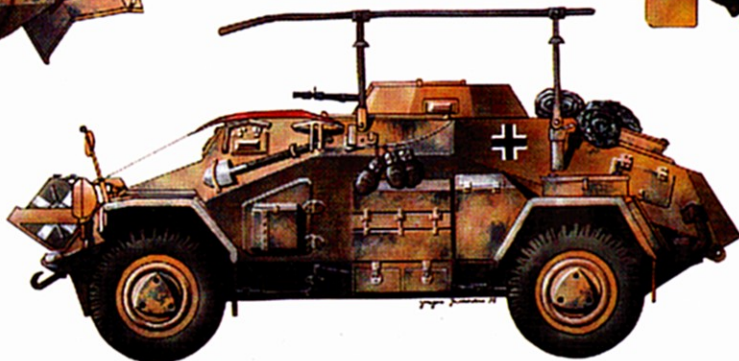
Czołg lekki PzKpfw I Sd Kfz 101 Ausf. A z dowództwa 5. Pułku Pancernego 21. DPanc, Libia, listopad 1941 roku. *PzKpfw I Sd Kfz 101 Ausf. A light tank of the HQ 5. Panzer Regiment, 21. Panzer Division, Lybia, November 1941*

4,7 cm Pak (t) auf PzKpfw I Ausf. B (Sd Kfz 101) z 605. Dywizjonu Niszczycieli Czołgów, 1942

Sd Kfz 250/3 z 2. baterii 1. dywizjonu 90. Pułku Artylerii Zmotoryzowanej 10. DPanc, Tunezja 1943

Sd Kfz 223 (4x4) z 3. Dywizjonu Rozpoznawczego 21. DPanc, Gazala listopad 1941

General brygady (General Major), Libia 1941

Major z 33. Dywizjonu Rozpoznawczego 15. DPanc, Cyrenajka 1941

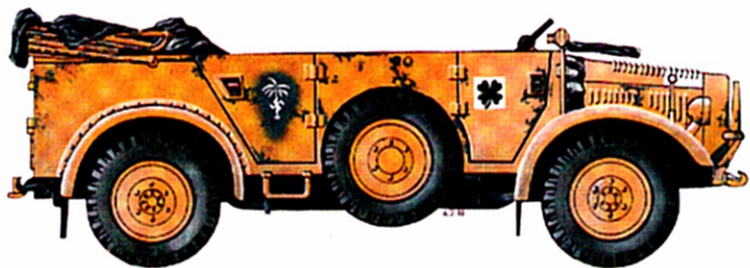
Szeregowy (Schütze) z 115. Pułku Piechoty Zmotoryzowanej 15. DPanc, Libia 1941

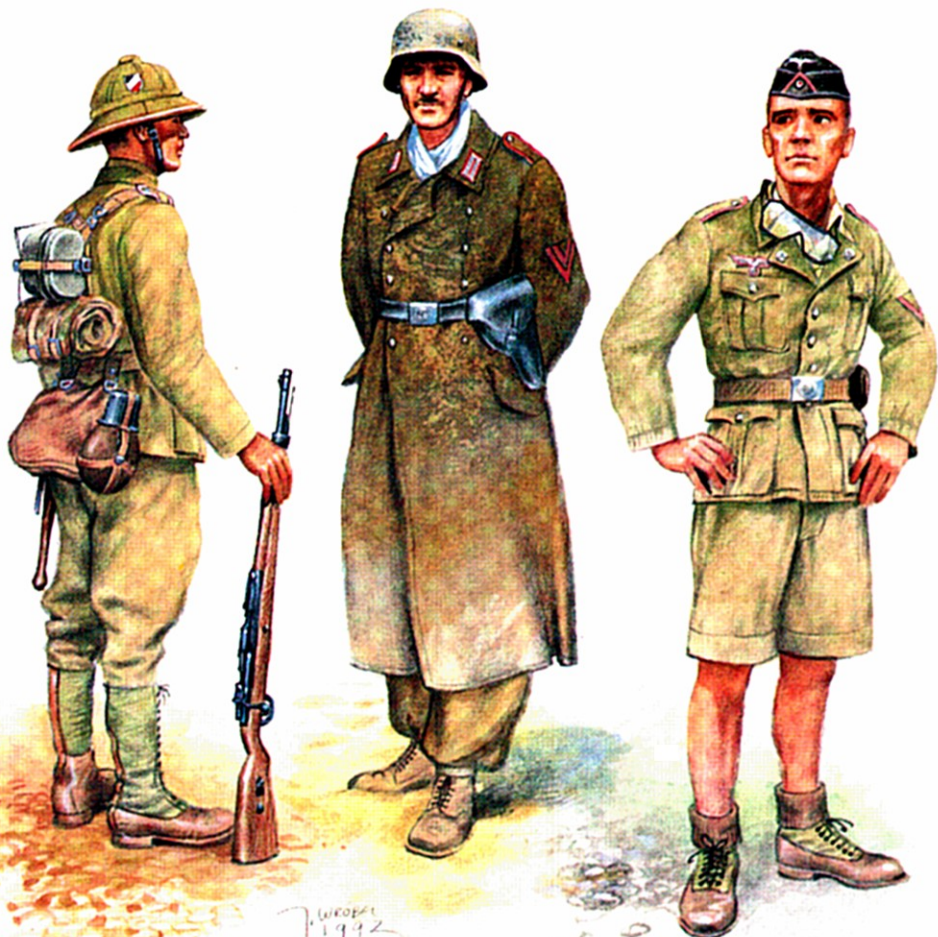
Plutonowy (Unteroffizier) z 7. Pułku Pancernego 10. DPanc, Tunezja 1943

Starszy sierżant (Oberfeldwebel) z 220. Zmotoryzowanego Batalionu Saperów 164. DPiechoty, El Alamein Październik 1942

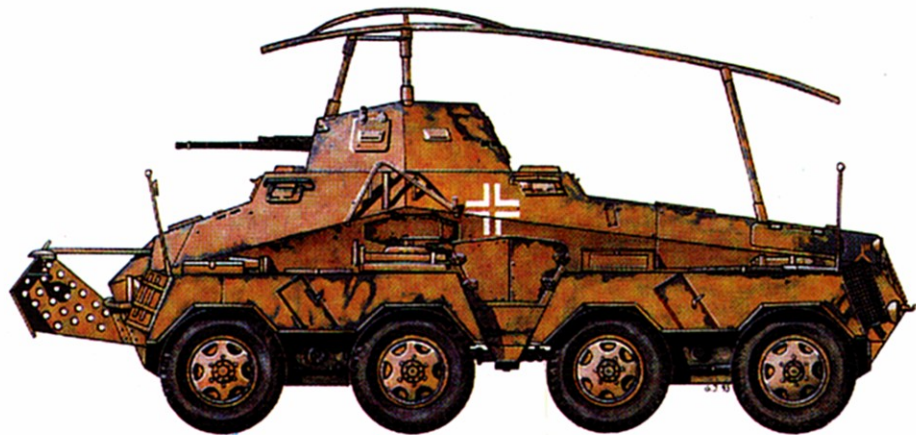
Horch m. Pkw (4x4) Typ 1 a Kfz 18 z 606. Zmotoryzowanego Dywizjonu Artylerii Przeciwlotniczej, 1942

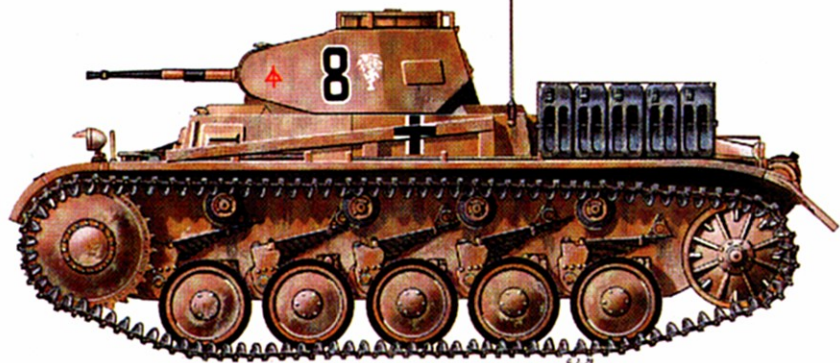
Szeregowy (Schütze) z 8. Zmotoryzowanego Batalionu Karabinów Maszynowych 5. DŁekkiej, Libia marzec 1941

Starszy kapral (Obergefreiter) z 2. baterii 528. Dywizjonu Artylerii Ciężkiej (Arko 104), El Alamein październik 1942

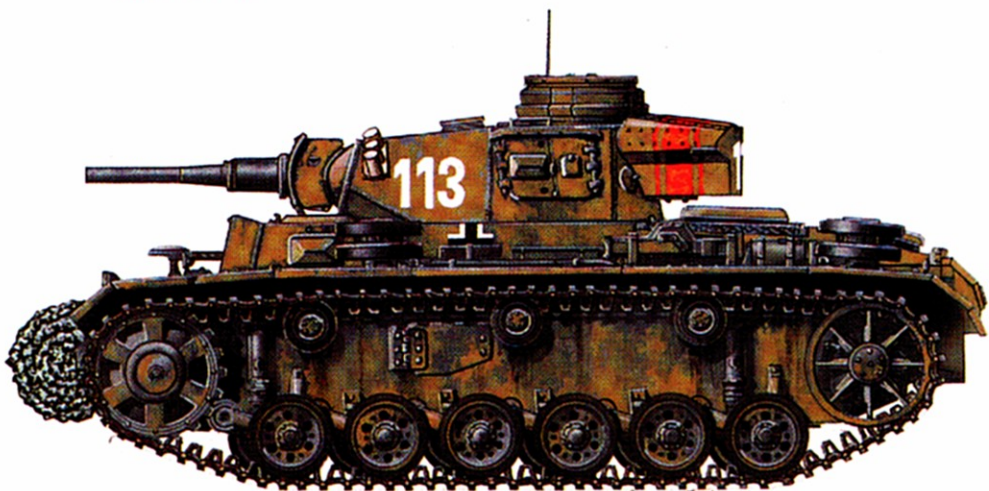
Plutonowy (Unteroffizier) z 1. batalionu 8. Pułku Pancernego 15. DPanc, Tobruk czerwiec 1942

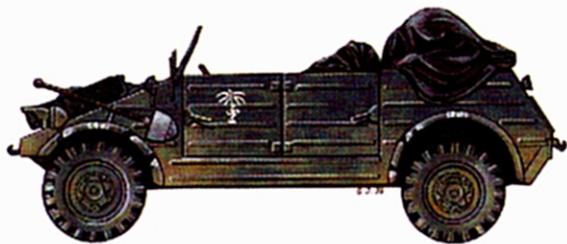
Sd Kfz 232 (8x8) z 33. Dywizjonu Rozpoznawczego 15. DPanc, Mersa Matruh, czerwiec 1942

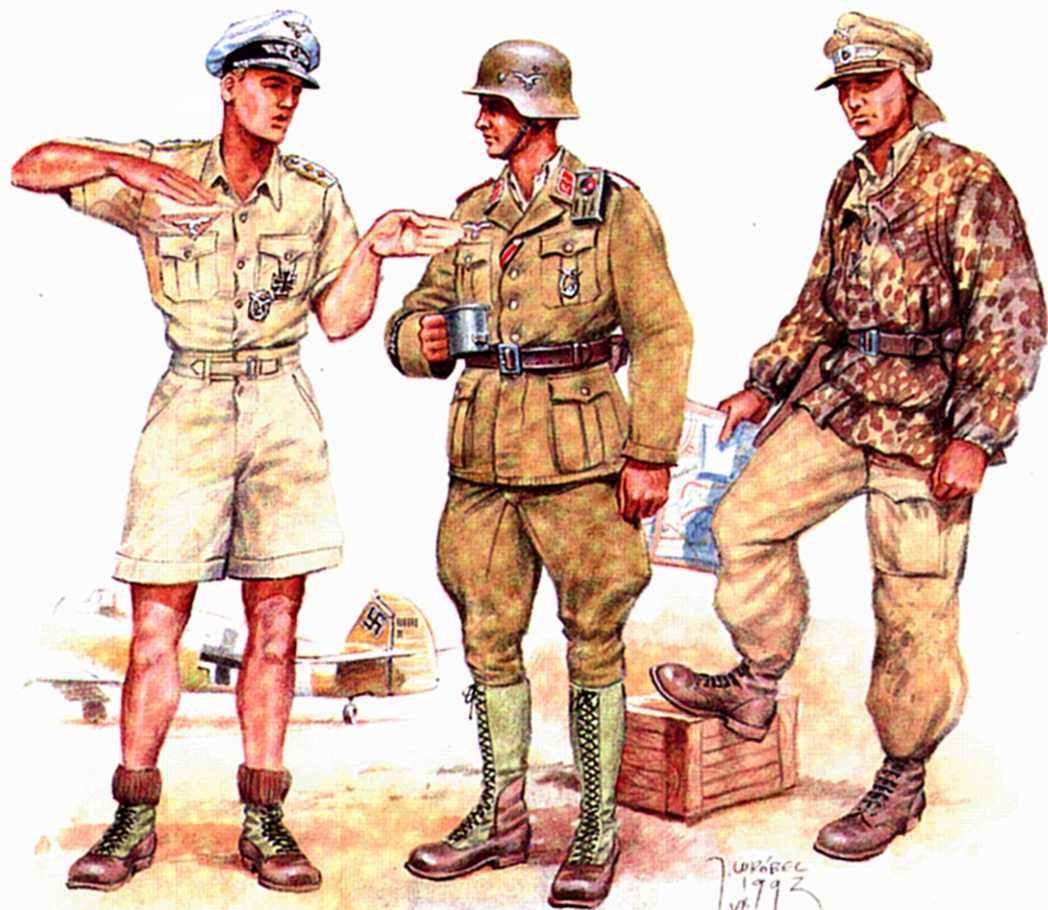
PzKpfw II Ausf. C (Sd Kfz 121) z 8. kompanii 8. Pułku Pancernego 15. DPanc, Libia 1941-42

PzKpfw III Ausf. J (Sd Kfz 141) z 190. Dywizjonu Rozpoznawczego 90. DLekkiej, Medzej el Bab, Tunczja, listopad 1942

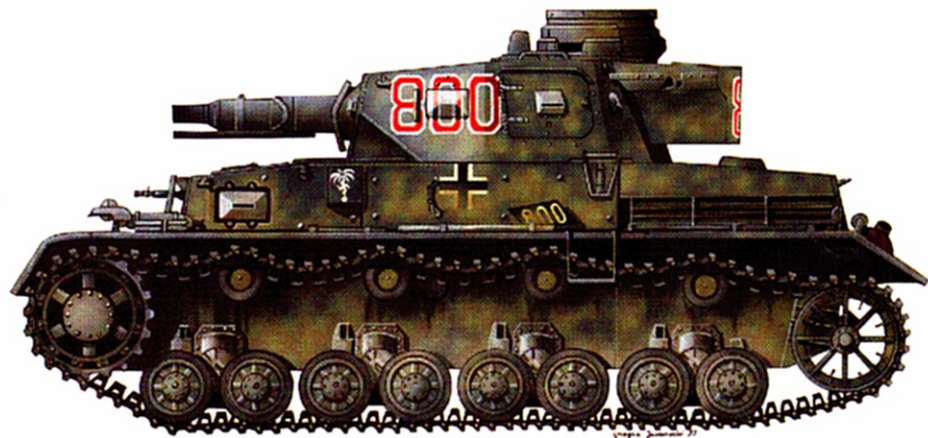
Volkswagen Ie. Pkw Typ K1 (4x2) Kfz 82 „Kübelwagen” z nicustalanej jednostki Luftwaffe, Libia 1941

Kapitan (Hauptmann) Gustaw Rödel dowódcą 4./JG 27, Fuka październik 1942

Podporucznik (Leutnant) z 1. baterii 33. Pułku Artylerii Przeciwlotniczej (Luftwaffe), Tobruk kwiecień 1941

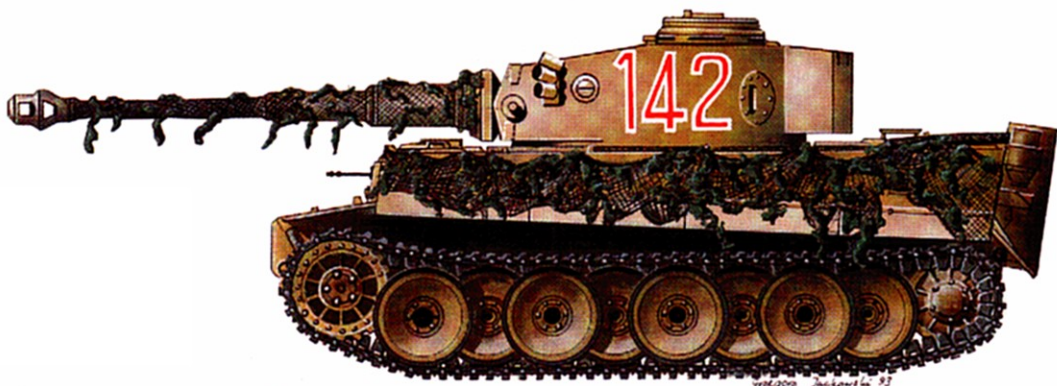
Podporucznik (Leutnant) z Pułku Strzelców (Jäger Regiment) „Hermann Göring”. Tunezja 1943

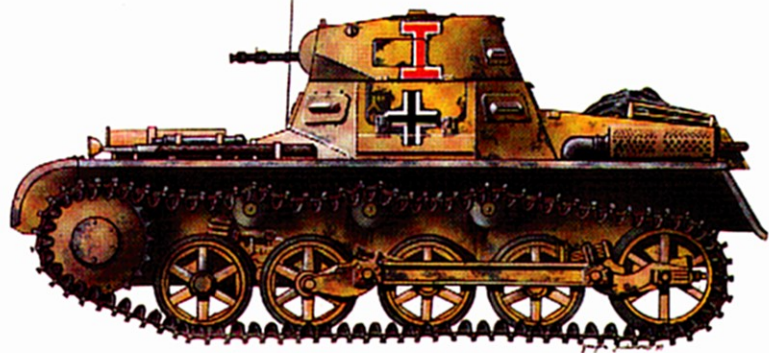
PzKpfw IV. Ausf. E (Sd Kfz 161) czołg dowódcy 8. kompanii, 2. batalionu 5. Pułku Pancernego 5. DLekkiej, Tobruk, kwiecień 1941

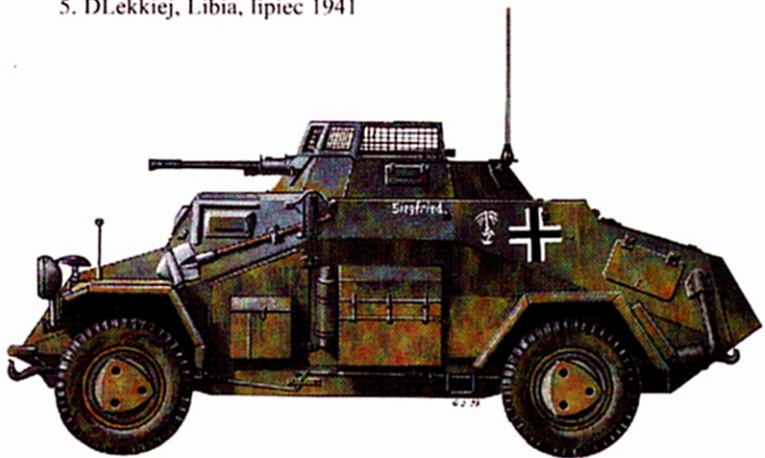
PzKpfw IV Ausf. G (Sd Kfz 161/1) z 7. Pułku Pancernego 10. DPanc, Tunezja luty 1943

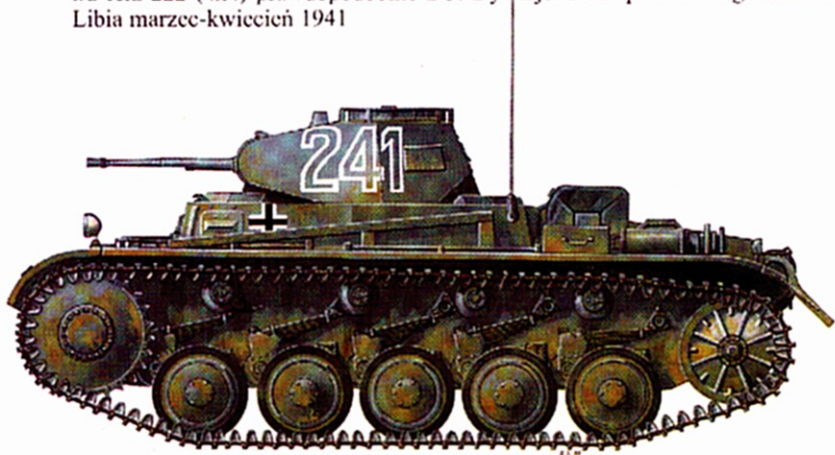
PzKpfw VI „Tiger” Ausf. H1 (Sd Kfz 181) z 501. Batalionu Czołgów Ciężkich, Kasserine luty 1943

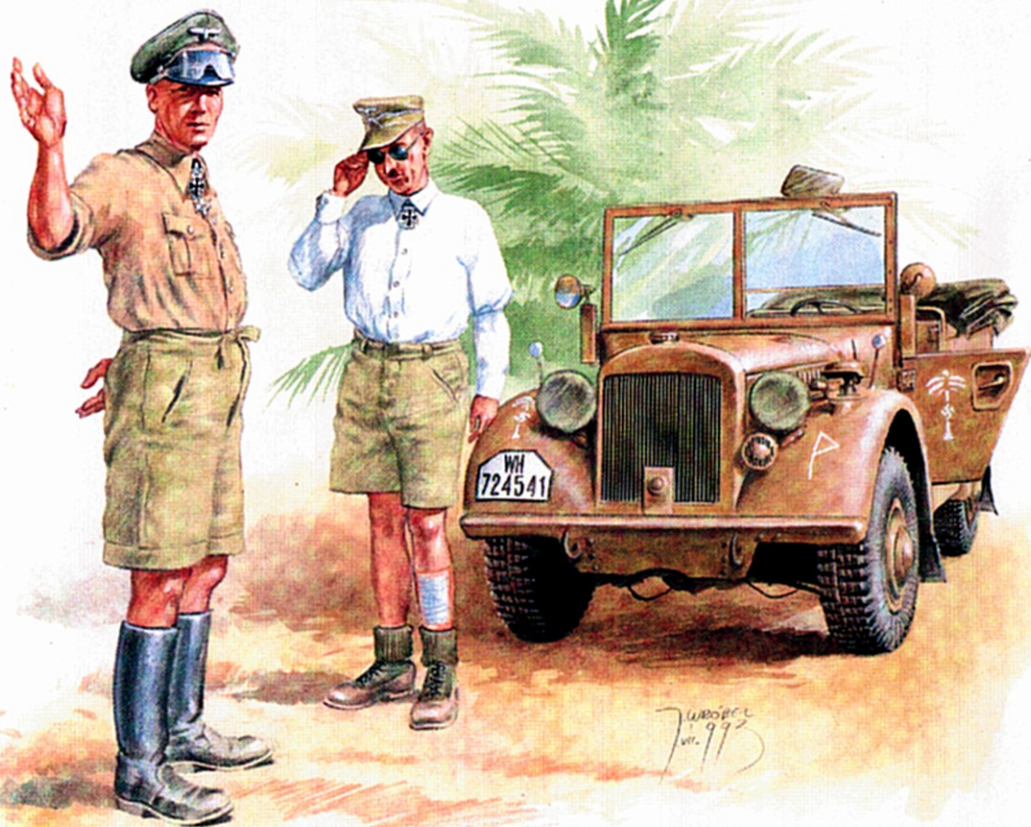
PzKpfw I Ausf. A (Sd Kfz 101) z dowództwa 1. batalionu 5. Pułku Pancernego 5. DLekkiej, Libia, lipiec 1941

Sd Kfz 222 (4x4) prawdopodobnie z 3. Dywizjonu Rozpoznawczego 5. DLekkiej, Libia marzec-kwiecień 1941

PzKpfw II Ausf. C (Sd Kfz 121) z 2. kompanii 5. Pułku Pancernego 5. DLekkiej, Libia marzec-kwiecień 1941

General porucznik (General Leutnant) Erwin Rommel i kapitan (Hauptmann) Wilhelm Bach, dowódca 1. batalionu 104. Pułku Piechoty Zmotoryzowanej 15. DPanc przelęcz Halfaya, maj 1941. Z tyłu samochód sztabowy Rommła Horch m. Pkw (4x4) Typ EFm Kfz 15